

**SŁOWNIK
BIOGRAFICZNY
TATARÓW
POLSKICH
XX WIEKU**

SŁOWNIK BIOGRAFICZNY TATARÓW POLSKICH XX WIEKU

Redakcja naukowa
Aleksander Miśkiewicz

**Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej
Najwyższe Kolegium Muzułmańskie**

Białystok 1438/2016

Redakcja naukowa:
Aleksander Miśkiewicz

Redaktor prowadzący, opracowanie:
Musa Çaxarxan Czachorowski

Zespół redakcyjny:
Halina Szahidewicz, Emilia Ziółkowska, Barbara Pawlic-Miśkiewicz,
Dagmara Sulkiewicz

Korekta:
Barbara Pawlic-Miśkiewicz

Tłumaczenie (angielski, rosyjski):
Tatjana Čachorovska, Daniel St. Czachorowski

Wydawca:

Muzułmański Związek Religijny w RP

Najwyższe Kolegium Muzułmańskie
15-207 Białystok, ul. Piastowska 13 F
tel./fax (+48) 85 732 40 23, tel. kom. (+48) 605 612 137
e-mail: mzm@mzm.pl, www.mzm.pl

Na okładce:

Pierwsze spotkanie Tatarów polskich osiedlonych na Ziemiach Zachodnich podczas bajramu w lipcu lub sierpniu 1947 r. w Krzyżu, ówczesne woj. poznańskie.

Copyright by:

Muzułmański Związek Religijny w RP Najwyższe Kolegium Muzułmańskie,
1438/2016

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

Wydanie pierwsze

ISBN 978-83-938887-3-3

Skład, druk i oprawa:

Agencja Wydawnicza „Argi” s.c. 50–542 Wrocław, ul. Żegiestowska 11
www.argi.pl

Ludzie zwykli, niezwykli

Czasem można odnieść wrażenie, że nasza kilkusetletnia tatarska historia w Rzeczypospolitej – bogata i barwna – stworzona została wysiłkiem kilku, kilkunastu osób. Dzieje się tak, bowiem w ogólnej pamięci wszystkich narodów pozostają wyłącznie nieliczne nazwiska najwybitniejszych postaci. Cała reszta społeczności tworzy tło wydarzeń, oprawę codzienności, tyleż niezbędną, co i ulotną. Tak więc na kartach polsko-tatarskich dziejów zapisano określone nazwiska, ale ich zaistnienie w znacznej mierze wiąże się z całą naszą wspólnotą, z wieloma beziemnymi dzisiaj sylwetkami polskich Tatarów-muzułmanów.

Niniejszy Słownik ma za zadanie upamiętnić właśnie te osoby, które swoim zwykłym, ale tak naprawdę niezwykłym działaniem przyczyniły się do trwania i rozwoju naszej społeczności. One są jej solą. Ich codzienna praca, pielęgnowanie najlepszych muźmańskich zasad, wierność tatarskiej tradycji i polski patriotyzm zaowocowały tym, że wbrew czarownikom sprzed kilkudziesięciu lat wciąż jesteśmy. Mało tego: uważamy, że jeszcze bardzo wiele przed nami. Naszą tożsamość i osobowość kształtuje historia i wpływy religijno-etniczne, my zaś odpłacamy się własnej wspólnotie oraz polskiemu społeczeństwu ucząc się, pracując, tworząc. Zmieniamy oblicze polskiej tatarszczyzny: niegdyś wojownicy, później rolnicy i rzemieślnicy, jesteśmy również naukowcami, prawnikami, lekarzami, urzędnikami, artystami, nauczycielami. Wciąż pozostajemy przy tym Polakami, Tatarami i muźmańskimi i nie ma w nas konfliktu polskości z tatarskością, konfliktu obywatelskości z religią.

Polscy Tatarzy-muźmańscy są godnymi obywatelami swojej ojczyzny. Pamiętamy o nich.

Tomasz Miśkiewicz
Mufti Rzeczypospolitej Polskiej
Przewodniczący Najwyższego Kolegium
Muźmańskiego MZR w RP

Wstęp

Przez ponad 600 lat Tatarzy mocno wrosli w krajobraz ziem kresowych dawnej Rzeczypospolitej. O ich pobycie tam świadczyły małe minarety meczetów i cmentarze-mizary, z mogiłami otoczonymi rzędami kamieni, nazywane dawniej tatarskimi mogilnikami. Z biegiem czasu osadnictwo tatarskie z okresu rządów wielkiego księcia litewskiego Witolda oraz z epoki Jagiellońskiej zachowało się jedynie w północno-wschodnich Kresach: Mińszczyźnie, Wileńszczyźnie i Grodzieńszczyźnie, z małymi enklawami w północno-wschodniej Suwalszczyźnie i na Podlasiu. Skupiska tatarskie sięgające na południe, na Podole i Wołyń nie dotrwały do XX wieku, a tworzący je Tatarzy ulegli asymilacji z otoczeniem, lub w jakimś okresie wyemigrowali do Turcji albo przenieśli się w głąb Rosji, do swoich współbratymców na Krymie i Powołżu. Jeszcze przed pierwszą wojną światową, niejednen z Tatarów śladem swoich sąsiadów Polaków i Białorusinów powędrował „za chlebem” do Stanów Zjednoczonych. Założona wówczas przez Tatarów kolonia w Nowym Jorku, przetrwała, choć w cząstkowej masie, do naszych dni.

Podczas pierwszej wojny światowej wielu Tatarów uchodząc przed wojskami niemieckimi, zawędrowało na Krym, z myślą przetrwania wśród swoich pobratymców. Wraz z odzyskaniem niepodległości przez Polskę, większość powróciła w swoje strony rodzinne. Pozostali doświadczyli okrucieństwa wojny domowej w Rosji, która nie ominęła Półwyspu Krymskiego.

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej i wojnie polsko-bolszewickiej lat 1919–1921, w której uczestniczył Tatarski Pułk Ułanów im. Mustafy Achmatowicza, skupiający w swych szeregach obok Tatarów

także Polaków i przedstawicieli narodów kaukaskich, nastąpił podział ludności tatarskiej na trzy państwa. Tatarzy z Ziemi Mińskiej znaleźli się w Związku Sowieckim, w Białoruskiej SRR, Tatarzy z Kowieńszczyzny i północno-wschodniej Suwalszczyzny stali się obywatelami niepodległej Litwy, natomiast pozostałe skupiska objęła niepodległa Polska. Wszystkich Tatarów polskich było ok. sześciu tysięcy; najwięcej zamieszkiwało ich w województwie nowogródzkim, pozostali byli rozproszeni poza powiatem wileńsko-trockim w województwie wileńskim. Spotykało się ich jeszcze w województwie białostockim w powiatach: grodzieńskim, wołkowyskim i sokólskim. Zamieszkiwali także w Warszawie, lecz tamtejszą społeczność tworzyli z nimi pobratymcy z Powoźża, przybyli jeszcze przed rokiem 1914.

Dalsze dzieje Tatarów polskich wiążą się z drugą wojną światową, z wywózką wielu rodzin tatarskich jako przedstawicieli inteligencji polskiej w głąb Związku Sowieckiego. Kilku Tatarów, oficerów Wojska Polskiego zginęło w miejscach kaźni oficerów i policjantów polskich w Katyniu, Miednoje i Kuropatach. Po układzie Sikorski-Majski w roku 1941 Tatarzy-ześłańcy wyszli ze Związku Sowieckiego wraz z Armią Polską gen. Władysława Andersa. Cywile pozostali na czas wojny na Bliskim Wschodzie, a wojskowi, w tym nowo przeszkoleni w tej armii, przeszli w roku 1944 cały szlak bojowy II Korpusu Polskiego na ziemi włoskiej. Tatarzy służyli również w I i II Armii Wojska Polskiego, walcząc z hitlerowskim okupantem na terenach polskich. Nie wiadomo, ilu Tatarów znajdowało się w Armii Krajowej na Wileńszczyźnie. Byli więzieni w niemieckich obozach koncentracyjnych i oflagach.

Po zakończeniu wojny, w nowej rzeczywistości Polski, skupiska tatarskie pozostały jedynie w tej części województwa białostockiego, które objęła nowa polsko-sowiecka granica. Jednak wielu Tatarów pozostałych po stronie sowieckiej, przywiązanych do Polski i pragnących dzielić z nią dalek swój los, jako tzw. repatrianci przeniosło się na nowe tereny, osiedlając się na Warmii i Mazurach, Pomorzu, wzdłuż Odry i Warty po Dolny Śląsk. Największe skupiska stworzyli w Olsztynie, Elblągu, Gdańsku, Szczecinie, Gorzowie Wlkp., Trzciance Lubuskiej, Wrocławiu i Oleśnicy. Z biegiem lat część rodzin tatarskich z tamtych stron, pragnąc być bliżej swoich pobratymców w Białostockiem (dziś

województwo podlaskie), przeniosło się tam, obierając za miejsce zamieszkania przede wszystkim Białystok, tym samym tworząc w nim swoją największą wspólnotę w Polsce.

Wszystkich Tatarów polskich może być ok. trzech tysięcy, jednak dokładnego spisu nigdy nie przeprowadzono. Warto też wiedzieć, iż do lat siedemdziesiątych XX wieku byli jedynymi muzułmanami na stałe mieszkającymi w Polsce. Później wobec napływu do naszego kraju muzułmanów innej narodowości stali się wśród nich mniejszością. Przybysze, głównie z Bliskiego Wschodu, powołali własne związki wyznaniowe i stowarzyszenia, do których bardzo rzadko należą Tatarzy. Mają oni własny związek religijny, utworzony 90 lat temu podczas Wszechpolskiego Zjazdu Przedstawicieli Gmin Muzułmańskich w Polsce, 28–29 grudnia 1925 roku w Wilnie. Jego zadaniem jest organizacja i kierowanie życiem religijnym Tatarów polskich w gminach wyznaniowych w Białymstoku, Bohonikach i Kruszynianach, a poza województwem podlaskim w gminie stołecznej, w Gdańsku oraz Podludowie. Przed wojną na czele Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej stał mufti dr Jakub Szynekiewicz. Po roku 1945 Najwyższym Kolegium związku przez długie lata kierowała osoba cywilna. Od kilku lat znów funkcjonuje przywrócony Muftiat. Tatarzy polscy posiadają Muftiego na Rzeczpospolitą Polską w osobie Tomasza Miśkiewicza, wybranego na to stanowisko w 2004 roku. Należy przy tym pamiętać, że od samego początku związek ten jest autokefaliczny, tj. nie podlega żadnej władzy muzułmańskiej za granicą.

W latach międzywojennych XX wieku Tatarzy posiadali też organizację świecką, którą był Związek Kulturalno-Oświatowy Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej. Kierowała nim Rada Centralna w Wilnie, w której najwięcej mieli do powiedzenia bracia Olgierd i Leon Kryczyńscy, prawnicy, liderzy ruchu społeczno-oświatowego Tatarów. Ich biogramy zamieszczamy w Słowniku. Po wojnie dopiero w roku 1992, na fali przemian społeczno-politycznych w kraju, udało się wznowić tę organizację pod nazwą Związek Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej, którego Radą Centralną kieruje Jan Adamowicz.

Nasz Słownik wydajemy w ramach obchodów 90-lecia powstania Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej.

W dużym zarysie ukazuje on dzieje Tatarów polskich, głównie dotyczące XX wieku. Opracowując poszczególne biogramy, braliśmy pod uwagę wyłącznie osoby z rodowodem tatarskim zamieszkałe w granicach Polski przedwojennej oraz obecnych. Interesowały nas życiorysy osób na stałe związanych z Polską, nawet jeśli wcześniej służyły np. w armii rosyjskiej, lecz później dobrowolnie przeszły do wojska polskiego. Nie ma tu więc życiorysów Tatarów zamieszkałych na Białorusi i Litwie jako obywateli tych państw, niemających już nic wspólnego z Polską.

Pragniemy zwrócić uwagę, że w latach międzywojennych określenie Tatarzy polscy występowało często i świadczyło o więzi społeczności tatarskiej z Polską. Wilno było wówczas miastem polskim nie tylko dlatego, że znajdowało się w granicach państwa polskiego, ale ponad 60% jego mieszkańców było Polakami. Nie mają zatem racji ci, którzy pragnęliby Tatarów z Polski, Białorusi i Litwy nazywać wyłącznie litewskimi. Jest to już nazwa nieaktualna, szczególnie dla Tatarów z Polski i Białorusi, ale nawet Tatarom z obecnej Litwy bliskie są tradycje polskie, chociażby przez znajomość naszego języka.

Należy uświadomić sobie fakt, iż według tradycji wyniesionej z ziem kresowych tamtejsi mieszkańcy uważali Tatarów za rolników, ogrodników i rzemieślników, ewentualnie za zawodowych wojskowych. Oczywiście nic to Tatarom nie ujmuje, ale nie kojarzono ich z innymi zawodami. Jedynie te osoby, które przed wojną i w latach powojennych znały lepiej Tatarów, m.in. pracując z nimi w różnych instytucjach, wiedziały, że tworzyli oni liczną inteligencję, nie tylko w Wilnie i Warszawie, ale w innych miastach, szczególnie będącymi siedzibami powiatów, a po drugiej wojnie światowej w wielu miastach na ziemiach północnych i zachodnich oraz w Białymstoku.

I tak w latach międzywojennych XX wieku było liczne grono Tatarów-prawników, piastujących stanowiska sędziów i prokuratorów, a także wchodzili w skład zespołów adwokackich. Byli absolwentami wydziałów prawa uniwersytetów w Petersburgu i Kijowie. Ich młodszy koledzy zdobywali wiedzę prawniczą na Wydziale Prawa Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Po 1945 r. liczba osób pragnących studiować prawo znacznie się zmniejszyła, co wynikało też ze zmian ustro-

owych w Polsce. Młodzi Tatarzy woleli studiować na politechnikach lub w wyższych szkołach inżynierskich, ale zawód inżyniera nie był im obcy jeszcze przed wojną. Tatarzy polscy byli również lekarzami, jedni po uczelniach medycznych w Rosji przed rokiem 1914, inni jako absolwenci Wydziału Medycznego Uniwersytetu Wileńskiego. Zawód ten opanowały później panie, zostając lekarzami różnej specjalizacji po uniwersytetach medycznych (wówczas akademiach) w Białymstoku, Gdańsku, Szczecinie i Wrocławiu. Kobiety też stanowiły liczny personel średniej służby medycznej.

Po roku 1945, nawiązując do dawnych tradycji, niektórzy Tatarzy zostali zawodowymi wojskowymi, kończąc wyższe szkoły oficerskie, w dwóch przypadkach Wojskową Akademię Techniczną. Mieszkając na Wybrzeżu, niektórzy z nich obrali sobie zawody związane z morzem. Ich biogramy znajdują się w Słowniku. Tatarzy tworzyli i tworzą nadal liczne grono urzędników zatrudnionych w administracji państwowej, byli też ekonomistami oraz technikami. Pracowali w oświacie, jako nauczyciele lub wychowawcy w przedszkolach. Do rzadkich zawodów wykonywanych przez Tatarów należeli wykładowcy na wyższych uczelniach, artyści malarze, aktorzy, śpiewacy operowi, muzycy w orkiestrach dętych lub symfonicznych oraz pracownicy poligrafii.

Wśród inteligencji Tatarów polskich było wiele wybitnych osób, które wśród społeczności polskiej zyskały miano zasłużonych pracowników w różnych działach gospodarki narodowej oraz oświaty i kultury. O wielu z nich, dziś już nieżyjących, przeczytamy w niniejszym Słowniku.

Przystępując do pracy nad nim, zdawaliśmy sobie sprawę z trudności, jakie na nas czekają. Nie mogliśmy dotrzeć do wielu życiorysów z różnych przyczyn, niektóre rodziny niewiele już pamiętały o swoich bliskich, czasem przepadły papiery rodzinne, nie zawsze też rozumiano potrzebę przedstawiania biogramów dziadków, rodziców lub krewnych. Większość rodzin poparła naszą inicjatywę wydania Słownika, choć niektóre biogramy są niekompletne. Opracowując Słownik, korzystaliśmy z wcześniej uzyskanych danych z Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie-Rembertowie, szczególnie z teczek oficerów polskich tatarskiego pochodzenia. Pomocne okazały się dane

z Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Pominęliśmy, niestety, archiwa zakładów pracy zatrudniających niegdyś osoby z tatarskim rodowodem. Opóźniłoby to znacznie wydanie Słownika, tym bardziej że niektóre z nich uległy likwidacji. W przyszłości jednak, przy ewentualnym drugim wydaniu, należało będzie pójść tym tropem, gdyż na pewno dowiemy się wiele o życiu i pracy Tatarów, których sylwetki zostały już zapomniane.

Opracowaliśmy noty także na podstawie życiorysów zamieszczanych w „Życiu Muzułmańskim”, „Życiu Tatarskim”, „Przeglądzie Tatarskim” i „Pamięci i Trwaniu”. Obowiązkowo należało skorzystać z wiadomości zawartych w „Herbarzu Rodzin Tatarskich w Polsce” Stanisława Dziadulewicza z roku 1929, w przedwojennych „Rocznikach Tatarskich” oraz w wydawanych po roku 1989 „Rocznikach Tatarów Polskich”. Nie mogło się też obejść bez „Polskiego Słownika Biograficznego” i „Tatarskich Biografii” Stanisława Dumina, Adasa Jakubauskasa i Galima Sitdykowa wydanych w języku rosyjskim na Litwie, a przetłumaczonych na język polski przez Musę Czachorowskiego i opublikowanych w Białymstoku w roku 2012.

Dziękujemy serdecznie wszystkim, którzy wspomogli nasz zespół w opracowywaniu biogramów swoich najbliższych, krewnych i znajomych. Podjęty przez nas wszystkich trud posłuży upamiętnieniu godnych postaci naszej społeczności, ukazując je jako swoistą – tatarsko-muzułmańską, ale też integralną część polskiego społeczeństwa, które wspólnie od wieków tworzymy.

Dr Aleksander Miśkiewicz

• **ACHMATOWICZ ALEKSANDER** (1865–1944),

syn Macieja, prawnika wojskowego, i Heleny z Tuhan-Baranowskich, urodzony 1 grudnia 1865 r. w Bergaliskach.

W 1886 r. ukończył gimnazjum w Petersburgu. Studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim. Od 1894 r. sekretarz gubernialny wileński powiatu oszmiańskiego. Od 1909 r. członek Izby Sądowej w Warszawie (sąd apelacyjny), a od 1914 r. wiceprokurator I Departamentu Cywilnego Senatu Rządzącego w Petersburgu.

Podczas pierwszej wojny światowej członek Komitetu Obywatelskiego Ziemi Wileńskiej w Piotrogradzie oraz Polskiego Towarzystwa Powrotu z Rosji do Polski. Wobec rozwoju ruchów narodowościowych w Rosji, w tym także wśród narodów muzułmańskich, Tatarzy w Piotrogradzie powołali własne stowarzyszenie: Komitet Tatarów Polski, Litwy, Białorusi i Ukrainy z Aleksandrem Achmatowiczem na czele. Sytuacja polityczna w Piotrogradzie nie sprzyjała jednak jego działalności, którą zawieszono jesienią 1917 r.

W roku następnym Aleksander Achmatowicz sprawował urząd ministra sprawiedliwości w rządzie Tatarów Krymskich, którego premierem był gen. Maciej Sulkiewicz. Po jego upadku w r. 1919 przebywał w Wilnie zajętym przez wojska polskie, co umożliwiło wznowienie wspomnianego Komitetu Polski, Litwy, Białorusi i Ukrainy pod nazwą Komitetu Centralnego Tatarów, którym nadal kierował Achmatowicz. Podczas wojny polsko-bolszewickiej z jego inicjatywy społeczność tatarska wystąpiła do Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego o powołanie w wojsku polskim jednostki tatarskiej. Organizacją Tatarskiego Pułku Ułanów im. Mustafy Achmatowicza zajęli się Tatarzy, oficerowie, którzy przeszli z armii rosyjskiej do wojska polskiego. Pułk uczestniczył w operacji kijowskiej, a później bronił brzegów Wisły w Płocku. W jego składzie znaleźli się nie tylko Tatarzy polscy, ale też duża grupa Kaukazyjczyków z byłej armii rosyjskiej, a także Polacy.

W latach 1920–1921 był dyrektorem Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Komisji Rządzącej Litwy Środkowej. Po włączeniu Litwy Środkowej do Polski wspierał rozwój sądownictwa i prokuratury w Wilnie, sam będąc znanym adwokatem w tym mieście. Jakiś czas przewodniczył Stowarzyszeniu Sędziów i Prokuratorów Ziemi Wileńskiej. Przewodniczył obradom Wszechpolskiego Zjazdu Delegatów Gmin Muzułmańskich, który odbywał się w Wilnie 28–29.12.1925 r.

W latach 1928–1930 zasiadał w Senacie Rzeczypospolitej Polskiej II kadencji, wybrany z listy państwowej Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. Był również prezesem Komisji Prawniczej i Regulaminowej Senatu RP. W 1942 r. podczas niemiecko-litewskiej okupacji Wileńskiej opuścił Wilno, udając się do Częstochowy w Generalnym Gubernatorstwie. Jego dwaj synowie, Leon i Osman, uczestniczyli tam w tajnym nauczaniu medycyny.

Ożeniony z Emilią Najman Bek-Oleszkiewicz Kryczyńską, z którą miał sześciu synów: Bohdana, Leona, Aleksandra (Iskandera), Konstantego (Keryma), Osmana i Macieja oraz dwie córki: Helenę i Tamarę.

Aleksander Achmatowicz zmarł w Częstochowie 7 marca 1944 r. Spoczął na Muzułmańskim Cmentarzu Tatarskim w Warszawie.

Aleksander Miśkiewicz (dalej am)

M. Achmatowicz, *Tu są nasze korzenie*, „Przegląd Tatarski”, nr 2, 1432/2011, s. 29.

M. Bajer, *Achmatowicze*, „Życie Tatarskie”, Białystok, Gdańsk, Sokółka, 07.2001 nr 11, s. 4–6.

A. Buczański, *Zarys działalności prawników pochodzenia tatarskiego II-ej Rzeczypospolitej*, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. VI, Gdańsk 2000, s. 76–77.

S. Dziadulewicz, *Herbarz rodzin tatarskich w Polsce*, Wilno 1929, s. 13–14.

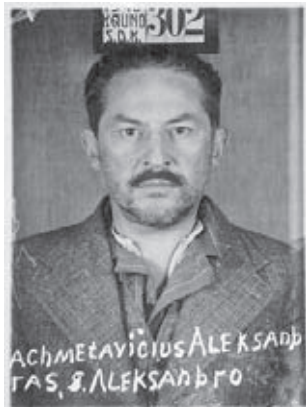
A. Miśkiewicz, *Tatarzy polscy 1918–1939*, Warszawa 1990, ss. 28–29, 42–45, 71.

• **ACHMATOWICZ ALEKSANDER (ISKANDER)** (1896–1941),

syn Aleksandra i Emilii z Kryczyńskich. Urodził się 9 września 1896 r. w Bergaliszkach w powiecie oszmiańskim, obecnie Białoruś.

Absolwent gimnazjum realnego, Korpusu Kadetów, a także wydziału kawalerii Korpusu Paziów, który ukończył z wyróżnieniem 1.02.1917 r. W stopniu chorążego (praporczyka) otrzymał przydział do elitarnego 4 Lejbgwardyjskiego Pułku Strzelców im. Rodziny Cesarskiej, rozpoczynając służbę 17.02.1917 r. jako młodszy oficer w oddziale konnych zwiadowców. 9.04.1917 r. mianowany jego dowódcą, zaś 17.08.1917 r. dowódcą kompanii. Do października 1917 r. uczestniczył w walkach z Niemcami na Ukrainie. 1.05.1917 r. awansował do stopnia podporucznika, a 1.10.1917 r. – porucznika. 17.10.1917 r. skierowany na front turecki do Pułku Niezgorodzkich Dragonów w składzie Konnego Korpusu Dagestańskiego. Od listopada tegoż roku w walce z oddziałami bolszewickimi w rejonie Władykaukazu. Od lipca do grudnia 1918 r. prowadził działania bojowe przeciwko jednostkom Armii Czerwonej w Czeczenii i na Kubaniu. Kilkukrotnie ranny, za zasługi w bojach 27.11.1918 r. awansowany do stopnia sztabkapitana. 1.04.1919 r. skierowany do Turkiestanu w celu organizacji partyzantki do walki z bolszewikami. Do lipca 1919 r. walczył w rejonie Samarkandy. Po wycofaniu się stamtąd wstąpił do armii gen. A. Denikina, jako dowódca kompanii w swym dawnym 4 Lejbgwardyjskim Pułku Strzelców. 24.11.1919 r. został dowódcą konnicy pułkowej. 5.12.1919 r. awansował do stopnia kapitana (rotmistrza). Po klęsce białogwardzistów 12.03.1920 r. przedostał się przez linie frontu i wraz ze swoim oddziałem oddał się do dyspozycji polskich władz wojskowych. Odznaczony m.in. Orderem św. Stanisława 3 stopnia z mieczami i kokardą oraz Krzyżem św. Jerzego.

W Wojsku Polskim od 8.07.1920 r. Zweryfikowany w stopniu porucznika i skierowany do Tatarskiego Pułku Ułanów, początkowo jako ofi-

cer szwadronu karabinów maszynowych, a od 21.08.1920 r. dowódca 3 szwadronu. Od 23.08.1920 r. uczestniczył w obronie Płocka przed wojskami bolszewickimi. 25.08.1920 r. wymieniony wśród najbardziej dzielnych obrońców w pożegnalnym rozkazie mjr. J. Mościckiego po likwidacji przedmościa płockiego. Za wykazane męstwo odznaczony Krzyżem Walecznych (dekoracja 10.04.1921 r.). Po rozwiązaniu Tatarskiego Pułku Ułanów 18.08.1920 r. por. I. Achmatowicz otrzymał przydział do szwadronu zapasowego 13 Pułku Ułanów Wileńskich, jednak już 16.09.1920 r. był dowódcą 2 szwadronu Dywizjonu Mahometańskiego. 10.12.1920 r. dywizjon podporządkowano 3 Pułkowi Strzelców Konnych, gdzie objął stanowisko dowódcy szwadronu technicznego. Zdemobilizowany 6.07.1921 r., powrócił do rodzinnego majątku. Oficer rezerwy 13 Pułku Ułanów Wileńskich. Ukończył prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, był sędzią w Skidlu i Słonimie.

Po 17.09.1939 r., gdy wojska sowieckie zajęły Wilno, w obawie przed aresztowaniem przez NKWD starał się przekroczyć granicę do Generalnej Guberni. Przewodnik całej grupy uciekinierów okazał się szpiegiem bolszewickim i przekazał ich w ręce NKWD. Znalazł się w więzieniu w Kownie, oskarżony przez sąd sowiecki jako szpieg i skazany na karę śmierci. W 1941 r., kiedy ewakuowano więzienie przed zbliżającą się armią niemiecką, został zabity podczas próby ucieczki.

Odznaczenia: Krzyż Walecznych (dwukrotnie).

am

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie-Rembertowie (dalej CAW) sygn. 32, 98, b. s.

I. Achmatowicz, *Obrona Płocka w r. 1920*, „Rocznik Tatarski”, t. I, Wilno 1932, s. 241–246.

M. Achmatowicz, *Tu są nasze korzenie...* dz. cyt., s. 29.

G. Gołębiowski, *Por. Iskander Achmatowicz – Tatar w obronie Płocka w 1920 r.*

V. B. Jedigar, *Zarys historii wojennej Tatarskiego Pułku Ułanów im. Mustafy Achmatowicza*, Warszawa 1925, s. 45–45.

V. J. *Pułk Tatarski Ułanów im. Mustafy Achmatowicza (1919–1921)*, „Rocznik Tatarski”, t. I, Wilno 1932, s. 162–163.

• **ACHMATOWICZ KONSTANTY (KERYM) I** (1897–1941?),

syn Aleksandra i Emilii z Kryczyńskich, urodzony 19 sierpnia 1897 r. w Piotrkowie (na liście oficerów WP, zamieszczonej m.in. na stronie Muzeum Wojska Polskiego, widnieje data 2 września 1897 r.).

Do r. 1914 rodzina mieszkała w Warszawie, następnie wyjechali do

Petersburga. Tam 1.06.1915 r. wstąpił do Szkoły Junkrów, którą ukończył 1.02.1916 r. w stopniu chorążego (praporszczyka). Służbę wojskową rozpoczął w 4 Baterii Konnej, z której częścią w marcu tegoż roku wyruszył na front. Do listopada 1917 r. przebywał na frontach: północnym, zachodnimi i południowo-zachodnim. Zdemobilizowany z armii carskiej po wybuchu rewolucji bolszewickiej, powrócił do Petersburga. W czerwcu 1918 r. rodzina, jako uchodźcy z Litwy, otrzymała zezwolenie na wyjazd do Wilna. Po powrocie udali się do swego majątku, Tenukowszczyzny. Stamtąd Konstanty Achmatowicz wyjechał do Warszawy, gdzie z lutym 1919 r. został powołany do 1 Dywizjonu Artylerii Konnej w stopniu porucznika. Na czele dywizjonu strzelców konnych uczestniczył w walkach z bolszewickim Korpusem Gaja w rejonie Płocka.

Po demobilizacji zamieszkał w Wilnie, przy ulicy Mostowej. Podjął studia na wydziale prawnym Uniwersytetu Stefana Batorego, które ukończył w 1923 r. Był członkiem Korporacji „Polonia”. Pracę rozpoczął w Wileńskim Sądzie Okręgowym i po trzyletniej praktyce objął stanowisko sędziego śledczego w Wołożynie (obecnie na Białorusi), które zajmował do 1930 r. Od r. 1930 do stycznia 1934 był sędzią śledczym w Wilnie, a następnie do września 1939 r. sędzią wydziału cywilnego Wileńskiego Sądu Okręgowego. Ostatni właściciel rodzinnego majątku, Tenukowszczyzny. 12.07.1940 r. aresztowany w Wilnie przez

NKWD, 24.05.1941 r. skazany na osiem lat obozu. Więziony w miejscowości Górki. Zaginiony w czasie II wojny światowej na terenie Związku Sowieckiego.

Gimimo laikas	1897- viš- 19 d.	veidas	parlygas
LIEUVOS VALSTYBĖ		asmens lymės	okys ruvos
Gimimo vieta:	Rusijoje	plaukai	lyvos valstis
kaimas valsčius apskr. miestas	Petravos m.	ypat. lymės	1108 m.
Tautybė	Lietuvos totorius		
Mimė		Parašas: 	
Tikybė	Musulmonai	Delinās pirto smilias atpaudas	
Scimos padėis	velepa		
Kasie pors Valstybės viezga ar šios g'reatijo paizmis	VALSTYBĖS		

Był żonaty z Aliną Lucyną z domu Tabeńską (1909–1978). Mieli córkę Teresę (Mirę) oraz syna, Aleksandra.

am

M. Achmatowicz, *Tu są nasze korzenie...* dz. cyt., s. 29.

A. Buczacki ... dz. cyt., s. 74–75.

<http://www.krs-online.com.pl/msig-2472-8254.html>

<http://www.muzeumwp.pl/oficerowie/>

<http://www.radzima.org/pl/object/6444.html>

• **ACHMATOWICZ KONSTANTY (KERYM) II** (1903–1986),

syn Bohdana (brata Aleksandra Achmatowicza) i Heleny z Buczackich. Urodzony 5 lutego 1903 r. w Mińsku.

Absolwent Państwowego Gimnazjum im. Joachima Lelewela w Wilnie. W latach 1921–1925 studiował prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, uzyskując tytuł magistra prawa. Powołany do wojska ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy we Włodzimierzu Wołyńskim w latach 1929–1930. Pracował jako podprokurator Sądu Okręgowego w Wilnie. Aleksander Buczacki wymienia go wśród polskich Tatarów prawników jako prokuratora Sądu Okręgowego w Nowogrodku. W Kampanii Wrześniowej 1939 r. był dowódcą plutonu 3 Dywizjonu Artylerii Konnej, potem jeńcem oflagu w Murnau. Po wojnie pozostał na Zachodzie, mieszkał w Middlebury, stan Connecticut, USA. Zmarł 1 sierpnia 1986 r.

am

CAW, sygn. IOO, b. s.

A. Buczacki, *Zarys działalności prawników...*, dz. cyt., s. 74–75.

S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt., s. 13.

<http://death-records.mooseroots.com/d/n/Konstanty-Achmatowicz>

<http://www.konwentpolonia.pl/biblioteka/150-lecie-konwentu-polonia>

• ACHMATOWICZ LEON (1894–1974),

syn Aleksandra i Emilii z Kryczyńskich. Urodził się 31 stycznia 1894 r. w Wołożynie w powiecie oszmiańskim, obecnie Białoruś.

Absolwent petersburskiego Korpusu Paziów i Wojskowej Akademii Medycznej w Petersburgu. Podczas pierwszej wojny światowej w armii rosyjskiej, ale od 1.09.1919 r. w Wojsku Polskim: jako ochotnik wstąpił do Tatarskiego Pułku Ułanów im. Mustafy Achmatowicza. Z powodu epidemii tyfusu plamistego został przeniesiony do szwadronu zapasowego. Po rozwiązaniu pułku od 1.08. do 31.12.1920 r. służył w 1 dyonie 3 Pułku Strzelców Konnych. 1.01.1921 r. na własną prośbę został przeniesiony do armii gen. Lucjana Żeligowskiego na Litwie Środkowej. Tam też w stopniu porucznika zrezygnował ze służby wojskowej, zostając ordynatorem Kliniki Chirurgicznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W Wilnie był ordynatorem wspomnianej kliniki aż do 1937 r., kiedy został mianowany prymariuszem tj. ordynatorem Szpitala Powiatowego w Baranowiczach (wówczas województwo nowogródzkie, obecnie Białoruś). Przed przeprowadzką do Baranowicz prowadził też prywatną praktykę lekarską w gabinecie przy ulicy Zygmuntowskiej 24/1 w Wilnie.

Po zajęciu ziem kresowych przez wojska sowieckie we wrześniu 1939 r. zdążył przedostać się do Częstochowy w Generalnej Guberni, gdzie z bratem Osmanem, chemikiem, uczestniczyli wraz z grupą poznańskich lekarzy w konspiracyjnych studiach medycznych. Ponoć pod koniec wojny miał zostać dyrektorem szpitala w Częstochowie, lecz musiał się ukrywać przed aresztowaniem ze strony wojsk sowieckich. Zmienił nazwisko na Majewski i przebywał w województwie gdańskim, gdzie organizował szpital. Aresztowany, ale rozpoznany przez oficera sowieckiego, któremu miał kiedyś uratować życie, wypuszczony został na wolność z prośbą opuszczenia Polski, co też uczynił.

Zamieszkał w Kanadzie, gdzie zmarł 10 stycznia 1974 r. Jeszcze w latach międzywojennych zawarł związek małżeński z Teresą Staniewicz (1900–1981). Miał syna Macieja (1924–1983) i córkę Chalimę (1930–1945).

Prowadził nie tylko praktykę lekarską, lecz też zajmował się badaniami naukowymi nad zagadnieniami chirurgii. Publikował na ten temat w czasopismach fachowych polskich i zagranicznych.

am

CAW. Sygn. IOI, b. s.

M. Achmatowicz, *Tu są nasze korzenie...* dz. cyt., s. 29.

M. Bajer, *Achmatowicze...* dz. cyt., s. 5.

S. Dziadulewicz, *Herbarz...* dz. cyt., s. 14.

S. Rybicki, *Pod znakiem lwa i kruka. Fragmenty wspomnień z lat okupacji*, Warszawa 1965 (o Leonie Achmatowiczu na wielu stronach, patrz: skorowidz nazwisk s. 383).

https://www.myheritage.pl/family-1_1506216_83380863_83380863/achmatowicz-leon-achmatowicz-teresa-achmatowicz-z-d-staniewicz

• ACHMATOWICZ MACIEJ (MACHMET) (1820–1901),

prawnik, poeta, syn Alego Aleksandra i Felicjanny z Zabłockich. Urodził się 1 kwietnia 1820 r. w majątku rodzowym w Bergaliszkach w powiecie oszmiańskim w województwie wileńskim, obecnie Białoruś.

Służył w kawalerii rosyjskiej, awansując do stopnia majora, uczestniczył w dwóch kampaniach: węgierskiej 1849 roku i krymskiej roku 1855. Prawdopodobnie w roku 1860 poślubił Helenę Tuhan-Baranowską (1839–1905), z którą doczekał się ośmiorga dzieci: Marii, Ewy, Aleksandra, Stefana, Bohdana, Konstantego, Leona i Elżbiety. W roku 1869 zakupił majątek i dwór Teniukowszczyzna w ówczesnym powiecie oszmiańskim, gdzie pozostawał już do śmierci.

Pisał wiersze w języku polskim, które opublikowane zostały staraniem rodziny dopiero w niepodległej Polsce w 1933 r., w tomiku „Wiersze” nakładem Drukarni Narodowej „Lux” w Wilnie. Ukazało się zaledwie 100 egzemplarzy; jeden posiada w swoich zbiorach Biblioteka Narodowa w Warszawie.

Zmarł 8 sierpnia 1901 r. w Bergaliszkach i spoczął na cmentarzu muzułmańskim w Łostajach, obok ojca i dziada.

am

S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt., s. 12.
<http://www.radzima.org/pl/object/6444.html>

• **ACHMATOWICZ OSMAN** (1899–1988),

najmłodszy syn Aleksandra i Emilii Kryczyńskiej. Profesor zwyczajny chemii, członek Polskiej Akademii Naukowej. Urodził się 21 marca 1899 r. w Bergaliszkach w powiecie oszmiańskim (obecnie Białoruś).

Studia rozpoczął na krótko przed wybuchem pierwszej wojny światowej w Instytucie Górniczym w Petersburgu. Naukę kontynuował po wojnie na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Początek jego kariery naukowej to rok 1923, kiedy na wspomnianej uczelni został młodszym asystentem w Katedrze Chemii Organicznej. Tam też w 1928 r. uzyskał stopień doktora. W tymże roku otrzymał stypendium Funduszu Kultury Narodowej, dzięki

któremu kontynuował studia na Uniwersytecie w Oxfordzie, uzyskując tytuł doktora filozofii. W 1933 r. habilitował się na Uniwersytecie Wileńskim. Rok później, już jako profesor nadzwyczajny, został przeniesiony do Katedry Farmaceutycznej i Toksykologicznej Uniwersytetu Warszawskiego, w 1935 r. obejmując stanowisko dziekana. W 1939 r. mianowany profesorem zwyczajnym. Poza pracą naukową, której był bardzo oddany, uczestniczył w działalności społecznej w gminie muzułmańskiej w Warszawie i w tamtejszym oddziale Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej. Należał do zarządu Komitetu Budowy Meczetu w Warszawie.

Lata drugiej wojny światowej spędził w Warszawie i Częstochowie, gdzie wspólnie ze swoim bratem Leonem, chirurgiem, uczestniczył w tajnych kompletach akademickich przyszłych lekarzy (patrz: Achmatowicz Leon). Po zakończeniu wojny znów włączył się do pracy naukowej, organizując z grupą profesorów Politechnikę w Łodzi. W latach 1948–1952 był jej prorektorem, a potem rektorem. W 1952 r. został członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. Był prze-

wodniczącym Frontu Jedności Narodu województwa łódzkiego (1950–1952) i wiceministrem szkolnictwa wyższego (1953–1959), nie przerywając przy tym działalności naukowej w Uniwersytecie Warszawskim.

W latach 1963–1969 kierował Instytutem Kultury Polskiej w Londynie. Tak w Polsce, jak i w Anglii, nie przestawał interesować się życiem społeczności tatarskiej. Prowadził na ten temat liczną korespondencję ze swoim krewnym, Maciejem Konopackim. Bywał w Bohonikach i Kruszyńianach na Podlasiu. Jego żona, Barbara Staniewicz, była adiunktem w Instytucie Chemii Organicznej PAN, a także wykładowcą w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Miał dwóch synów, Selima i Osmana, wybitnych chemików.

Zmarł 4 grudnia 1988 r. w Warszawie. Został pochowany, podobnie jak ojciec, na Muzułmańskim Cmentarzu Tatarskim w Warszawie.

Odznaczenia: Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (1951), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (1954), Order Sztandaru Pracy I Klasy (1960), Medal im. Mikołaja Kopernika PAN (1974), Medal XXX-lecia Polski Ludowej (1974).

am

M. Bajer, *Achmatowicze...* dz. cyt., s. 4–6.

Biogramy Uczonych Polskich, Suplement, opr. A. Śródka, Prace Polskiej Akademii Nauk Ośrodka Informacji Naukowej, Warszawa 1993, s. 10–11.

B. Bochowic, J. Michalski, *Sylwetki naukowe członków PAN, prof. Osman Achmatowicz*, „Nauka Polska”, nr 4, Warszawa 1964, s. 62–65.

S. Rybicki, *Pod znakiem lwa i kruka. Fragmenty wspomnień z lat okupacji*, Warszawa 1965 (o Osmanie Achmatowiczu na wielu stronach, patrz: skorowidz nazwisk, s. 383).

• **ALEKSANDROWICZ ABDUL KIBIR** (1941–2009),

syn Macieja i Marii z Kozakiewiczów. Urodził się 3 stycznia 1941 r. w Ordzie w powiecie nieświeskim, w byłym województwie nowogrodzkim, obecnie Białoruś.

Jako tzw. repatriant wraz z rodzicami i siostrami osiedlił się na Ziemiach Odzyskanych, najpierw w Kuźnicy Czarnkowskiej w województwie poznańskim, a następnie w Trzciance Lubuskiej, gdzie powstała w tym czasie nieduża kolonia Tatarów polskich, przybyłych głównie z byłego województwa nowogrodzkiego. Jego ojciec, Maciej Aleksandrowicz, odbywał służbę wojskową w jednym z pułków piechoty w Słonimie. Był też członkiem Oddziału Tatarskiego Związku Strzeleckiego w Nowogrodku.

Po ukończeniu szkoły podstawowej w Trzciance Abdul Kibir Aleksandrowicz podjął naukę w średniej szkole poligraficznej w Łodzi, którą ukończył jako zecer-linotypista. Był to wówczas zawód poszukiwany, dający możliwość zatrudnienia. Pracę rozpoczął w drukarni w Trzciance. Wśród Tatarów był to zawód mało popularny, oprócz niego zecerem był jedynie Ibrahim Miśkiewicz, zatrudniony w Szczecińskich Zakładach Graficznych (patrz: Miśkiewicz Ibrahim). Kibir był szanowanym i cenionym pracownikiem, chętnie dzielącym się swoją wiedzą zawodową z młodszymi towarzyszami sztuki drukarskiej.

Lata 50. i 60. XX w. sprzyjały spotkaniom tatarskim w Trzciance, mieście położonym wśród jezior. Było ono atrakcyjne szczególnie dla młodzieży, która przyjeżdżała tu podczas letnich wakacji z Gorzowa Wlkp., Szczecina, Poznania, a nawet z odległego Białegostoku. Organizatorem tych spotkań był Kibir, jako członek Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Gorzowie Wlkp., delegat na Trzciankę. Spotykano się tam również w czasie ferii zimowych dla wspólnego powitania Nowego Roku. W Trzciance miało też miejsce wiele wesel tatarskich.

Największym hobby Kibira było wędkarstwo. Uczestniczył nawet w lokalnych zawodach z lepszym lub gorszym rezultatem.

Zawarł związek małżeński z Tacjaną Jasińską, pochodzącą z Witnicy koło Gorzowa Wlkp., gdzie również była nieduża kolonia tatarska. Mieli córkę Annę (1970), która w 1998 r. poślubiła Krzysztofa Mucharskiego, byłego mieszkańca Gorzowa Wlkp. Ich dziećmi są: Emilia i Selim.

Cała rodzina Aleksandrowiczów przeniosła się w lipcu 2009 r. do Białegostoku. Niestety, ciężko chory Kibir zmarł tam 17 września 2009 r. Pochowany został na mizarze w Bohonikach.

Opr. Anna Mucharska (córka)

• **ALEKSANDROWICZ ABRAHAM (IBRAHIM)** (?–1947).

Nic nie wiadomo o jego rodzicach.

Był generałem w armii rosyjskiej. W Polsce przeniesiony do rezerwy ze względu na wiek. Jego żona Ewa pochodziła z rodu Biciutków. Wcześniej mieszkała w Mińsku, a potem z mężem w Słonimie w województwie nowogródzkim (obecnie Białoruś). Byli małżeństwem bezdzietnym. Jak pisze o nich Maria Radecka, była mieszkanka Słonimia: „Oboje byli bardzo czuli na biedę i niedolę ludzką, zwłaszcza na los dzieci i ludzi starszych. Międzywojenna słonimska parafia [tzn. gmina mużułmańska] nie była zamożna i pomoc była ludziom potrzebna i chętnie przyjmowana. Stałe wspomagali dyskretnie ludzi starych, cicho za pośrednictwem osób trzecich przekazując żywność i inne artykuły. Zajmowali się też przez długie lata dziećmi mieszkającej po sąsiedzku wdowy”.

Aleksandrowicz Abraham przewodniczył zarządowi Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Słonimie. Był też szanowanym członkiem Rady Miasta Słonima.

Po zajęciu Słonima przez wojska sowieckie we wrześniu 1939 r. wielu tamtejszych Tatarów wywiezionych zostało w głąb Związku Sowieckiego, w tym siostra Aleksandrowicza, Emilia Bajraszewska z mężem i dziećmi. Po wyjściu ze Związku Sowieckiego wraz z Armią Polską generała Władysława Andersa, zmarła w wyniku chorób i wycieńczenia w Iranie, gdzie pochowana została na polskim cmentarzu.

Wojna zubożyła Aleksandrowiczów, spłonął ich dom, a nowa władza pozbawiła ich ziemi. Będąc mocno już sędziwymi, pozbawieni wszelkich dochodów i pomocy, gdyż wielu Tatarów słonimskich jako tzw. repatrianci wyjechało do Polski, Aleksandrowicz i jego małżonka zmarli w 1947 r.

am

• **ALEKSANDROWICZ FUAD** (1868–1937),

pułkownik Wojska Polskiego, brat Abrahama. O rodzicach brak wiadomości.

Za młodu służył w wojsku rosyjskim. Podczas wojny polsko-bolszewickiej w 29 Pułku Artylerii Lekkiej w stopniu podpułkownika. Z tym pułkiem, stacjonującym w Grodnie (wówczas województwo białostockie), związany był do 1922 r., kiedy przeszedł w stan spoczynku. Prawdopodobnie w 1919 r. gdy oddziały polskie zajęły Słonim, stał na czele Tymczasowego Zarządu Miejskiego. Zarówno wspomniana już Maria Radecka, jak i Stefan Radkiewicz (patrz: Radkiewicz Stefan) twierdzą, że był wówczas pierwszym polskim burmistrzem Słonima.

Nie wiemy nic o jego życiu rodzinnym. Zmarł 9 marca 1937 r. w Wilnie. Musiał być zasłużony dla Słonima, ponieważ sprowadzono tam jego zwłoki. Pogrzeb odbył się z całym ceremoniałem wojskowym przed meczetem słonimskim. Dalsza część pogrzebu miała miejsce na cmentarzu muzułmańskim – mizarze, oddalonym od miasta ok. 5 km. Jego mogiła nie zachowała się, zdewastowana w latach pięćdziesiątych XX w. przez nieznaną sprawców.

am

M. Bajraszewski, *Tatarzy Słonimscy*, „Życie Tatarskie”, nr 9, 1934, s. 11.

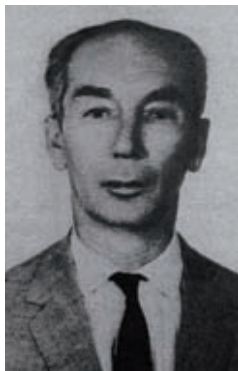
S. Radkiewicz, *Słonim w 1919 roku*, Fragment Pamiętnika Domowego, Jelenia Góra 1975, s. 36.

M. Radecka, *Aleksandrowicze ze Słonima*, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. VII, Gdańsk 2001/2002, s. 36.

• **ALEKSANDROWICZ MUSTAFA** (1911–2000?),

urodził się 15 października 1911 r. w majątku Tryple na Wileńszczyźnie.

Podczas pierwszej wojny światowej wraz z rodzicami, bratem i siostrą, wobec zbliżających się wojsk niemieckich udał się w głąb Rosji, początkowo do Smoleńska, później do Kazania. Po zakończeniu wojny i odzyskaniu przez Polskę niepodległości powrócili w rodzinne strony. W latach 1923–1929 uczęszczał do Gimnazjum Klasycznego im. Juliusza Słowackiego w Wilnie, gdzie uzyskał maturę. W latach 1929–1933 studio-

wał na Wydziale Orientalistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Jako magister nauk orientalistycznych ze znajomością języka arabskiego w r. 1933 udał się do Kairu, aby razem z kolegą ze studiów, Alim Ismailem Woronowiczem (patrz: Woronowicz Ali Ismaïl), podjąć studia na słynnym muzułmańskim Uniwersytecie Al-Azhar. Nastąpiło to dzięki wydatnej pomocy Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Instytutu Wschodniego w Warszawie. W Egipcie korzystał także ze skromnych środków z Funduszu Króla Fuada oraz z bezpłatnego mieszkania.

Podczas studiów zatrudniony był w biurze prasowo-propagandowym Poselstwa Polskiego w Kairze, podobnie jak wspomniany wyżej Woronowicz oraz Dejan Fazlijew i Abdel Kajun z kolonii Tatarów nadwołżańskich w Warszawie, również studiujący na Al-Azhar. Do ich obowiązków należało m.in. robienie wyciągów z prasy arabskiej ukazującej się nie tylko w Egipcie, lecz na całym Półwyspie Arabskim, a także w Sudanie i Etiopii w kwestiach dotyczących Polski wraz z tłumaczeniami na język polski. Interesowała ich prasa, ale nie tylko. Obok tego zwracali uwagę na wiadomości związane z ruchem panislamskim i walką narodowo-wyzwoleńczą narodów arabskich, tworząc odpowiednie notatki dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Tłumaczyli ponadto na język arabski komunikaty i publikacje dostarczanych im przez Poselstwo, celem umieszczenia ich w prasie egipskiej, która docierała do większości krajów arabskich. Rezultatem tego była także

broszura w języku arabskim, „Islam w Polsce”, współautorstwa Alego Woronowicza, a także broszura Mustafy Aleksandrowicza o życiu Marszałka Józefa Piłsudskiego, wydana w języku arabskim w 1936 r.

Po ukończeniu studiów w 1936 r. Mustafa Aleksandrowicz powrócił do Polski, ale nie pozostał dłużej w kraju, ponieważ MSZ zaangażowało go do służby w Konsulacie Generalnym Rzeczypospolitej Polskiej w Jerozolimie, stolicy Palestyny, będącej wówczas mandatem Wielkiej Brytanii. Miał za zadanie m.in. utrzymywanie kontaktów z przedstawicielami ludności arabskiej. Jeździł także do Syrii i Libanu na spotkania z wybitnymi arabskimi działaczami polityczno-kulturalnymi. Odwołany w styczniu 1939 r. w celu rocznego stażu dyplomatyczno-konsularnego. Z chwilą wybuchu drugiej wojny światowej ewakuował się z całym personelem MSZ ku granicy rumuńskiej. Miał powrócić do Warszawy celem organizacji ruchu oporu, ale wobec spotkania z wojskami sowieckimi w jednej z ostatnich grup przekroczył granicę rumuńską. W Rumunii został zaangażowany przez Ambasadę Rzeczypospolitej Polskiej do dalszej służby, m.in. jeździł do Turcji po stację radiowo-odbiorczą. Później przebywał krótko w Palestynie, ale zdecydował się wyruszyć do Francji, aby wstąpić do tworzonego tam Wojska Polskiego. Jakiś czas spędził w Poselstwie RP w Atenach, gdzie proponowano mu pracę.

We Francji wstąpił na ochotnika do 2 Dywizji Strzelców Pieszych pod dowództwem gen. Bronisława Prugara-Ketlinga. Był odpowiedzialny za utrzymywanie kontaktu sztabu dywizji z dowódcami sześciu pułków za pomocą szyfrów wojskowych. Po klęsce Francji wraz z większością żołnierzy przekroczył granicę szwajcarską. Podczas internowania prowadził lektorat na Uniwersytecie we Fryburgu, gdzie zostali zakwaterowani żołnierze polscy posiadający maturę lub studia. Pomagał również ministrowi Janowi Modzelewskiemu, byłemu posłowi RP w Berlinie, w administrowaniu Polskim Czerwonym Krzyżem. W Szwajcarii napisał i obronił pracę doktorską: „*Tolstoï et son idée de la vie*” (Tołstoj i jego idea życia).

Po zakończeniu wojny przybył do amerykańskiej strefy okupacyjnej w Niemczech, gdzie podjął pracę w American-Polish War Relief, lecz w 1946 r. wyemigrował do Brazylii. Zamieszkał w Rio de Janeiro i za-

trudnił się w dużej firmie handlowej jako kierownik działu zagranicznego. Często wyjeżdżał do Stanów Zjednoczonych, Kanady i krajów europejskich. Polskę odwiedził siedmiokrotnie, po raz pierwszy z oficjalną wizytą delegacji brazylijskiej pod kierownictwem ambasadora Santiago Dantasa, celem podpisania traktatu handlowego z Polską. W Brazylii założył rodzinę i miał dwóch synów.

W latach międzywojennych, jeszcze jako student Uniwersytetu Lwowskiego, a później Al-Azhar w Kairze, współpracował z „Rocznikiem Tatarskim”, należąc do redakcji tomu II (1935), przesyłał też do „Życia Tatarskiego” swe relacje z podróży po Bliskim Wschodzie. Był autorem broszury „Krótki zarys religii islamu” (Wilno 1937), jak również wspomnianej wyżej broszury o życiu Marszałka Józefa Piłsudskiego w języku arabskim (Kair 1936). W zbiorowej pracy „Przed Wrześniem i po Wrześniu” wydanej w Warszawie w 1998 r. opublikował swoje wspomnienia z pracy w Konsulacie Generalnym RP w Jerozolimie oraz pobyt w Szwajcarii.

am

M. Aleksandrowicz, *Garść wspomnień [w:] Przed Wrześniem i po Wrześniu. Ze wspomnień młodych dyplomatów II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 224–237.

G. Czerwiński, *Wojenne i powojenne losy Mustafy Aleksandrowicza*, „Życie Tatarskie”, styczeń–czerwiec 2014, nr 39, s. 61–69.

A. Miśkiewicz, *Tatarzy polscy...* dz. cyt., ss. 53, 84, 97–98, 145–147.

• ALEKSANDROWICZ ROZALIA

z domu ALEKSANDROWICZ (1933–2008),

córka Aleksandra i Chalimy z domu Gembickiej. Urodziła się 29 sierpnia 1933 r. w Nowogródku (obecnie Białoruś). Ostatnia przewodnicząca Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Gorzowie Wlkp.

W 1940 r. zesłana wraz z rodziną do Kazachstanu. Powróciła z zesłania w 1945 r. i zamieszkała w Krzyżu w województwie poznańskim. W marcu 1948 r. przeniosiła się do Gorzowa Wlkp. Tam uczęszczała do Państwowego Gimnazjum Przemysłu Gastronomicznego (obecnie Technikum Gastronomiczne), które ukończyła w 1951 r. W latach 1953–1959 pracowała w Zakładach Mechanicznych „Gorzów”. Później zajęła się prywatną inicjatywą. W r. 1971 w centrum Gorzowa Wlkp., w suterynie domu przy ul. Chrobrego, otworzyła herbaciarnię, przemianowaną szybko na kawiarnię „Maleńka”. W latach 70. była właścicielką jeszcze jednego lokalu gastronomicznego o nazwie „U Róży” na osiedlu gorzowskim „Staszica”. Od 1994 r. przebywała na emeryturze. Należała do Stronnictwa Demokratycznego. Od 1971 r. była członkiem Zrzeszenia Prywatnego Handlu i Usług oraz członkiem Rady Naczelnej tego zrzeszenia. W latach 80. zasiadała w Radzie Wojewódzkiej Rady Narodowej, w 1990 r. została radną Miasta Gorzowa z listy Stronnictwa Demokratycznego. Założyła fundację „Gorzowskie Zdrowie”, która zakupiła nowoczesny aparat USG i dwanaście innych urządzeń medycznych. W 1994 r. stanęła na czele Wspólnoty Samorządowej, która jednak przegrała wybory do Sejmu. Kandydowała też do Senatu i pomimo dużego poparcia nie osiągnęła wystarczającej liczby głosów.

Zawsze pamiętała o swoim pochodzeniu, prowadząc działalność społeczną w Muzułmańskiej Gminie Wyznaniowej w Gorzowie Wlkp. W 1995 r. została jej przewodniczącą, przyczyniając się do jej dalszego trwania, skupiając członków zamieszkałych nie tylko w Gorzowie, lecz

także w Szczecinie, Szczecinku, Witnicy, Pile, Trzciance oraz w Krośnie Odrzańskim i Słubicach. Organizowała obchody 50-lecia osadnictwa tatarskiego na Ziemiach Zachodnich 30 i 31 sierpnia 1995 r. Przybyła wówczas do Gorzowa Wlkp. liczna grupa osób pochodzenia tatarskiego z Dolnego Śląska, Pomorza Zachodniego i Podlasia. Z życia zawodowego i działalności społecznej wycofała się w 2005 r.

Z małżeństwa zawartego z Bronisławem Aleksandrowiczem w 1951 r. miała córkę Ewę (1951) i syna Aleksandra (1957). Córka Ewa, absolwentka Akademii Rolniczej w Szczecinie, po jej ukończeniu pracowała na tej uczelni, obecnie na emeryturze. Ma córkę Izabellę i wnuczkę. Jej brat Aleksander, absolwent turystyki i rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, od 1998 r. prowadzi Zakład Medycyny Alternatywnej „Eskulap–Bikom”.

Zmarła 13 sierpnia 2008 r. w Gorzowie Wlkp. Spoczęła na Muzułmańskim Cmentarzu Tatarskim w Warszawie, obok swego męża Bronisława, matki i wielu rodaków pochodzących z Nowogródka.

Odnaczenia: Złota Odznaka Honorowa „Za zasługi dla województwa gorzowskiego” (1979), Srebrny Krzyż Zasługi (1982), Odznaka honorowa za szczególne zasługi w rozwoju społeczno-gospodarczym i kulturalnym miasta Gorzowa Wielkopolskiego (1983), Odznaka „Zasłużony Pracownik Handlu i Usług” (1984), Medal 40-lecia Polski Ludowej (1984), Odznaka Honorowa przyznana przez Naczelną Radę Zrzeszeń Prywatnego Handlu i Usług w Warszawie (1984), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1989), Krzyż Zesłańców Sybiru (2004).

Opr. Ewa Kuler (córka)

Kronika, „Pamięć i Trwanie”, nr 7, Białystok 2007, s. 37.

A. Miśkiewicz, *Tatarzy na Ziemiach Zachodnich Polski w latach 1945–2005*, Gorzów Wlkp. 2009, s. 154–155.

J. Zysnarski, *Encyklopedia Gorzowa*, Gorzów Wlkp., 2007, s. 14.

• **ALJEWICZ IBRAHIM BRONISŁAW** (1912–2008),

syn Sulejmana i Fatimy z Miśkiewiczów. Urodził się 25 lutego 1912 r. w Mirze koło Nowogródka (dawne województwo nowogródzkie, obecnie Białoruś).

Jego rodzice w poszukiwaniu lepszych warunków życia pozostawili jego i starszego brata Aleksandra na wychowaniu babci i siostry matki, sami zaś udali się do Stanów Zjednoczonych. Pierwsze nauki pobierał w miejscowej szkole koranicznej, gdzie poznał zasady islamu, oraz w szkole publicznej. Mając 13 lat, odwiedził ojca, który powrócił ze Stanów Zjednoczonych i zamieszkał w Łowczycach niedaleko Miru, z dziećmi z pierwszego małżeństwa.

W latach niepodległości Polski, jego starszy brat otrzymał zaproszenie do USA od matki, która wyszła tam za mąż i na zawsze opuścił Polskę. Ibrahim ze względu na trudne położenie krewnych, u których mieszkał, nie mógł kontynuować nauki w gimnazjum i uczył się samodzielnie. Pracował ciężko w gospodarstwie wujostwa, działając społecznie w mirskim oddziale Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej. Podczas jednego z balów tatarskich poznał Anifę Ryzwanowicz, pochodzącą z Nowogródka. Oboje mieli po 19 lat. Po zawarciu z nią związku małżeńskiego w 1931 r. przeniósł się do Nowogródka, gdzie pracował w jednej z garbarni. Za zarobione pieniądze zdołał zbudować w 1933 r. własny dom.

Podczas II wojny światowej, ze względu na chorobę oczu nie został powołany do wojska. Jakiś czas musiał pracować przymusowo na Podlasiu na rzecz okupanta niemieckiego. Przy pomocy miejscowych Tatarów udało mu się uciec i wrócić do Nowogródka, gdzie do końca wojny pracował dorywczo.

Po wyzwoleniu jako repatriant z żoną i dziećmi osiedlił się na peryferiach Olsztyna. Pracował tam jako konduktor autobusów miejskich.

Tęsknota za matką i bratem spowodowała, że w r. 1954 wyjechał do Nowego Jorku, ale po półrocznym pobycie wrócił do Polski. W r. 1956 na ponowne zaproszenie matki i ojczyma wyjechał wraz z rodziną do USA na stałe.

Dzięki stałej pracy otrzymał ubezpieczenie zdrowotne i mógł poddać się operacji implantacji oka, którą wykonał cieszący się zaufaniem lekarz polskiego pochodzenia. W pełni odzyskał wzrok. W wolnym czasie poświęcał się pracy w meczecie w gminie mużułmańskiej, którą w całości tworzyli w Nowym Jorku imigranci tatarscy z Polski.

W r. 1957 zakupił dom na kredyt. Dzięki pracy w fabryce ręcznej wyprawy skór szlachetnych na Manhattanie polepszyła się jego sytuacja materialna. Mając 71 lat, przeszedł na emeryturę i więcej czasu mógł poświęcać rodzinie i działalności społecznej w gminie. Kilkakrotnie odwiedzał krewnych i znajomych w Polsce, na Białorusi i Litwie. Jego oddanie w pracy dla społeczności, w tym niesienie jej członkom posług religijnych także w szpitalach i domach opieki, zaowocowało wybraniem go na imama tej gminy.

Po śmierci żony Anify (1993) 6.11.1994 r. zawarł w Nowym Jorku związek małżeński z Lejlą Majewską, Tatarką z Białegostoku.

Zmarł 20 lutego 2008 r. Jego druga żona powróciła do Polski.

am

Na podstawie wspomnień Lejli Majewskiej: *O Ibrahimie Bronisławie Alijewiczu, imamie Tatarskiej Gminy Rzeczypospolitej w Nowym Jorku*, „Przegląd Tatarski”, nr 1, 1435/2014, s. 12–15.

• **ALJEWICZ ALIRASZYD** (1942–2010),

syn Adama Aljewicza i Emilii z Bajraszewskich, urodzony 28 września 1942 r. w Wilnie. Kapitan żeglugi wielkiej.

Absolwent Wyższej Szkoły Morskiej w Gdyni, ukończony w 1966 r. W trakcie studiów odbywał rejsy żaglowcem „Darem Pomorza” (1960–1961), „Ludwikiem Solskim” (statkiem towarowym) w 1963 r. i „Horyzontem” (1965–1966). Pracował w Polskiej Żegludze Morskiej w Szczecinie w latach 1966–1969 i w Polskich Liniach Oceanicznych w Gdyni, lata 1969–1987. W 1987 r. zatrudnił się w Administracji Polskich Linii Oceanicznych w Gdyni w Dziale Sztauerskim, a później, w latach 1987–2010, w Urzędzie Morskim w Gdyni jako zastępca

kapitana Portu w Gdańsku (w trakcie urlopów i delegacji dowództwo i praca pod obcymi banderami, jak Liberia i Panama).

Awans na porucznika żeglugi wielkiej – 18.06.1971 r., na kapitana żeglugi małej – 31.01.1975 r. i na kapitana żeglugi wielkiej 4.03.1982 r.

28.12.1966 r. zawarł związek małżeński z Bożeną Zawadzką, architektem. Mieli syna Bohdana, prawnika, obecnie radcę prawnego (1966).

O swoim mężu tak mówi wdowa, Bożena Aljewicz: „Pasjonat oddany wykonywanej pracy, cechujący się duszą romantyczną i wrażliwą na wszelkie przejawy ludzkich spraw. Szczególnie interesował się historią, prawem i polityką. Szlachetność, prostolinijność i szlachetność to cechy, którymi kierował się w codziennym stosunku zarówno do ludzi bliskich, jak i w pracy zawodowej. Szczególną uwagę zwracał na relacje ze społecznością Tatarów polskich.

W życiu zawodowym osiągnął wszystko, co w jego zawodzie można było osiągnąć, dwukrotnie opłynął kulę ziemską na statku »Ziemia Szczecińska«, prowadząc go bezpiecznie zarówno do największych, jak i najmniejszych portów całego świata. Pracował na różnych jednostkach; na statkach ówczynie nowoczesnych, jak i na »Darze Pomorza« – historii polskiego żeglarstwa.

Jego praca, profesjonalizm, zaangażowanie i doskonałe relacje z ludźmi nie pozwoliły Mu odejść na emeryturę, ciągle był aktywny zawodowo jako zastępca kapitana Portu w Gdańsku, do dnia nagłej i niespodziewanej śmierci”.

Zmarł 25 listopada 2010 r.

Odnaczony Złotą Odznaką „Zasłużony Pracownik Morza”.

Opr. Bożena Aljewicz (żona)

• ASSANOWICZ BEKIR BORYS (1910–1999),

syn Mustafy i Elmiry z Półtorzyckich. Urodził się 10 kwietnia 1910 r. w Suszczewie na terenie Rosji.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości rodzina Assanowiczów zamieszkała w Jaszunach w województwie wileńskim (obecnie na Litwie). Bekir Assanowicz codziennie dojeżdżał do Wilna, gdzie uczył się w Gimnazjum im. Joachima Lelewela. W 1929 r. uzyskał maturę jako jeden z najlepszych uczniów. Po opuszczeniu Jaszun przeniósł się do Warszawy i rozpoczął studia w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, z której zrezygnował w 1930 r. na rzecz Wydziału Inżynierii Lądowej Politechniki Warszawskiej. Wstąpił wówczas do Korporacji Akademickiej „Arkonía”, obejmując w roku akademickim 1935/36 stanowisko prezesa.

Po ukończeniu studiów i otrzymaniu tytułu magistra inżyniera budownictwa lądowego w 1936 r. powołany do służby wojskowej, którą rozpoczął w szkole Podchorążych Rezerwy Artylerii Konnej we Włodzimierzu Wołyńskim. Po jej ukończeniu otrzymał przydział do 4 Dywizjonu Artylerii Konnej Suwalskiej Brygady Kawalerii.

Po odbyciu służby wojskowej, w 1937 r. podjął pracę w Biurze Planowania Krajowego przy gabinecie wicepremiera Eugeniusza Kwiatkowskiego, będącego wówczas ministrem skarbu. Otrzymał odpowiedzialne

stanowisko pełnomocnika ds. budowy dróg w rejonie Zagórze–Solina, gdzie w niezwykle trudnych warunkach technicznych, w terenie pełnym konfliktów etnicznych, realizował budowę sieci dróg lokalnych.

Tak pisał we wspomnieniach o swoim ojcu, syn Stefan, charakteryzując także pierwszy okres pracy ojca we wspomnianym wyżej Biurze Planowania Krajowego: „Współpraca z bezpośrednim otoczeniem premiera Kwiatkowskiego i niejednokrotne spotkania z samym premierem wywierają ogromny wpływ na styl pracy i charakter młodego inżyniera, rzuconego na szerokie wody z możliwością podejmowania samodzielnie decyzji o istotnym znaczeniu dla regionu działania”.

We wrześniu 1939 r. jako podoficer zwiadu 4 DAK Suwalskiej Brygady Kawalerii uczestniczył w obronie kraju. Po ciężkich walkach pod Czerwonym Borem, Zambrowem i Zabłudowem brygada weszła w skład Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Polesie” dowodzonej przez gen. Franciszka Kleeberga. Doszło wówczas do zaciętej bitwy z Niemcami pod Kockiem i Wołą Gułowską, podczas której przeciwnik mimo przewagi poniósł duże straty. Bekir Assanowicz kierował ogniem artyleryjskim baterii, na apel generała Podhorskiego zgłosił się na ochotnika do wywiezienia z okrążenia i ukrycia sztandaru brygady, co spełnił należycie pomimo licznych niebezpieczeństw. Po wypełnieniu zadania przedarł się do okrążenia, aby znowu wspierać w walce swój oddział. Za to i za postawę w innych bitwach został odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari V klasy i awansowany do stopnia podporucznika.

Dalszą część wojny spędził w niemieckiej niewoli w różnych obozach jenieckich na terenie Rzeszy Niemieckiej, najdłużej w ołagu Gross Born.

Po wojnie w grudniu 1945 r. powrócił do kraju, do zniszczonej Warszawy, odrzucając składane mu propozycje wyjazdu do Australii lub Kanady. Najpierw pracował w Biurze Odbudowy Stolicy. Niedługo potem odpowiedział pozytywnie na propozycję pracy w Centralnym Urzędzie Planowania na stanowisku dyrektora Departamentu Transportu Drogowego i Lotniczego. Jednym z jego głównych zadań była budowa lotniska na podkrakowskich Balicach. Niestety, jako bezpartyjny nie miał zaufania przełożonych, tym bardziej, iż przybył z Zachodu. W niedługim czasie stracił wymienioną wyżej posadę. Zaraz jednak

otrzymał propozycję stanowiska w Ministerstwie Transportu Drogowego i Lotniczego. Ceniona była jego wiedza, choć jako bezpartyjny ciągle był odsuwany od podejmowania ważnych decyzji. Polepszenie sytuacji przyniosła polityczna odwilż października 1956 r.

W 1957 r. przedsiębiorstwo „Cekop” wygrało przetarg na budowę na Bliskim Wschodzie kolei hidżaskiej prowadzącej przez Jordanię, Syrię i Arabię Saudyjską. Udał się na rekonesans tej budowy, nie tylko jako inżynier z Polski, lecz także polski Tatar, muzułmanin. W Syrii przyjął go na audiencji Wielki Mufti tego kraju, któremu wręczył list od polskich muzułmanów. Pobyt ekipy inżynierów „Cekopu” na Bliskim Wschodzie nie był długi, gdyż przetarg na tę budowę unieważniono, zaś realizację kontraktu powierzono firmom amerykańskim.

Po powrocie pracował w resorcie komunikacji. Od 1964 r. był wicedyrektorem Centralnego Ośrodka Badań i Rozwoju Techniki Kolejnictwa w Warszawie. Dzięki licznym badaniom i wdrożeniu nowatorskich rozwiązań z zakresu automatyki i cybernetyki w kolejnictwie polskim, które były jego zasługą, otrzymał samodzielny stopień pracownika naukowego Polskiej Akademii Naukowej. Jednocześnie został powołany na stanowisko przedstawiciela Polski w Komitecie Cybernetyki w Międzynarodowej Unii Kolejowej (UIC) w Paryżu. Tuż przed emeryturą w 1980 r. otrzymał stopień naukowy docenta. W pracy społecznej działał w Muzułmańskiej Gminie Wyznaniowej w Warszawie, nie zapominając nigdy o swoim pochodzeniu. Należał też do Koła Kleeberczyków.

Ożeniony z Zofią Gałęzowską, miał syna Stefana, także inżyniera. Jego brat Jakub, z zawodu inżynier geodeta, podczas wojny należał do Wileńskiej Brygady Armii Krajowej. Po wojnie mieszkał w Olsztynie, siostra Zofia pozostała w Wilnie.

Zmarł 27 maja 1999 r. Pochowany został na Muzułmańskim Cmentarzu Tatarskim w Warszawie z honorami wojskowymi i przy licznych udziale przyjaciół i znajomych.

am

Na podstawie wspomnienia syna Stefana: „Rocznik Tatarów Polskich”, t. VI, Gdańsk 2000, s. 277–281.

R. Szydłowski, *Listy z Bliskiego Wschodu*, Warszawa 1956, s. 68–73.

• **ASSANOWICZ JAN** (1919–2007),

syn Aleksandra i Heleny z Jabłońskich. Urodził się 24 lutego 1919 r.

Po ukończeniu szkoły średniej i uzyskaniu matury w 1937 r. został przyjęty do Szkoły Podchorążych Kawalerii w Grudziądzu. W 1939 r. po promocji na stopień podchorążego plutonowego oddelegowany na praktykę do 1 Szwadronu Tatarskiego 13 Pułku Ułanów Wileńskich w Nowej Wilejce. Brał udział w wojnie obronnej z Niemcami. 28.09.1939 r. dowództwo wydało rozkaz zakończenia działań wojennych, ukrycia broni i udania się do domów. Assanowicz został awansowany do stopnia porucznika. Przekształcił się do Niekraszuńc i ukrywał się u wuja, Konstantego Jabłońskiego. Po wojnie mieszkał w Sokółce, a następnie w Białymstoku. Przez wiele lat był pracownikiem Narodowego Banku Polskiego.

Na zawodach jeździeckich, prawdopodobnie w Grudziądzu, rok 1939 (?). Na górze: z żoną Jadwigą i córką Zosią, Białystok, rok 1955(?).

Z żoną Jadwigą mieli dwoje dzieci: syna Adama, który zmarł w dzieciństwie i córkę Zofię (Sofiję) (patrz: Józefów Zofia).

Jan Assanowicz zmarł 26 lutego 2007 r., pochowany został na mizarcze w Bohonikach.

Opr. Halina Szahidewicz

• **BAJRASZEWSKI ADAM** (1909–1998),

podoficer Flotylli Rzecznej Marynarki Wojennej w Pińsku. Syn Aleksandra (Alego) i Fatimy z Krynickich. Urodzony 20 marca 1909 r. w Ostrogu nad Horyniem, województwo wołyńskie.

W latach międzywojennych XX w., w Równem w województwie wołyńskim (obecnie na Ukrainie) znajdowało się niewielkie, najdalej wysunięte na południe Polski skupisko tatarskie. Adam Bajraszewski uczęszczał do szkoły w Ostrogu i uczył się zawodu ślusarza maszyn rolniczych. W 1929 r. jako ochotnik wstąpił do Marynarki Wojennej. Po odbyciu szkolenia w Kadrze MW w Świeciu nad Wisłą i złożeniu przysięgi skierowany do Flotylli Rzecznej MW w Pińsku na Polesiu. Tam, po ukończeniu kursu motorzystów, zaokrętowany na monitor ORP „Wilno”, do obsługi silników. Odbywał rejsy po rzece Prypeć i jej dopływach, zawijając każdego miesiąca do portu wojennego w Pińsku. W listopadzie 1930 r. skierowano go na kurs podoficerski motorzystów. Po jego ukończeniu, w kwietniu następnego roku, awansował na starszego marynarza. Został motorzystą na kutrach meldunkowych.

W maju 1934 r. dowódca Flotylli komandor Witold Zajączkowski skierował go – jako wyróżniającego się marynarza – do obsługi prezydenckiej motorówki „Diana”. Wraz z innym marynarzem zostali przydzieleni do Kolumny Samochodowej Zamku, siedziby Prezydenta RP. Ich motorówka cumowała na lewym brzegu Wisły, na Wybrzeżu Kościuszkowskim obok Jacht Klubu Oficerskiego. Z prezydentem Ignacym Mościckim pływali kilka razy. W czerwcu 1934 r. podczas powodzi uratowali saperów, którym zatonięła motorówka.

W Warszawie kontaktował się z Abdułłą Chamidem Churamowiczem, ówczesnym prezesem oddziału warszawskiego Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej. Czas wolny spędzał też w kawiarni tureckiej „Bosfor” lub słuchając prelekcji w Instytucie Wschodnim. Po powrocie do Pińska objął stanowisko kierownika maszyn grupy czterech kutrów meldunkowych i jako marynarz nadterminowy awansował na mata. W r. 1937 już jako podoficer zawodowy był zastępcą kierownika maszyn na monitorze ORP „Warszawa”. 17 września 1939 r. po ataku wojsk sowieckich na wschodnie tereny Polski przyszedł rozkaz o samozatopieniu Flotyli. Bajraszewski jako ostatni opuścił swój okręt, odkręciwszy zasuwę zatapiającą. Marynarze na piechotę udali się w kierunku Rumunii, ale zatrzymały ich wojska sowieckie w Mokranach. Większość oficerów została tam rozstrzelana. Bajraszewski zdołał ukryć posiadany przez każdego oficera i podoficera zegarek szwajcarski, dzięki czemu ocalał życie. Zwolniony, wraz z innymi marynarzami dotarł do Wilna, uprzednio zdobywając cywilne ubranie. Tam przygarnęła go rodzina Chaleckich. Ożeniony z jedną z ich córek, wiosną 1940 r. opuścił Wilno, przenosząc się do Butrymańców w powiecie olickim (obecnie na Litwie), gdzie pracował w warsztatach jako ślusarz. Był również traktorzystą i mechanikiem w kilku majątkach na Litwie.

W 1944 r. został żołnierzem 9 Batalionu Mostowo-Drogowego II Armii Wojska Polskiego. Ciągnęło go jednak do Marynarki. Zgłosił chęć wstąpienia do formowanego w Lublinie 1 Zapasowego Batalionu Marynarki Wojennej, na co nie otrzymał pozwolenia. Po wojnie krótko mieszkał w Sokółce, skąd przeniósł się do Cieplic koło Jeleniej Góry i pracował jako monter telefonów na Poczcie Polskiej. Chorował ciężko na gruźlicę i był leczony w Zakopanem. Po wyzdrowieniu, od r. 1950 do emerytury w 1974 r. pracował jako zastępca komendanta Straży Przemysłowej Zakładu Budowy Maszyn Papierniczych w Jeleniej Górze. Interesował się działalnością gminy mużułmańskiej w Gorzowie Wlkp. Na święta mużułmańskie przyjeżdżał do Sokółki oraz uczestniczył w „Orientach Sokólskich”.

Zmarł w 1998 r. Spoczął w kwaterze mużułmańskiej Cmentarza Komunalnego w Cieplicach, gdzie pochowani zostali wcześniej jego te-

ściowie – Chaleccy, młodsza córka i żona. Miał czworo dzieci: trzy córki i syna. Najmłodsza z córek, będąc jeszcze uczennicą zmarła nagle. Jedna z dwóch pozostałych mieszka wraz z mężem w Jeleniej Górze, o drugiej nic nie wiadomo, podobnie jak i o synu, absolwencie jednej ze szkół oficerskich.

Odznaczenia: Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski, Medal 40-lecia PRL, Medal Za Udział w Wojnie Obronnej 1939, Medal za Udział w Walkach o Berlin, Medal Zwycięstwa i Wolności 1945, odznaka XV-lecia Wyzwolenie Śląska.

am

Na podstawie informacji przekazanych przez Adama Bajraszewskiego w lipcu 1986 r. w Jeleniej Górze.

Wspomnienia Adama Bajraszewskiego ze służby w marynarce Wojennej we Flotylli Rzecznej w Pińsku w latach 1929–1939, „Pamięć i Trwanie” nr 1, Białystok–Supraśl 1998, s. 40–43.

A. Miśkiewicz, *Tatarzy na Ziemiach Zachodnich Polski w latach 1945–2005*, Gorzów Wlkp. 2009, s. 158–159.

• **BAJRASZEWSKI EMIR (EL-MUEMININ)** (1913–1996),

urodził się 21 kwietnia 1913 r. w Nowogródku. W dzieciństwie stracił rodziców, opiekował się nim nowogródzki imam.

Jako ochotnik Polskich Sił Zbrojnych wraz z II Polskim Korpusem gen. Władysława Andersa przeszedł cały szlak bojowy. Pułkownik dyplomowany, imam Naczelnego Imamatu Wojskowego Muzułmanów Polskich w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie. Po zakończeniu wojny osiedlił się w Wielkiej Brytanii. Od 1947 r. pełnił tam funkcję Naczelnego Imama Muzułmanów Polskich w Wielkiej Brytanii, a od 1949 – naczelnego Imama Muzułmanów Polskich na Obczyźnie. Niezależnie od działalności religijnej wydawał kalendarz muzułmański, miesięcznik „Komunikat”, „Głos z Minaretu”.

Prowadził szeroką korespondencję z przyjaciółmi w Polsce, przesyłał wycinki z gazet i zdjęcia.

Ostatnie lata życia spędził w Denville, w stanie New Jersey, USA, gdzie zmarł 6 stycznia 1996 r. Pochowany na Cmentarzu Our Lady of Czestochowa w Doylestown w Pensylwanii, USA.

Opr. Halina Szahidewicz

• BAJRASZEWSKI MACIEJ (MAHMED) (1866–1941/1942),

pułkownik Wojska Polskiego, syn Ismaïla i Ajszy z domu (?), Tatarski z Nowogródka. Urodził się 10 lutego 1866 r. w Słonimie w guberni grodzieńskiej (w latach międzywojennych województwo nowogródzkie, obecnie Białoruś).

W dzieciństwie uczył się w miejscowej szkole muzułmańskiej, następnie w szkole powiatowej. W r. 1881, po pożarze, w którym rodzina straciła większość dobytku, rozpoczął pracę w magistracie słonimskim jako praktykant-biuralista. W roku następnym zatrudnił się w Sądzie Grodzkim, a po sześciu miesiącach – w urzędzie wojskowym. Wówczas to postanowił zostać oficerem. W styczniu 1886 r. zdał egzamin końcowy w 7-klasowej szkole realnej w Białymstoku i zaraz złożył podanie o przyjęcie do wojska. 26.04.1886 r. wcielony do 68 Borodińskiego Pułku Piechoty Imperatora Aleksandra III w Brześciu nad Bugiem.

W r. 1888 po złożeniu konkursowego egzaminu przyjęty do Wileńskiej Szkoły Junkrów Piechoty, którą ukończył w r. 1891. W sierpniu tegoż roku awansował na podpraporszczyka i powrócił do macierzystego pułku. Niebawem przeniesiony do 3 Batalionu Fortecznego, mianowany podporucznikiem. W r. 1897 awansowany na porucznika, w 1901 – na sztabskapitana. W r. 1904 objął stanowisko oficera odpowiedzialnego za transporty wojskowe na dworcu kolejowym Warszawa Petersburska (obecnie Wileńska), następnie referenta 23 Oddziału Sztabu Głównego w Petersburgu. W 1905 r. awansowany na kapitana i odznaczony Orderem św. Stanisława 3 st. W grudniu 1906 r. odkomenderowany na Sybirską Kolej Żelazną jako komendant dworca kolejowego w Krasnojarsku. Od r. 1907 komendant dworca w Brańsku. Od listopada 1909 r. do 1915 – komendant odcinka i Dworca Kowelskiego w Warszawie (obecnie Warszawa Gdańska). W r. 1912 mianowany podpułkownikiem.

Od 22.02.1919 r. w Wojsku Polskim, początkowo w Komisji Werbunkowej przy Komitecie Obrony Kresów Wschodnich, gdzie odpowiadał za werbunek do Dywizji Litewsko-Białoruskiej Strzelców oraz Pułku Tatarskiego Ułanów. Podczas wojny polsko-bolszewickiej był komendantem wojskowym dworca kolejowego w Lublinie, przyczyniając się

do szybkiego przerzucenia z frontu południowego dwóch dywizji piechoty do obrony Warszawy.

W późniejszych latach w stanie spoczynku. Mieszkał w Słonimie, gdzie pracował społecznie na rzecz tamtejszej gminy muzułmańskiej. Był założycielem Tatarskiego Oddziału Związku Strzeleckiego. Przed pierwszą wojną światową należał do powstałego w 1913 r. w Warszawie Muzułmańskiego Stowarzyszenia Pomocy Biednym Muzułmanom, którego prezesem był generał Konstanty Najman-Mirza Kryczyński.

Po zajęciu Słonima przez wojska sowieckie, aresztowany 10.02.1940 r. wraz z całą rodziną, wywieziony do obwodu wołogodzkiego, gdzie zmarł na przełomie r. 1941/1942.

Z małżeństwa (ślub 23 lub 26.04.1905 r.) z Zahrą (Zorką) Kutłujarową, Tatarką Krymską, posiadał dzieci: Ismaila (1906), Elmirę (1907), Fatimę (Fatyma, 1909), Zofię (?) i syna Dawida (1914).

am

CAW. Sygn. 2686, b. s.

M. Bajraszewski, *Tatarzy Słonimscy*, „Życie Tatarskie”, nr 9, 1934, s. 4.

M. Bajraszewski, *Ze wspomnień*, „Życie Tatarskie”, nr 11 (78–82), lipiec 2001, s. 14–15.

S. Dziadulewicz, *Herbarz...* dz. cyt., s. 44.

Kronika Strzelców Tatarskich w Słonimie, „Życie Tatarskie”, nr 5, 1934, s. 12–13, także, „Strzelec”, 10.12.1933, nr 50, s. 12.

L.N.M. Kryczyński, *Tatarzy polscy a wschód muzułmański*, „Rocznik Tatarski”, t. II, Zamość 1935, s. 74.

S. Kryczyński, *Tatarzy Słonimscy*, Warszawa, b. d., rkps., s. IX.

S. Tuhan-Baranowski, *Kartki z dziejów Tatarów litewskich*, „Życie Tatarskie”, nr 10, 1935, s. 14.

Wspomnienia z życia pułkownika Wojsk Polskich Mahmeda (Macieja) Bajraszewskiego, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. VI, Gdańsk 2000, s. 241–246.

- **BAJRASZEWSKI MUSTAFA** (1895–?),

porucznik rezerwy Wojska Polskiego. Rodzice nieznani. Urodził się 11 grudnia 1895 r. w Nowogródku, obecnie Białoruś.

Służył w armii rosyjskiej, jednak nie mamy o tym żadnych danych. W 1919 r. był w wojsku baszkirskim, ale po przejściu władz Autonomicznej Republiki Baszkirii na stronę sowiecką znalazł się w tamtejszej armii. Zwolniony z powodu choroby w r. 1921 powrócił wraz z rodziną do Nowogródka, gdzie pracował w Urzędzie Miejskim. Od 15.07. do 8.09.1926 r. przebywał na ćwiczeniach wojskowych. Brak bliższych danych.

am

CAW sygn. 3300

• **BAJRASZEWSKI STEFAN MUSTAFA** (1924–1994),

syn Konstantego (Chamiecica) i Marii z domu Awotyń, z rodziny prawników.

Wiadomo tylko, że urodził się w Wilnie i tam spędził dzieciństwo. Po drugiej wojnie światowej osiedlił się z rodzicami w Toruniu, gdzie ukończył szkołę średnią. Studiował na Politechnice Łódzkiej, uzyskując tytuł inżyniera. Kontynuował naukę w Politechnice Gdańskiej, zdobywając stopień magistra. Pozostał w Gdańsku,

gdzie pracował w biurach projektów przemysłu zbożowego, „Spichrzów” i „Europrojekt”.

Przy wsparciu swej małżonki, Eleonory, organizował wiele wycieczek zagranicznych, głównie do Turcji, w których uczestniczyła społeczność tatarska. Przyczyniły się nie tylko do poznania tego kraju, ale też wniosły wkład finansowy do budowy meczetu w Gdańsku-Oliwie. Był głównym organizatorem i przewodniczącym jego budowy.

W Muzułmańskim Związku Religijnym w Rzeczypospolitej Polskiej pełnił w latach 1972–1984 stanowisko przewodniczącego Najwyższego Kolegium. Pozostawał w stałych kontaktach z władzami państwowymi. Brał udział w spotkaniu z Papieżem Janem Pawłem II podczas jego drugiej pielgrzymki do Polski w 1983 r. Spotykał się także z prymasem ks. kardynałem Józefem Glempem.

Przez wiele lat prowadził wykłady w towarzystwach naukowych na tematy zawodowe oraz w parafiach katolickich o religii muzułmańskiej i dziejach Tatarów polskich.

Miał dwóch synów: Murada (1950) i Ajdara (1958), obaj są inżynierami.

Opr. Dżemila Smajkiewicz-Murman

• **BARANOWSKI TUHAN-MIRZA EUGENIUSZ**
(1895–?).

Brak danych o rodzicach. Urodzony 9 kwietnia 1895 r. w Warszawie.

Ukończył Korpus Kadetów w Warszawie oraz Pawłowską Oficerską Szkołę Piechoty w Petersburgu. Podczas pierwszej wojny światowej dostał się do niewoli niemieckiej. Od 14.06.1919 r. w Wojsku Polskim, w Tatarskim Pułku Ułanów. 5.09.1919 r. skierowany do Oficerskiej Szkoły Jazdy w Przemyślu, którą ukończył 20.04.1920 r. Od 1.05.1920 r. przydzielony do zapasowego szwadronu Oficerskiej Szkoły Jazdy, gdzie objął stanowisko zastępcy dowódcy oddziału rekrutów.

29.11.1920 r. przeniesiony do 17 Pułku Ułanów Wielkopolskich w Poznaniu. Wiadomo, że w latach późniejszych był adiutantem gen. Kazimierza Sosnkowskiego.

am

CAW, sygn. 4368.

<http://chris1991.salon24.pl/104886,samobojstwo-general>

• **BAZAREWSKI STEFAN** (1871–1949),

profesor Uniwersytetu Wileńskiego, brak informacji o rodzicach. Urodził się w 1871 r. w Wilnie.

Absolwent gimnazjum w Wilnie (1890), później Wydziału Agronomicznego Politechniki w Rydze (1895). Dwa lata po jej ukończeniu, w 1897 r. rozpoczął karierę naukową na Uniwersytecie w Getyndze. W latach 1899–1904 przebywał w swoim majątku Bonifacowo na Wileńszczyźnie, prowadząc gospodarstwo rolne. W 1905 r. powrócił do pracy naukowej w Imperatorskim Instytucie Medycyny Doświadczalnej w Petersburgu, w roku następnym obronił pracę doktorską, uzyskując stopień doktora filozofii na Uniwersytecie w Getyndze. W tymże roku został asystentem na Politechnice Ryskiej, początkowo w Katedrze Botaniki, następnie Uprawy Roli i Roślin. Pracował tam do 1918 r. Po wznowieniu działalności Uniwersytetu

Stefana Batorego w Wilnie, do czego się także przyczynił, objął stanowisko profesora Zakładu Chemii i Mikrobiologii. W 1920 r. mianowany profesorem nadzwyczajnym. Przez kilka lat kierował wspomnianym Zakładem oraz pełnił obowiązki dziekana w Studium Rolniczym Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Publikował liczne prace naukowe w języku polskim, francuskim i niemieckim. Od 1936 r. przebywał na emeryturze.

Od r. 1922 do 1925 był przewodniczącym Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Wilnie. Należał do współorganizatorów Wszechpolskiego Zjazdu Przedstawicieli Gmin Muzułmańskich 28–29 grudnia 1925 r. w Wilnie oraz do założycieli Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej.

Nie wiemy nic o jego sytuacji rodzinnej. Po wybuchu drugiej wojny światowej mieszkał w Kownie, skąd udał się do Szwajcarii. Zmarł w 1949 r. w Belgii.

am

S. Dumin, A. Jakubauskas, G. Sitdykow, *Tatarskie biografie. Tatarzy polsko-litewscy w historii i kulturze*, Białystok 2012, s. 62.

A. Miśkiewicz, *Tatarzy polscy...*, dz. cyt., s. 75.

Rocznik Uniwersytetu Stefana Batorego, Wilno 1937/38, s. 14.

R. Ryzewski, *Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Stefana Batorego w latach 1919–1929*, Wilno 1931, s. 86–87.

Skład osobowy Uniwersytetu w latach akademickich 1927/28 i 1928/29, Wilno, b.d., s. 23.

Skład osobowy Uniwersytetu w roku akademickim 1937/38, Wilno, b.d., s. 14.

Słownik biologów polskich, pod red. S. Feliksiaka, Warszawa 1987, s. 62–63.

• BIKBAWOW KONSTANTY (1920–1989),

syn Raszyda i Elżbiety z domu Rajeckiej. Urodzony 15 stycznia 1920 r. w Wilnie, w rodzinie o tradycjach wojskowych.

Ojciec zginął na wojnie i Konstanty został pod opieką matki. Reszta rodziny to wujek Maciej Rajecki (inż. kolejnictwa), babcia Maria Jakubowska, ciotki Tamara i Ewa. Łączyły ich bardzo zgodne rodzinne stosunki. Wujek Rajecki wspierał swoją siostrę – matkę Konstantego finansowo. Nie założył własnej rodziny i bardzo angażował się w wychowanie siostrzeńca. Życie ich płynęło spokojnie i dostatnio.

Konstanty po ukończeniu szkoły podstawowej podjął naukę w Gimnazjum Technicznym im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Wilnie, cieszącym się dużą renomą. Z chwilą wybuchu wojny do Wilna wkroczyły wojska sowieckie, a w 1941 r. Niemcy i rozpoczęła się okupacja Polaków. Szkoły zamknięto, nastąpiły liczne aresztowania i represje. Zaczęła działać partyzantka AK i nasilił się terror sowiecki. 27.07.1944 r. podczas akcji „Ostra Brama” NKWD aresztowało wiele osób, w tym również Konstantego. Załadowano całą grupę do wagonów i wywieziono do łagru w Kałudze. Tam przetrzymywano ich w nieludzkich warunkach. Wiele osób zmarło, ale młody i silny Konstanty jakoś przetrzymał. Stamtąd trafił do łagru Stalinogorsk II, a potem Stalinogorsk III. Zatrudniono go w zakładach mechanicznych.

Matka Konstantego szukała rozpaczliwie ratunku i pisała do wszystkich możliwych władz o zwolnienie syna z łagru. Oczywiście bezskutecznie. Dopiero koniec wojny i porozumienie władz polskich i sowieckich sprawiło, że zaczęły się zwolnienia i powroty do ojczyzny. Niestety, nie wszyscy mieli to szczęście. Konstantemu udało się i 8.10.1945 r. stanął w drzwiach swego rodzinnego domu. Babcia nie wpuściła go, ponieważ był tak zniszczony, że nie można było go rozpoznać.

W wielkim pośpiechu i trwodze rodzina starała się jak najszybciej dostać się do Polski, jako repatrianci. Dopiero 9.09.1946 r. udało im się

wyjechać do Białegostoku. Łudzili się, że może coś się zmieni i wrócą do Wilna. Konstanty po przyjeździe podjął pracę w budownictwie i aż do emerytury pracował w tym zawodzie, w bardzo wielu firmach na stanowisku inspektora nadzoru.

4.09.1955 zawarł związek małżeński z Janiną.

Ciężkie przeżycia z łagru, ciężka praca w budownictwie, a także tęsknota za Wilnem bardzo zniszczyły jego zdrowie. Po przejściu na emeryturę zapadł na nowotwór płuc. Leczył się przez dwa lata. Zmarł 24 czerwca 1989 r., przeżywszy 69 lat. Z całej rodziny, która tu przyjechała jako repatrianci, nikt już nie żyje.

Opr. Janina Bikbawow (żona)

• **BUCZACKI JERZY EMIR** (1935–1990),

syn Jana i Wiktorii z Iwaszkiewiczów. Urodził się 1 września 1935 r. w Suwałkach, województwo białostockie. Jego ojciec był prokuratorem Sądu Okręgowego w Suwałkach.

W 1938 r. po śmierci ojca Emir Buczacki wraz z matką i siostrą przeniósł się do Wilna, skąd pochodziła rodzina jego ojca. Tam spędzili cały okres drugiej wojny światowej. Po wojnie jako tzw. repatrianci zamieszkali w Toruniu, ale niebawem przenieśli się do Gdyni. Tam ukończył szkołę powszechną, ale ze względów zdrowotnych wyjechał do Różnicy w powiecie jędrzejowskim, w województwie kieleckim (obecnie świętokrzyskie), gdzie w latach 1949–1953 uczęszczał do szkoły rolniczej. W 1952 r. wstąpił do Zespołu Pieśni i Tańca Ziemi Kieleckiej, prowadzonego przez Waldemara Babinicza, działacza społeczno-kulturalny, twórcę Liceum Kulturalno-Oświatowego w Różnicy, który zwrócił uwagę na talent artystyczny młodego Emira. Dalszy jego los związany był już z zawodem aktora.

W latach 1954–1958 studiował w Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej im. Ludwika Solskiego w Krakowie na Wydziale Aktorskim. Już podczas studiów występował w przedstawieniach szkolnych, rozwijając swój talent. Początkowo związał się z Teatrem Dramatycznym im. Stefana Żeromskiego w Kielcach. W sezonie 1961/62 występował

w Teatrze Powszechnym im. Jana Kochanowskiego w Radomiu. W następnym sezonie 1962/63 znowu w teatrze w Kielcach. Po zamieszkaniu w Katowicach występował na scenach teatrów śląskich. Najdłużej, od r. 1963 do 1987, był związany z Teatrem Śląskim im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach. Krótko występował także na deskach Teatru Ludowego w Nowej Hucie (1964) oraz w Teatrze Sceny Polskiej w Czeskim Cieszynie (sezon 1967/68). Na Śląsku grał również w Teatrze Zagłębia w Sosnowcu (sezony 1980/81–1981/82) i Teatrze Nowym w Zabrze (sezony 1987/88–1989).

Grał rolę pierwszoplanowe i epizodyczne, zawsze nagradzany braunami przez publiczność, która znała jego sylwetkę aktora, lubianego szczególnie na Śląsku. Występował ponadto w filmie i telewizji. Jeszcze podczas studiów pojawił się w komedii „Ewa chce spać” w reżyserii Tadeusza Chmielewskiego. Najbardziej znane jego role filmowe to Tutmozis w „Faraonie” w reżyserii Jerzego Kawalerowicza (1966), Malitsch w „Perle w koronie” w reżyserii Kazimierza Kutza (1971) oraz Lucjan Kociełło w „Nocach i Dniach” w reżyserii Jerzego Antczaka (1975). Podczas próby w Teatrze Nowym w Zabrze, 10.03.1990 r., nagle zasłabł na scenie. Zmarł 16 maja 1990 r. w Katowicach. Przez niemal 35 lat zagrał blisko 100 ról, wystąpił w 22 filmach i 24 spektaklach Teatru Telewizji.

Był żonaty z Aleksandrą Bielewicz, historykiem sztuki. Miał córkę, Dorotę (1959), która mieszka obecnie w Austrii. Pamiętał o swoich korzeniach tatarskich, chociaż wśród Tatarów polskich nie był postacią znaną.

Za zasługi dla teatru i filmu uhonorowany trzykrotnie Srebrną Maską (1971, 1974 i 1977). Odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (1979), Złota Odznaka za Zasługi dla Województwa Katowickiego (1969), Odznaka za Zasługi dla Kielecczyny (1979), Honorowa Odznaka Zasłużony dla Kultury Polskiej (1982).

am

S. Hordejuk, *Emir Buczacki (1935–1990). Zapomniany aktor teatralny i filmowy*, „Życie Tatarskie”, I–VI, 2014, nr 39, s. 120–146.

• **CHALECKI ALEKSANDER** (1915–2006),

syn Jakuba i Emilii z domu Boguszewicz. Urodzony 15 marca 1915 we wsi Krugło na Białostocczyźnie, w posiadłości, którą jego pradziadek – dowódca pułku w stopniu pułkownika – otrzymał za zasługi w obronie Rzeczypospolitej.

W sierpniu 1915 roku rodzina Chaleckich z czterema córkami i pięciomiesięcznym Aleksandrem emigrowała do Kazania. Tam urodziło się jego dwóch braci. Był to bardzo trudny okres w Rosji: rewolucja, głód, rozboje, epidemie. Siostra i dwóch braci zmarło na tyfus, a ojciec po wylewie został inwalidą. W 1921 r. powrócili do Polski. Gospodarstwo w Krugle było zajęte i zrujnowane, zamieszkali więc w Tryplach. Tam umarł jego ojciec. W 1929 r. Aleksander Chalecki ukończył szkołę podstawową. W 1933 r. z matką i rodzeństwem przeprowadzili się do Kruszyńian na gospodarstwo po babci,

gdzie od podstaw organizowali swoje życie. 15.11.1938 r. powołany został do odbycia służby wojskowej w 13 Pułku Ułanów Wileńskich w Nowej Wilejce. Trafił do szkoły podoficerskiej, którą ukończył ze stopniem kaprala i otrzymał przydział do 1 Szwadronu Tatarskiego 13 Pułku Ułanów Wileńskich. Uczestniczył w Kampanii Wrześniowej, 6.10.1939 r. w ciężkiej bitwie dostał się do niewoli niemieckiej. 20.04.1942 r. wraz z Alim Mucharskim uciekli z obozu jenieckiego i 10.05.1942 r. dotarli do Kruszyńian – do rodzin, które przechowywały ich do końca wojny.

W 1945 r. wraz z rodziną zamieszkał w Białymstoku. Pracował w Spółdzielni „Społem”, następnie aż do emerytury w Fabryce Przyrzędów i Uchwytów w Białymstoku. W tym czasie dokształcał się, uzyskiwał wyższe kwalifikacje i zajmował odpowiedzialne stanowiska. Cały czas pracował społecznie na rzecz wspólnoty tatarsko-muzułmańskiej. W latach 1946–1960 był muezynem w Muzułmańskiej Gminie Wyzna-

niowej w Białymstoku i członkiem Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Od r. 1960 do 1980 roku był muezinem i członkiem Komisji Rewizyjnej w Muzułmańskiej Gminie Wyznaniowej w Białymstoku. 13.07.1980 r. powołany na imama w tejże gminie. 23.03.1981 r. dzięki staraniom jego oraz Adama Miśkiewicza społeczność tatarsko-muzułmańska otrzymała do dyspozycji dom przy ulicy Grzybowej 42 (obecnie ul. Piastowska 13 F). Do ostatniej chwili opiekował się nim, wyposażał w sprzęt, organizował życie religijne.

W ciągu ponad sześćdziesięcioletniej służby dla dobra wspólnoty uczestniczył we wszystkich posługach religijnych: azanach, ślubach, pogrzebach. W razie potrzeby docierał do najdalszych zakątków kraju, a nawet za granicę. Niósł pociechę żołnierzom w jednostkach wojskowych i chorym w szpitalach. Dużo czasu poświęcał dzieciom i młodzieży. Organizował akcje charytatywne i prowadził działalność humanitarną. Od r. 1993 do 1997 opiekował się uchodźcami z Bośni i Hercegowiny, pomagał Czeczenom, inicjował zbiórki środków finansowych i rzeczowych dla powodzian, ofiar klęsk żywiołowych. Wspierał duchowo i finansowo ubogich. Zawsze był tam, gdzie go potrzebowano.

Godnie reprezentował Tatarów-muzułmanów i Polskę na spotkaniach i konferencjach międzynarodowych, uroczystościach państwowych, spotkaniach ekumenicznych, np. z Papieżem Janem Pawłem II, Wielkim Muftim Libanu, królem Maroka. Był członkiem Rady Imamów przy Najwyższym Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP i współzałożycielem Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów.

W październiku 1938 r. ożenił się z Heleną Popławską. Mieli trójkę dzieci: Emilię – lekarza internistę, Mierjemę – mgr ekonomii i Emira – mgr. inż. elektryka oraz czwórkę wnuków.

Zmarł 20 marca 2006 r. Pochowany na mizarze w Kruszynianach. Odznaczenia: Zasłużony dla Ponar–Biał, Zasłużony Białostoczczyźnie, Medal za Udział w Wojnie Obronnej 1939, Medal Zwycięstwa i Wolności, Srebrny Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski.

Opr. Halina Szahidewicz

• **CHALECKA-GIEMBICKA MIERJEMA** (1944–2016),

córka Aleksandra i Heleny z Popławskich. Urodziła się 10 czerwca 1944 r. w Kruszynianach.

W 1946 r. wraz z rodziną przeniosła się do Białegostoku. W 1963 r. ukończyła Technikum Ekonomiczne w Białymstoku, uzyskując tytuł technika ekonomisty o specjalności ekonomika przemysłu. W 1968 r. ukończyła studia w Szkole Głównej Planowania i Statystyki, uzyskując tam w r. 1981 tytuł magistra ekonomii na Wydziale Finansów i Statystyki w zakresie finansów i rachunkowości. W 1985 r. została dyplomowanym biegłym księgowym ze specjalnością w zakresie przemysłu. Od r.

1987 należała do Stowarzyszenia Księgowych w Polsce. W 1995 r. uzyskała uprawnienia lustracyjne Krajowej Rady Spółdzielczej. W 1996 r. została wpisana do rejestru biegłych rewidentów.

Od 1968 r. pracowała w Regionalnym Związku Spółdzielni Inwalidów, przez rok jako stażystka-referent ds. zatrudnienia i płac, następnie zastępca naczelnika Wydziału Ekonomicznego, naczelnik Wydziału Ekonomicznego – pełnomocnik zarządu ds. ekonomicznych, główny ekonomista – pełnomocnik zarządu ds. ekonomicznych, główny księgowy p.o. głównego ekonomisty – pełnomocnika zarządu ds. ekonomicznych. Po likwidacji RZSI od 1.09.1990 r. do emerytury pracowała w Spółdzielni Inwalidów „Spinwar” w Białymstoku jako główna księgowa, pełniąc jednocześnie funkcję członka zarządu i pełnomocnika zarządu ds. ekonomicznych.

W latach 1991–2007 prowadziła księgowość Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku. W 1999 r. opłaciła odmalowanie z zewnątrz Domu Modlitwy w Białymstoku. Uczestniczyła w pracach na rzecz gminy, brała udział w działalności charytatywnej na rzecz ubogich i poszkodowanych przez los. Przez wiele lat organizowała bale bajramowe, integrujące tatarską społeczność. Od 2007 r. była członkiem-skarbnikiem Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego Związku

Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Działała również w Związku Tatarów RP, przez wiele lat zasiadała w zarządzie Oddziału Podlaskiego, do 2007 r. pełniła funkcję skarbnika. W r. 2008 odbyła pielgrzymkę do Mekki.

Była żoną Stefana Giembickiego.

Zmarła po długiej i ciężkiej chorobie 22 sierpnia 2016 r. w Białymstoku i została pochowana na cmentarzu muzułmańskim w Kruszyńnianach.

Odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (2006).

Opr. Emilia Ziólkowska na podstawie danych Emilii Jabłońskiej (siostry) i protokołów MGW w Białymstoku.

• **DZIONDZIAK TAMARA** z domu LEBIEDŹ (1912–1988),

córka Jana i Ajszy (?), urodzona w Wilnie 3 sierpnia 1912 r., gdzie zamieszkiwała do 1939 r.

W latach 1941–1945 była łączniczką w Armii Krajowej, używała pseudonimów „Chińczyk” i „Tatar”. Jej bezpośrednim przełożonym w konspiracji był mjr Mieczysław Potocki, ps. Węgielny.

Nie wiadomo kiedy opuściła Wilno i prawdopodobnie zamieszkała na Śląsku. Nic nie wiadomo również o jej zawodzie. Z końcem 1948 r. została aresztowana w miejscu pracy przez Urząd Bezpieczeństwa, który skonfiskował wszelką jej dokumentację z czasów konspiracji. Skazana została na 6 lat więzienia. Prawdopodobnie po 1956 r. objęła ją amnestia.

Mąż Tamary, Stanisław Dziondziak, był porucznikiem RAF w 301 Dywizjonie Bombowym, później przekształconym w Samodzielną Eskadrę do zadań specjalnych.

Zmarła 5 września 1988 r. w Sosnowcu.

Odnaczenia: Krzyż Armii Krajowej, Medal Wojska Polskiego i Medal „Polska Swemu Obrócy”, nadane przez Rząd Polski na Uchodźstwie w Londynie.

am

Dane z ewidencji żołnierzy AK w Londynie, uzupełnione przez ppłk. Fuada Szehidowicza, Nottingham, 8.09.1988 r. (list do Aleksandra Miśkiewicza).

• DŻABAGI-SKIBNIEWSKA DŻENNET (1915–1992),

urodziła się 8 kwietnia 1915 r. w Petersburgu. Jej ojciec, Was-san Girej Dżabagi (1882–1961), Ingusz z Kaukazu, absolwent Politechniki w Rydze oraz w Jenie, inżynier agronom, był pracownikiem Ministerstwa Rolnictwa Rosji. Z zamiłowania dziennikarz, wybitnie uzdolniony językowo, władał doskonale ośmioma językami, pisarz, również niezły amator malarz. Pochodził z rodu zasłużonego dla Inguszków. Matka, Helena Hanum (1892–1965), polska Tatarka, córka Lucjana Bajraszewskiego, notariusza w Wołkowysku, ukończyła Wydział Romanistyki Uniwersytetu w Petersburgu.

Dżennet ukończyła Gimnazjum im. Emilii Plater na ulicy Mazowieckiej w Warszawie, studiowała w Instytucie Wschodnim i Szkole Muzycznej, równocześnie udzielała się jako instruktorka Przysposobienia Wojskowego Kobiet, prowadząc zajęcia w znanym gimnazjum Szachtmajerowej. Po kursie w Garczynie na długo związała się ze służbą w PWK. W 1936 r. wyszła za mąż za Jana Skibniewskiego (1903–1987), oficera marynarki handlowej i zamieszkała w Gdyni, pisała artykuły do prasy, opowiadania, wiersze.

Wyznaczona na stanowisko adiutantki Komendy Okręgu Nadmorskiego PWK w Gdyni, brała udział w obronie Wybrzeża w 1939 r., współpracowała z płk. Stanisławem Dąbkim – dowódcą Lądowej Obrony Wybrzeża, bywała służbowo na Westerplatte, poznała jego dowódcę, mjr. Henryka Sucharskiego, uczestniczyła w organizowaniu oddziału „Gdyńskich Kosynierów” oraz niesieniu pomocy rannym i grzebaniu

poległych. Wysiedlona przez Niemców z Gdyni dotarła do Warszawy, uczestniczyła w konspiracji Związku Walki Zbrojnej. Przedostała się do Włoch, służyła w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, była redaktorką gazety dla młodzieży „Dziatwa”, pisała opowiadania, wiersze. Zdemobilizowana z wojska w Anglii, w 1947 r. wróciła do Polski w pierwszym powojennym rejsie ms „Batorego”.

Po powrocie jako osoba z Zachodu była szykanowana przez ówczesne władze, poddawana rewizjom domowym i przesłuchaniom. Pracowała w Spółdzielni Iwalidów „Bałtyk”, szyła rękawice robocze. Po przemianach 1956 r. działała jako organizator i kierownik pracy hafciarek kaszubskich w Trójmieście i w Wejherowie, organizowała wystawy oraz rozwijała eksport. Pracowała społecznie w ZBoWiD-zie, upowszechniając wiedzę o obronie Gdyni, spotykała się z młodzieżą. Awansowana na stopień porucznika WP oraz wyróżniona orderem przez Prezydenta RP na Uchodźctwie.

Aktywnie działała społecznie w strukturach Związku Tatarów Polskich oraz MZR, autorka artykułów w czasopismach wydawanych przez środowiska Tatarów polskich, popularna wśród otoczenia, szanowana przez znajomych, życzliwy, dobry człowiek. Bohaterka książki prof. Teresy Zaniewskiej, „Dżennet znaczy raj” i „Wierzę w kismet”, oraz wielu innych wydawnictw.

W r. 1992 pojechała do Czeczenii na osobiste zaproszenie prezydenta Dżochara Dudajewa. 17 maja 1992 r. zmarła w Groznm podczas kręcenia o niej filmu „Bazrach, czyli sen o wolnym kamieniu” w reżyserii Waldemara Karwata. Pochowana w Groznm, grób przeniesiono do Nasyr Kurt, dzielnicy Nazrania, stolicy Inguszetii.

Opr. Aleksander Al-Murat Skibniewski (syn)

• **GORZAŁCZANA CHANIFA** z domu SAFAREWICZ (1926–2013),

córka Selima i Chanify z domu Lebieź, urodzona 2 maja 1926 r. w Nowogródku (obecnie Białoruś).

W r. 1944 ukończyła Szkołę Średnią nr 2 w Nowogródku, uzyskując sowiecką maturę. Wraz z rodziną repatriowała się do Polski, gdzie w r. 1946 rozpoczęła studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu. Będąc na pierwszym roku, zdała maturę z języka polskiego, geografii i historii, co było warunkiem kontynuowania studiów. Tytuł lekarza medycyny otrzymała w 1952 r. na Wydziale Lekarskim Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie, numer dyplomu 335. Została pierwszą Tatarką z tytułem lekarza w powojennej Polsce. 21.05.1963 r. uzyskała tytuł specjalisty II stopnia z pediatrii.

Pracowała na oddziałach dziecięcych i noworodkowych szczecińskich szpitali, była też kierownikiem Przychodni Dziecięcej w Szczecinie.

Dwukrotnie zamężna, miała córkę, Elżbietę Hampel-Osipowicz, dr nauk medycznych, specjalistę chorób dzieci i hematologii, oraz dwóch wnuków: Tomasza i Jakuba Osipowiczów.

Zmarła 23 października 2013 r.

Odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi, Odznaka Gryfa Pomorskiego.

Opr. Elżbieta Hampel-Osipowicz (córka)

• **JABŁOŃSKI KONSTANTY (KONTEJ)** (1909–1994),

syn Samuela (Szymona) i Ajszy (Elżbiety) z Rajeckich. Urodzony 11 marca 1909 r. w Niekraszuńcach (obecnie Białoruś).

W 1915 r. wraz z rodzicami, dwoma siostrami i braćmi wyjechał w głąb Rosji, skąd w 1923 r. z mamą i siostrami wrócił do rodzinnego majątku Mirzuńce w Niekraszuńcach. Ojciec i bracia zmarli w czasie emigracji podczas epidemii tyfusu.

1.09.1931 r. powołany przez RKU Lida do służby wojskowej w 13 Pułku Ułanów Wileńskich w Nowej Wilejce. 15.04.1932 r. ukończył szkołę podoficerską w stopniu starszego ułana – rymarza. 1.09.1933 r. zwolniony z czynnej służby wojskowej. W dniach 1–28.09.1936 r.

odbywał ćwiczenia jako rezerwista i awansował na kaprała. W sierpniu 1939 roku został powołany do 10 Pułku Ułanów Litewskich w Białymstoku.

W drugim dniu walk podczas działań w Prusach Wschodnich odniósł poważną ranę i trafił do szpitala w Białymstoku, skąd został ewakuowany na wschód. Po napaści Związku Radzieckiego na Polskę, pociąg z rannymi wpadł w ręce wojska sowieckiego. Kontej Jabłoński po długiej i skomplikowanej podróży znalazł się szpitalu w Moskwie. Po podleczeniu wrócił do domu, gdzie dochodził powoli do zdrowia. NKWD zabrało mu dokumenty, dowiedział się, że jest na liście do wywiezienia, ale po niemieckim ataku

*Z kolegami (pierwszy z prawej)
z 13 Pułku Ułanów Wileńskich, zima 1932 r. (?)*

na ZSRR pozostał na gospodarce. W 1945 r. jako posiadający obywatelstwo polskie wyjechał z rodziną do Polski i osiedlił się w Białymstoku. 25.10.1946 r. rozpoczął pracę w Wojewódzkim Oddziale Centrali Skór Surowych w Białymstoku, później przemianowanej na Białostockie Przedsiębiorstwo Obrotu Surowcami Włókienniczymi i Skórzanymi, jako sorter skór surowych niereglamentowanych również na eksport oraz w kontroli technicznej. W 1963 r. po wypadku przeszedł na rentę inwalidzką.

Wraz z żoną Mieriemą prowadzili przy Rynku Kościuszki gościnny dom, otwarty dla potrzebujących. Odbываły się w nim lekcje religii, modlitwy piątkowe i świąteczne, spotkania towarzyskie, bale, zebrania, kongresy. Gościńę znajdowała tam młodzież przyjeżdżająca na bajramy z całej Polski, a niemająca w Białymstoku rodziny.

31.10.1933 r. poślubił Mieriemę (Marię) Mucharską ze Skidla. Miał czworo dzieci: Aleksandra zmarłego w niemowlęctwie, Halinę (Halinę, po mężu Szahidewicz), nauczycielkę chemii, zastępcę dyrektora Technikum Mechanicznego w Białymstoku, Emira (Miroslawa) inżyniera elektryka i Ajszę (Elżbietę, po mężu Sadowską), sekretarkę. Dozaczekał się sześciorga wnuków.

Zmarł 7 maja 1994 r. i pochowany został na cmentarzu muzułmańskim w Bohonikach.

Opr. Halina Szahidewicz (córka)

• JAKUBOWSKI-YAKUPOĞLU AMURAT (1914–1998),

syn Chasienia Jakubowskiego i Aminii Emilii z domu Woronowicz, urodzony 27 marca 1914 r. w Mińsku (obecnie Białoruś).

Dzieciństwo spędził, towarzysząc rodzicom w Mińsku, Moskwie i Taganrogu. Z urodzoną w Taganrogu siostrą Ewą rodzina osiadła w powracającym do Polski Klecku. Tam ukończył szkołę powszechną. W 1936 r. zakończył naukę na Wydziale Kolejowym Państwowej Szkoły Technicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Wilnie. Po odbyciu służby wojskowej w podchorążówce w Modlinie podjął pracę w Państwowym Zakładach Inżynierii w Warszawie, w których produkowano m.in. pojazdy samochodowe i wozy pancerne dla Wojska Polskiego.

Podczas pobytu w Warszawie nawiązał kontakt ze studiującymi w Polsce Tatarami krymskimi, którzy po wybuchu rewolucji październikowej w Rosji znaleźli z rodzicami schronienie w Turcji. W PZI pracował do wybuchu drugiej wojny światowej. Po kapitulacji Warszawy nie chciał pracować na rzecz Niemców i w listopadzie 1939 r. przy pomocy poselstwa tureckiego i w towarzystwie zaprzyjaźnionych Tatarów krymskich wyjechał do Stambułu.

Początkowo pracował w prywatnej fabryce amunicji. Po zdaniu egzaminu ze znajomości języka tureckiego i po uznaniu dyplomu z Państwowej Szkoły Technicznej w Wilnie został zatrudniony jako inżynier w Zarządzie Miasta Stambułu i pracował tam aż do emerytury. Zajmował się projektowaniem i nadzorem prac w zakresie urządzeń centralnego ogrzewania i klimatyzacji, w nowych budynkach i w zabytkowych pałacach, znajdujących się w Stambule i na Wyspach Książęcych na Morzu Marmara.

Mocno angażował się w pomoc Tatarom krymskim, na rozkaz Stalina deportowanym z Krymu. Współpracował z ich diasporą w Turcji, organizując wsparcie materialne i duchowe dla pozostałych w ZSRR. Przez lata był jednym ze sponsorów i redaktorem naczelnym kwartalnika Tatarów krymskich w Turcji pt. „Emel”. Był również inicjatorem utworzenia kopii buńczuka 1 Szwadronu Tatarskiego 13 Pułku Ułanów Wileńskich, sfinansowanego przez Fundację Kultury Tatarów Krymskich w Stambule w latach 80. XX wieku. Kopia ta znajduje się w sali

gen. Andersa w Instytucie Polskim i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie.

Po przemianach ustrojowych w Polsce powrócił do ojczyzny. Przez wszystkie lata na emigracji zachował polskie obywatelstwo. Zamieszkał u rodziny w Supraślu, który trochę przypominał mu Kleck. Zmarł 4 lutego 1998 r., jego mogiła znajduje się blisko grobu matki, na Muzułmańskim Cmentarzu Tatarskim w Warszawie.

Opr. Kamilla Hołody

• **JAKUBOWSKI BEKIR** (1927–2001),

syn Chasienia i Emilii z domu Aleksandrowicz. Urodził się 3 stycznia 1927 r. w Klecku (obecnie Białoruś).

14.09.1944 r., mając zaledwie 17 lat, został deportowany z Klecka do Związku Radzieckiego. Pracował do 30.10.1946 r. na Uralu w kopalni rudy żelaza nr 12 na terenie Zyrianowskiego Rudnika, powiat Ałapajewsk w obwodzie świerdłowskim. Otrzymał przepustkę ze względu na pogrzeb w rodzinie i dzięki pomocy bliskich udało mu się przedostać do Polski. Początko-

wo osiadł najpierw w Trzciance Lubuskiej, gdzie mieszkała jego ciocia i było dużo Tatarów. Z oczywistych względów bardzo długo nie mógł odwiedzać swoich rodzinnych stron, nie mógł również w pełni korzystać z awansu zawodowego i społecznego. W latach 80. był w komitecie budowy meczetu w Gdańsku oraz – dzięki znajomości czytania Koranu oraz starannej kaligrafii – jego pierwszym imamem. W 1993 r. odprawiał nabożeństwo na otwarciu meczetu w Słonimie na Białorusi. W 1994 r. na oficjalnych uroczystościach był gościem króla Maroka Hassana II.

Po ukończeniu Państwowej Centrali Wyszkożenia Zawodowego w Pile (1947–1950) podjął naukę w Technikum Elektryczno-Mechanicznym w Gdańsku, które ukończył w r. 1952, uzyskując tytuł technika energetyka. W r. 1954 ukończył kurs BHP organizowany przez Ministerstwo Energetyki. Z nakazu pracy od r. 1952 trafił do Zakładu Energetycznego w Gdańsku, gdzie pracował na różnych stanowiskach (brygadzisty sieciowego, inspektora nadzoru robót inwestycyjnych, inspektora, inżyniera i głównego specjalisty ds. BHP) do emerytury w 1997 r. Po ukończeniu w r. 1969 kursu pedagogicznego dla nauczycieli szkół zawodowych w Katowicach rozpoczął równoległe pracę nauczyciela w Zespole Szkół Energetycznych w Gdańsku.

Był działaczem związkowym pracowników energetyki, Stowarzyszenia Inżynierów Techniki NOT, Związku Nauczycielstwa Polskiego. Od 1953 r. pełnił obowiązki imama, z małymi przerwami do 1996 r., kiedy choroba uniemożliwiła mu dalszą posługę. W zarządzie gminy muzułmańskiej w Gdańsku pełnił różne funkcje, brał udział w nauczaniu religii dla dzieci i dorosłych. Odprawiał nabożeństwa świąteczne w Gdańsku i w Elblągu. Od r. 1989 był działaczem Związku Sybiraków w Gdańsku. Oprócz pracy zawodowej dużo czasu spędzał w ogródku działkowym.

Zmarł 15 listopada 2001 r. w Gdańsku, pochowany w kwaterze muzułmańskiej cmentarza Srebrzysko w Gdańsku.

Ożenił się z Tamarą z domu Asanowicz (ślub 17.11.1956 r.). Dzieci: Ewa (1958), Emir (1962–1965), Maciej (1968), wnuki: Michał Amin (1980) – syn Ewy, Elmira (1987) – córka Ewy, Dominik (1996) – syn Macieja.

Odznaczenia: Honorowa Odznaka Związkowa Pracowników Energetyki nr 743 (1961), Srebrny Krzyż Zasługi (1972), Złoty Krzyż Zasługi (1983), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (pośmiertnie, 2011).

Opr. Tamara Jakubowska (żona)

• JAKUBOWSKI CHASIEŃ (1881–1935),

syn Ibrahima Jakubowskiego i Ewy z Jakubowskich, urodzony 3 kwietnia 1881 r. w Klecku (obecnie Białoruś).

Zatrudniony w 1903 r. w Mińsku jako buchalter na kolei doszedł do stanowiska głównego księgowego. W 1916 r. zmienił miejsce pracy i przeprowadził się z rodziną do Moskwy, a następnie po ok. 6 miesiącach wyjechał do Taganrogu nad Morzem Azowskim. W 1920 r. powrócił do Polski, zamieszkał w Klecku i kontynuował pracę na kolei w Baranowiczach. Lata wędrówki sprawiły, że każde z dzieci urodziło się w innym mieście: Amurat (1914) w Mińsku, Ewa (1917) w Taganrogu, a najmłodszy Ali (1921) w Klecku. Na czas przeprowadzek wynajmowany był wagon kolejowy do przewozu mebli i fortepianu. Tenże fortepian był prezentem ślubnym dla żony, Aminii. Podróżował z Mińska przez Moskwę i Taganróg aż do Klecka. Tam zakończyła się jego wędrówka – spłonął z całym dobytkiem w pożarze domu w sierpniu 1944 r. Drewniane domy na ulicy Tatarskiej w Klecku podpaliła węgierska konnica, osłaniająca odwrót piechoty niemieckiej z miasta.

Do uzyskania emerytury kolejowej pracował w Baranowiczach, następnie przez ponad 5 lat był zatrudniony w księgowości w Chrześcijańskim Banku Spółdzielczym w Klecku. Działał w kleckiej społeczności tatarskiej, m.in. uczestniczył w pozyskiwaniu funduszy na remont tamtejszego meczetu.

W wyborach samorządowych w województwie nowogródzkim w lipcu 1927 r. został wybrany do rady miasta Klecka jako jeden z trzech Polaków na 24 radnych, o czym donosiło „Życie Nowogródzkie”, nr 17 z 28–30 sierpnia 1927 r. W 1935 r. był już ciężko chory, przykuty do łóżka przez siedem miesięcy, aż pokonał go nowotwór. Pomimo tego, gdy władzom samorządowym bardzo zależało na głosach obywateli polskich, udał się na ważne głosowanie Rady Miasta przewieziony w łóżku na samochodzie ciężarowym.

W Mińsku 28.12.1903 r. poślubił Aminię Emilię Woronowicz, córkę Amurata Woronowicza i Tenzili z domu Safarewicz.

Zmarł 6 maja 1935 r., został pochowany na mizarze w Osmołowie. Pogrzeb poprowadził imam Parafii Muzułmańskiej w Klecku, Jakub Żdanowicz.

Opr. Kamilla Hołody

• **JAKUBOWSKI JAKUB** (1923–1945),

syn Aleksandra i Rozalii z domu Rodkiewicz. Urodzony 20 maja 1923 r. w Nowogródku (obecnie Białoruś).

Rodzice zajmowali się ogrodnictwem. Jakub miał dwóch młodszych braci: Jana i Macieja, którzy w 1945 r. migrowali na Ziemię Zachodnie, a następnie do Białegostoku. Jakub, jako bardzo wysportowany młodzieniec, zgłosił się na ochotnika do powstającego w Rosji sowieckiej polskiego wojska formowanego przez gen. Władysława Andersa. Został żołnierzem 5 Pułku Ułanów Karpackich 2 Polskiego Korpusu, który walczył na frontach w Europie, Azji i Afryce.

Zginął 14 kwietnia 1945 r. w czasie walk o Bolonię, w przeddzień jej wyzwolenia. Pochowany jest na Polskim Cmentarzu Wojennym w Bolonii: kwatera 8 – C/4 przy części katolickiej, ale z nagrobkiem muzułmańskim. Cmentarz żołnierzy 2 Polskiego Korpusu położony jest przy drodze Bolonia–Forli w odległości 2 km od Bolonii. Spoczywa tam 1390 polskich żołnierzy poległych i zmarłych w okresie walk z okupantem na terenie Włoch.

Odznaczenia: Gwiazda za Wojnę 1939–1945, Gwiazda Italii, Medal Wojny 1939–1945.

Opr. Halina Szahidewicz

Na podstawie materiałów dostarczonych przez Helenę Jakubowską (bratową Jakuba), w tym dokumentów przekazanych przez rząd brytyjski za pośrednictwem konsula polskiego.

Przewodnik po polskich cmentarzach wojennych we Włoszech, A. Studziński (oprac.), Warszawa 1994.

Wspomnienia Ireneusza Krčala, uczestnika walk o Bolonię.

• JAKUBOWSKI JÓZEF JUSUF (1927–1996),

syn Aleksandra Alego i Emilii Aminy z Lebedziów. Urodził się 14 września 1927 r. w Nowogródku, obecnie Białoruś.

Pracował jako laborant medyczny w Szpitalu MSW w Olsztynie. Jego specjalnością była obsługa aparatu rentgenowskiego. W r. 1980 przeszedł na emeryturę. Członek Komisji Rewizyjnej Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku od 21.03.1987 r. (być może wcześniej) do 18.04.1996 r. Opiekun domu modlitwy przy ul. Grzybowej (obecnie Piastowska 13 F) od r. 1983 do marca 1996. Z zamiłowania działkowicz.

23.11.1951 r. zawarł w Gorzowie Wlkp. związek małżeński z Haliną Korycką. Mieli dwóch synów: Bronisława (1952) i Janusza (1955).

Zmarł 18 kwietnia 1996 r. Pochowany na mizarze w Bohonikach.

Opr. Krzysztof Mucharski

• **JANOWICZ-CZAIŃSKI DAWID (DAWUD)** (1887–?),

syn Ibrahima i Asei z Bajraszewskich. Major Wojska Polskiego. Urodził się 15 listopada 1887 r. w Słonimie w województwie nowogródzkim (wówczas Rosja, obecnie Białoruś). Rotmistrz Wojska Polskiego.

Ukończył gimnazjum w Brześciu nad Bugiem, zaliczył dwa lata prawa na uniwersytecie w Kijowie, krótko w Oficerskiej Szkole Junkrów w Kazaniu, absolwent Aleksandrowskiej Szkoły Oficerskiej w Moskwie. W Wojsku Polskim odbył 8-miesięczny kurs jazdy w Przemysłu.

Brał udział w pierwszej wojnie światowej, podczas której dostał się do niewoli niemieckiej. Od 23.02.1919 r. w Wojsku Polskim. Mianowany rotmistrzem, prowadził akcję werbunkową do Tatarskiego Pułku Ułanów wraz z płk. Maciejem Bajraszewskim (patrz: Bajraszewski Maciej) i por. Konstantym Achmatowiczem (patrz: Achmatowicz Konstanty I), jeżdżąc po ziemiach kresowych od Oszmiany i Lidy po Nowogródek i Słonim. Podczas wojny z bolszewikami 1919–1921 dowódca zapasowego szwadronu Tatarskiego Pułku Ułanów im. Mustafy Achmatowicza. Po jego rozformowaniu był zastępcą dowódcy 3 Pułku Strzelców Konnych, potem referentem sądowym Dowództwa 4 Armii. Od 31.12.1929 r. w stanie spoczynku.

Po odejściu z wojska był działaczem społecznym w gminie mużułmańskiej w Słonimie. W kwietniu 1928 r. w składzie delegacji tatarskiej pod przewodnictwem senatora Aleksandra Achmatowicza (patrz: Achmatowicz Aleksander) witającej przybyłego do Polski króla Afganistanu Amannullaha Chana. W 1935 r. stał na czele komitetu sprawdzenia prochów Aleksandra Sulkiewicza (patrz: Sulkiewicz Hożmian-Mirza Aleksander), żołnierza I Brygady Legionów poległego w 1916 r., z cmentarza legionistów na Podolu na cmentarz mużułmański w Wilnie, ostatecznie na wniosek Komitetu Czynu Polaków pochowanego na Cmentarzu Wojskowym w Warszawie.

W maju 1938 r. towarzyszył w podróży po Polsce delegacji Tatarów z Rumunii, którzy poza Warszawą i Poznaniem odwiedzili też skupiska tatarskie w Wilnie, Słonimie i Nowogródku. Gościli również u Karaimów w Trokach i w Łucku. Po wrześniu 1939 r. aresztowany w Sło-

nimie przez NKWD, wywieziony w głąb Związku Sowieckiego. Dalsze losy nieznane.

Ożeniony w Słonimie z Zeinab (Zulą) z domu Szczęsnowicz (1912–2011), miał dwie córki, Asię i Jeni. Obie z matką wywiezione do Związku Sowieckiego, przebywały na Syberii. Wydostały się z zesłania wraz z Armią Andersa. Mieszkały jakiś czas w Libanie, a po zakończeniu drugiej wojny światowej przeniosły się do Wielkiej Brytanii. Tam Zula wyszła po raz drugi za mąż za Józefa Drotlewa, przedstawiciela tamtejszej Polonii. Zmarła w 2011 r. Jej córki założyły rodziny i mieszkają: starsza w USA, młodsza w Wielkiej Brytanii.

am

CAW, sygn. 2970

Z. Janowicz-Czapińska Drotlew, *Przez lasy Syberii do Wielkiej Brytanii*, Wydawnictwo „Rocznika Tatarów Polskich”, Gdańsk 2001 (wspomnienia o mężu, s. 9–14.).

• JASIŃSKI STEFAN MUSTAFA (1911–2015),

syn Jana i Chalimy z Boguszewiczów. Urodził się 18 lutego 1911 r. w Maławiczach Górnych w powiecie sokólskim na Podlasiu.

W roku 1916 rodzina Jasińskich wyjechała do Symferopola, a w 1917 do Kazania, gdzie Stefan Mustafa uczęszczał do rosyjskiej szkoły powszechnej oraz tatarskiej medresy. Po śmierci ojca w 1922 r. powrócili do Maławicz Górnych. W 1928 r. wyjechał do Wilna, gdzie uczył się i pracował. W 1933 r. powołany do służby wojskowej w 1 Dywizji Pomiarów Artylerii w Toruniu. W r. 1935 ukończył szkołę podoficerską ze stopniem kaprala.

Po zakończeniu służby powrócił do Wilna, do pracy w komunikacji miejskiej. Jednocześnie uczył się w szkole wieczorowej, zdobywając dużą maturę. W 1937 r. przeniesiony do rezerwy w stopniu plutonowego. W momencie wybuchu drugiej wojny światowej trafił na front, zaś po kapitulacji dostał się do niewoli bolszewickiej, w której przebywał (w Archangielsku) od 7.09. do 31.11.1939 r. Po zwolnieniu ukończył kurs administracji kolejowej i zatrudnił się jako kierownik ekspedycji towarowej tranzytowej na kolei na odcinku Grodno–Łosośna. W roku 1941, po napaści Niemiec na ZSRR, wrócił do Maławicz Górnych. W r. 1949 objął stanowisko kierownika sklepu Motozbytu w Białymstoku.

16.03.1996 r. otrzymał odznakę weterana walk o niepodległość, zaś 30.10.2000 r. mianowany podporucznikiem Wojska Polskiego.

Religijna edukacja Stefana Mustafy Jasińskiego rozpoczęła się w Tatarstanie. Później zgłębiał naukę o islamie pod opieką imama Luta Muchli (patrz: Mucha Lut). Związał się początkowo z meczetem w Krużynianach: od roku 1975 do 1980 był muezinem przy imamie Józefie

Popławskim, natomiast w latach 80. imamem. W okresie 1988–1991 prowadził naukę religii muzułmańskiej dla dzieci w Sokółce. W latach 90. pełnił obowiązki imama meczetu w Bohonikach, po r. 2000 ponownie był imamem meczetu w Kruszynianach. Od 2006 r. imam w Domu Modlitwy w Białymstoku. Doradca do spraw szariatu Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP.

W 1944 r. wstąpił w związek małżeński z Azymą Bogdanowicz. Miał córkę i dwóch synów.

Zmarł 4 września 2015 r., pochowany na cmentarzu muzułmańskim w Bohonikach.

Odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (2006), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2011).

Opr. Halina Szahidewicz

• **JELJASZEWICZ ALEKSANDER** (1902–1978),

major Wojska Polskiego, syn Jana i Zofii z Bohdanowiczów, urodzony 23 marca 1902 w Wilnie. Ojciec – Jan, kapitan 105 Pułku Piechoty, poległ w 1915 roku.

Naukę rozpoczął w 1915 roku w Pskowskim Korpusie Kadetów. Po jego likwidacji przez władze bolszewickie przeniósł się do Kijowa. Korpus ukończył w 1919 r. za rządów hetmana Skoropadskiego. W sierpniu tegoż roku wstąpił do Armii Białogwardyjskiej dowodzonej przez gen. Antoniego Denikina. W jej szeregach uczestniczył w wojnie domowej w Rosji. Po ewakuacji białogwardzistów w 1920 r. Aleksander Jeljaszewicz przybył do Turcji, a następnie do Jugosławii. Marzył o studiach matematycznych

na uniwersytecie w Belgradzie. Z powodu braku środków materialnych zdecydował się na Mikołajewską Szkołę Oficerów Kawalerii, którą ukończył w 1923 r., otrzymując 15.08. awans na podporucznika. Służbę odbywał w serbskiej straży granicznej. Po wielu staraniach w r. 1925 przybył do Polski. Wstąpił do Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Ostrowie, a następnie Oficerskiej Szkoły Kawalerii w Grudziądzu. Po jej ukończeniu został przydzielony do 4 Pułku Ułanów Zaniemeńskich w Wilnie.

1.01.1932 r. otrzymał nominację na porucznika, w 1935 r. mianowany rotmistrzem. Od 25.10.1938 r. ostatni dowódca 1 Szwadronu Tatarskiego 13 Pułku Ułanów Wileńskich w Nowej Wilejce koło Wilna. Wraz z tą jednostką uczestniczył w Kampanii Wrześniowej 1939. Dostał się do niewoli niemieckiej i przebywał w oflagu Gross Born. Po zakończeniu wojny mieszkał w Gnieźnie, pracował jako nauczyciel. Tam ożenił się z Marią Widawską, sympatią z wczesnych lat kawalerskich. Na początku lat 70. jako oficer rezerwy został awansowany na stopień majora i odznaczony Orderem Virtuti Militari.

Po przeniesieniu się do Gdańska przez krótki okres był zastępcą przewodniczącego Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej. Do emerytury pracował jako urzędnik w Wojewódzkim Oddziale PZU w Gdańsku. Po nieomal 60 latach spotkał się w Gdańsku ze swoim bratem Stefanem, urodzonym w r. 1907, przybyłym z zesłania w Rosji.

Z pierwszego małżeństwa z Tamarą Tuhan-Baranowską miał syna, Janusza (1930–2001), profesora mikrobiologii Instytutu Higieny w Warszawie.

Zmarł 18 sierpnia 1978 r. w Gdańsku. Pochowany na Muzułmańskim Cmentarzu Tatarskim w Warszawie.

Opr. Dżemila Smajkiewicz-Murman

CAW, sygn. 430, zbiór rozkazów 13 Pułku Ułanów Wileńskich, Rozkaz Dzienny nr 219 z dnia 27.10.1938, b/s.

M. Konopacki, *Z Buńczukiem za Polskę*, „Tygodnik Powszechny”, Kraków, 2.09.1978.

F. Piątkowski, *Pod znakiem orła i półksiężycy* (wywiad z rtm. Aleksandrem Jeljaszewiczem), *Gazeta Białostocka*, 31.12.1974–01.01.1975, nr 350.

• **JÓZEFÓW ZOFIA (SOFIJA)** z domu ASSANOWICZ (1952–2015),

córka Jana i Jadwigi Assanowiczów, urodzona 13 marca 1952 r. w Ełku.

W latach 60. XX w. uczyła się gry na fortepianie w Ognisku Muzycznym I stopnia w Białymstoku. 14.06.1972 r. ukończyła Państwową Szkołę Muzyczną II stopnia na wydziale instrumentalnym w zakresie gry na flecie. Maturę uzyskała w III Liceum Ogólnokształcącym w Białymstoku, następnie ukończyła matematykę w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku.

W 1972 r. pracowała w Społecznym Ognisku Muzycznym w Sokółce, w latach 1973–1974 prowadziła zajęcia w klasie fortepianu, fletu i z teorii w Ognisku Muzycznym w Białymstoku. Przez wiele lat pracowała w Szkole Podstawowej nr 24, a po reformie oświaty w 1999 r. do emerytury w Publicznym Gimnazjum nr 9 w Białymstoku jako nauczycielka matematyki. W środowisku tatarskim udzielała nieodpłatnie korepetycji z matematyki, wspierała działalność Tatarskiego Zespołu Dziecięco-Młodzieżowego „Buńczuk”.

Od 21.11.2009 r. do 31.03.2012 r. pełniła funkcję sekretarza białostockiej Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej. Od 1.04.2012 r. była członkiem gminnej komisji rewizyjnej, a 9.02.2013 r. została przewodniczącą Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku.

W 1975 r. wstąpiła w związek małżeński z Andrzejem Józefów. Miała syna Marcina i córkę Ewę.

Zmarła 28 marca 2015 r. po ciężkiej chorobie w Białymstoku. Pochowana na cmentarzu muzułmańskim w Bohonikach.

Opr. Emilia Ziółkowska

Na podstawie informacji od Ewy Józefów (córki) oraz protokołów zebrań Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku.

• **KONOPACKI HASSAN** (1879–1953),

syn Amurata, urodził się 25 lutego 1879 r. w Mińsku, w tatarsko-muzułmańskiej rodzinie szlacheckiej.

Od najmłodszych lat przygotowywany do zawodu wojskowego. Początkowo pobierał naukę w Połockim Korpusie Kadetów. W r. 1897 ukończył Konstantynowską Szkołę Oficerską Artylerii w Petersburgu. W 1904 r. w stopniu podporucznika wysłany na Daleki Wschód, do Obwodu Zabajkalskiego, jako starszy oficer w 1 Syberyjskiej Brygadzie Artyleryjskiej. Uczestnik wojny rosyjsko-japońskiej 1904–1905, za którą został odznaczony orderami św. Anny i św. Stanisława. W 1906 r. przeniesiony do Nerczyńska. W 1909 r. awansowany do stopnia kapitana. Z Nerczyńska przeniesiony do Błago-

wieszceńska, z zadaniem sformowania 2 baterii 10 Syberyjskiej Brygady Artylerii Polowej, którą później dowodził.

W r. 1912 przeniesiony do Chabarowska, a stamtąd na własną prośbę do Kaługi, gdzie służył w 3 Brygadzie Artylerii Polowej. W 1914 r. mianowany dowódcą 5 baterii 57 Brygady Artylerii Polowej, a następnie dowódcą jej 1 Pułku. Od 10 listopada 1916 r. dowódca 6 baterii 69 Brygady Artylerii Polowej Frontu Zachodniego. W tym czasie awansował do stopnia podpułkownika. W 1917 r. był już pułkownikiem. Od stycznia 1917 r. objął dowództwo 69 Brygady Artylerii Polowej.

W czasie działań wojennych ranny w wyniku porażenia gazami i ewakuowany do Mińska. Za udział w I wojnie światowej odznaczony orderami: św. Stanisława 2 stopnia, św. Anny 2 stopnia i św. Włodzimierza 4 stopnia.

Po powrocie do Mińska rozpoczął działalność w białoruskim ruchu narodowym. W sierpniu 1919 r. po zajęciu miasta przez wojska polskie

wyodrębnił się w nim polonofilski odłam, do którego należał również płk Konopacki. Działacze skłonni do współpracy z Polską podjęli starania o utworzenie białoruskiego wojska.

14 sierpnia 1919 r. Białoruska Centralna Rada Wileńszczyzny i Grodzieńszczyzny skierowała do Józefa Piłsudskiego prośbę o powołanie białoruskich sił zbrojnych. Przy Radzie działała Białoruska Komisja Wojskowa (BKW), w której uczestniczył H. Konopacki, początkowo jako kierownik wydziału wojskowego, później komisji organizacyjnej. Był również członkiem delegacji, która nalegała na Piłsudskiego, by wyraził zgodę na utworzenie białoruskich oddziałów wojskowych. 22.10.1919 r. Józef Piłsudski wydał na ręce tej delegacji dekret zatwierdzający BKW i wyrażał zgodę na utworzenie wojska, którego dowódcą wyznaczono płk. Hassana Konopackiego. Centralnym miejscem formowania wojsk białoruskich był Słonim, a później Baranowicze. Jednak w 1920 r. oddziały polskie opuściły Mińsk, w kwietniu Konopacki złożył rezygnację ze stanowiska dowódcy, zaś w maju następnego roku jednostki białoruskie zostały rozwiązane.

W 1921 r., po podpisaniu pokoju w Rydze, płk Konopacki przebył do Wilna. Nie zaprzestał działalności w białoruskim ruchu narodowym; był sekretarzem Białoruskiego Zgromadzenia Obywatelskiego i zastępcą przewodniczącego Tymczasowej Białoruskiej Rady, skupiającej zwolenników współpracy z Polską, pisał artykuły do białoruskiej oraz polskiej prasy. W numerze 26 pisma „Bjelaruskaja Dola” (kwiecień 1925 r.) opublikowano list otwarty do TBR podpisany przez H. Konopackiego, J. Bekiesza i A. Łappo-Starzenieckiego o rezygnacji z pracy w Radzie organizacji.

Zdjęcie ślubne z żoną Heleną, rok 1910

Nie przeszkodziło to jednak Hassanowi Konopackiemu uczestniczyć z ramienia Towarzystwa „Pras’wieta” (Oświata) w zjeździe Zachodniej Białorusi, zorganizowanym przez TBR.

Był we władzach Klubu Inteligencji Białoruskiej, który powstał w 1926 r. Od 27.11.1927 r. do 2.04.1928 r. kierował redakcją gazety „Bielaruski Radny”. Łącznie ukazało się 12 numerów tego pisma. Podczas kampanii wyborczej do Sejmu i Senatu w r. 1928 Hassan Konopacki pełnił funkcję przewodniczącego Centralnego Ogólno-Białoruskiego Ludowego Komitetu Wyborczego, skupiającego polonofilskie organizacje białoruskie. Wystawiono kandydatów w Lidzie i Nowogródku, niestety bez powodzenia.

W latach 1941–1944 rodzina Konopackich przebywała w Wilnie, ale w 1946 r. w ramach tzw. repatriacji wyjechali do Polski i zamieszkali w Bydgoszczy, przy ulicy H. Sawickiej, obecnie Mazowieckiej 11/9. W r. 2006 z inicjatywy Stowarzyszenia Jedności Muzułmańskiej i Towarzystwa Przyjaciół Pomorskiego Muzeum Wojskowego (obecnie Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Wojsk Lądowych) na budynku, w którym mieszkali Konopackich, 25.09.2006 r. umieszczono pamiątkową tablicę. Odsłonięcia dokonali: syn pułkownika, Maciej Konopacki oraz w imieniu Prezydenta Miasta Bydgoszczy – ówczesny dyrektor Urzędu Miasta.

Tekst wykuty w granicie brzmi:

W tym domu w latach 1947–1953 mieszkał płk Hassan Konopacki 1879–1953. Dekretem Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego powołany na dowódcę wojsk białoruskich, którym był od X 1919 do IV 1920.

Był żonaty z Heleną Iljasewicz (ślub w 1910 r.). W Kałudze, w kwietniu 1913 r. przyszła na świat ich córka – Tamara. 29.01.1926 r. w Wilnie urodził się Konopackim syn Maciej (Musa).

Hassan Konopacki zmarł 11 maja 1953 r. Pochowany na cmentarzu komunalnym przy ulicy Kcyńskiej w Bydgoszczy.

Opr. Rafał Berger

R. Berger, *Hassan Konopacki – Tatar, muzułmanin, bydgoszczanin*, Warszawa 2011.

H. Głogowska, *Hassan Konopacki – tatarski dowódca białoruskiego wojska*, „Białoruskie Zeszyty Historyczne”, nr 1, Białystok 1994.

O. Łatyszonek, *Białoruskie formacje wojskowe 1917–1923*, Białystok 1995.

• KONOPACKI JÓZEF JUSUF (1949–2012),

syn Józefa Jusufa i Sadyki (Bośniaczki), urodzony 15 marca 1949 r. w Wydminach (woj. warmińsko-mazurskie).

Mieszkał w Sokółce, gdzie w 1968 r. ukończył Technikum Budowlane, a potem pracował w PSS „Społem”, był przewodniczącym sokólskiego oddziału ZMS, prezesem GS Krynki oraz wiceprezesem Spółdzielni Wielobranżowej w Sokółce. Szczególnie oddany był pracy w Muzeum Ziemi Sokólskiej, wzbogacając zbiory w tatariana i organizując spotkania edukacyjne.

Przez wiele lat był członkiem Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP oraz długoletnim przewodniczącym Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Bohonikach. Zorganizował naukę religii muzułmańskiej w Sokółce. Za jego kadencji przeprowadzono remont domu parafialnego (obicie sidingiem) w Bohonikach oraz ułożono polbruk przy meczecie.

Współtworzył Związek Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej, był prezesem Oddziału Podlaskiego. Był redaktorem naczelnym i wydawcą czasopism: w latach 1993–2006 „Świat Islamu”, a od r. 1998 do 2012 – „Życie Tatarskie”. Członek zespołu redakcyjnego biuletynu informacyjnego „Muzułmanie Rzeczypospolitej”, którego cztery numery ukazały się w r. 2006, podczas przygotowań do obchodów 80-lecia Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP. Od początku powstania Tatarskiego Zespołu Dziecięco-Młodzieżowego „Buńczuk” wspierał jego działalność. Dzięki współpracy z Tatarami kazańskimi zaopatrzył zespół w pierwsze stroje tatarskie. Opracował do druku przewodnik „Podlaski Szlak Tatarski”, przyczyniając się do propagowania turystyki.

W r. 1993 odbył pielgrzymkę do Mekki. Był współzałożycielem Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów w 1997 r. Zainicjował i organizował międzynarodowe Letnie Akademie Wiedzy o Tatarach. 6.06.1999 r. uczestniczył w spotkaniu z Papieżem Janem Pawłem II w Drohiczyne.

W 2005 r. brał udział w spotkaniu poświęconemu dialogowi międzyreligijnemu w Gnieźnie. Był członkiem delegacji Tatarów polskich w Turcji oraz uczestniczył w spotkaniu z prezydentem Turcji w Belwederze.

1.02.1975 r. ożenił się z Zofią Bogdanowicz. Urodziło im się czworo synów.

Zmarł 30 czerwca 2012 r. w Sokółce. Pochowany na cmentarzu mużmańskim w Bohonikach.

Opr. Halina Szahidewicz

Na podstawie informacji od Zofii Konopackiej-Radkiewicz

• **KORYCKA FATMA** z domu KONOPACKA (1935–1993),

córka Bronisława Ibrahima i Emilii Aminy z Bajraszewskich. Urodzona 27 sierpnia 1935 r. w Sokółce.

Absolwentka Technikum Ekonomicznego w Gorzowie Wlkp. W latach 1954–1973 starszy referent ekonomiczny w Zakładach Włókien Sztucznych „Stilon” w Gorzowie Wlkp. Po przeprowadzce do Białegostoku – pracownik umysłowy w Spółdzielni Mieszkaniowej „Zachęta” do 1974 r. Od r. 1975 aż do emerytury była referentem ekonomicznym w zakładach „Pakpol”.

W 1954 r. zawarła związek małżeński z Aladynem Koryckim (1930–1992) (patrz: Korycki Aladyn), z którym mieli dwójkę dzieci. Wspomagała męża w pracy społecznej w Muzułmańskiej Gminie Wyznaniowej w Gorzowie Wlkp., w latach 1991–1993 była skarbnikiem w Muzułmańskiej Gminie Wyznaniowej w Białymstoku. W wolnych chwilach zajmowała się filatelistyką.

Zmarła 12 lipca 1993 r. Pochowana wraz z mężem na mizarze w Bohonikach.

Opr. Krzysztof Mucharski

• KORYCKI ALADYN (1930–1992),

syn Sulejmana i Fatmy z domu Mucharskiej. Urodzony 1 stycznia 1930 r. w Nowogrodku (obecnie Białyruś).

Absolwent Technikum Ekonomicznego w Gorzowie Wlkp. Pracował jako kierownik działu księgowości WSS „Społem” w Gorzowie Wlkp. do 31.12.1973 r., następnie kierownik działu rozrachunków „Bocarto” WSS „Społem” w Gorzowie Wlkp. 2.01.1974 r. przeszedł na emeryturę.

Działał społecznie w zarządzie Muzułmańskiej Gminie Wyznaniowej w Gorzowie Wlkp. Był ławnikiem w Sądzie Powiatowym w tym mieście. Po przenosinach do Białegostoku, w latach 1983–1992 przewodniczący Komisji Rewizyjnej Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Zajmował się fotografią oraz opracował ręcznie (alfabetem arabskim) modlitewnik tatarski, chamail.

Zmarł w 28 lutego 1992 r. w Białymstoku, pochowany na mizarze w Bohonikach.

W 1954 r. w Wydminach zawarł związek małżeński z Fatmą Konopacką. Syn Bronisław z zawodu leśnik, córka Mirosława po mężu Szehidewicz, pracownica umysłowa jednego z urzędów pocztowych w Białymstoku.

Opr. Krzysztof Mucharski

● **KORYCKI JERZY** (pseudonim literacki JERZY EDIGEY)
(1912–1983).

O jego rodzicach wiadomo jedynie, że przez jakiś czas mieszkali w Małkini. Ojciec zatrudniony był przy budowie mostu kolejowego na Bugu. Tam też, w pobliskiej miejscowości – Klukowie, 12 sierpnia 1912 r. miał się urodzić Jerzy Korycki.

Absolwent Gimnazjum im. Mikołaja Reya w Warszawie i Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył w 1936 r. Był aplikantem adwokackim, specjalizującym się w prawie handlowym. Zajmował się też publicystyką, pisząc najczęściej do dziennika „ABC”. Był działaczem Obozu Wielkiej Polski, potem Obozu Narodowo-Radykalnego, za co przesiedział kilka miesięcy w znanym więzieniu lat międzywojennych, Berezie Kartuskiej.

Podczas II wojny światowej przebywał w Warszawie, prowadząc biuro handlu nieruchomościami. Po jej zakończeniu wrócił do pracy dziennikarskiej, publikując w „Dzienniku Ludowym” i „Expresie Wieczornym”. W 1950 r. ze względu na przedwojenną działalność w ONR został zwolniony z pracy z zakazem publikowania. Został wówczas trenerem wioślarskim w warszawskich klubach, był członkiem Polskiego Związku Towarzystw Wioślarskich.

Od 1962 r. zaczął pisać książki kryminalne, a także powieści historyczno-przygodowe dla młodzieży. Zdobył uznanie czytelników, wiele jego książek przetłumaczono na kilkanaście języków obcych, m.in. czeski, szwedzki, japoński, gruziński i chiński. Kilka posłużyło za podstawę scenariuszy do popularnego serialu kryminalnego „07 zgłoś się”.

Zginął 24 sierpnia 1983 r. wraz z bratem, Waclawem, w wypadku samochodowym w Warszawie. Pochowany zgodnie z własnym życzeniem na Muzułmańskim Cmentarzu Tatarskim w Warszawie.

Był dwukrotnie żonaty, potomstwa nie pozostawił. Żyje jego trzeci brat, Andrzej.

am

G. Cielecki, *Tajemnica Klukowa* (Relacja ze spotkania z Andrzejem Koryckim bratem Jerzego Edigeja), „Przegląd Tatarski”, nr 2, 1434/2013, s. 24–25.

T. Kornaś, *Potomek Tatarów. W rocznicę śmierci Jerzego Koryckiego*, „Przegląd Tatarski”, nr 2, 1434/2013, s. 23–24.

• **KORYCKI MICHAŁ** (1904–1994),

syn Michała (Mucharema) i Joanny z Ryzwanowiczów, urodzony 8 grudnia 1904 r. w miejscowości Nowo-Senaki w Gruzji. Jego ojciec, urzędnik administracji wojskowej, zginął podczas zamieszek rewolucyjnych w 1905 r.

Do 1917 r. był uczniem Suworowskiej Szkoły Wojskowej w Petersburgu. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę i po włączeniu w jej granice tzw. Litwy Środkowej zamieszkał w Wilnie, gdzie uzyskał świadectwo dojrzałości w Gimnazjum im. Lelewela. W 1932 r. ukończył Wydział Medyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Założyciel i członek Korporacji Studenckiej „Piłsudia”.

Jako lekarz pracował w Wilnie oraz w Pińsku na Polesiu. Podczas drugiej wojny światowej był lekarzem w Wilnie i w Kownie. Jako członek Armii Krajowej uczestniczył na początku lipca 1944 r. w walkach o Wilno, tegoż roku brał udział w Powstaniu Warszawskim. Był lekarzem obozu przejściowego w Pruszkowie.

W 1947 r. zamieszkał w Gdańsku, gdzie współdziałał przy organizacji Akademii Lekarskiej (od r. 1950 Medycznej), w Klinice Dermatologii. Był kierownikiem Specjalistycznej Przychodni „Dermatolog” w Gdańsku-Oruni. Pracował społecznie w różnych komisjach związanych z wykonywanym zawodem do późnego wieku emerytalnego.

W związku małżeńskim z pochodzącą ze Słonima Lejlą Bajraszewską miał troje dzieci: Selima, farmaceutę (zginął w wypadku samochodowym), Osmana, lekarza i Fatmę – terapeutę medycznego.

Zmarł 22 lutego 1994 r. w Gdańsku.

Opr. Dżemila Smajkiewicz-Murman

• **KRYCZYŃSKI NAJMAN-MIRZA ANATOL
(ANATOLIUSZ)**, (1896–1938?),

syn Konstantego i Marii z Achmatowiczów, urodzony 12 marca 1896 r. w Oszmianach, w guberni wileńskiej (obecnie Białoruś). Najmłodszy brat Olgierda i Leona Kryczyńskich, prawników i działaczy tatarskich (patrz: Kryczyński Najman-Mirza Olgierd i Kryczyński Najman-Mirza Leon).

Absolwent Gimnazjum w Warszawie. Zaliczył trzy semestry Instytutu Dróg i Komunikacji w Petersburgu, potem studiował w Mikołajewskiej Wojskowej Akademii Inżynieryjnej.

Uczestnik pierwszej wojny światowej. Po rewolucji 1917 r. przebywał w Rosji, ale dzięki staraniom rodziny w r. 1922 powrócił do Polski. Od maja tamtego roku mieszkał w majątku rodzinnym w Oboziszczu w powiecie oszmiańskim. Powołany do Wojska Polskiego odbył jako oficer rezerwy ćwiczenia w 3 Batalionie Saperów Wileńskich. Dalsze losy nieznanne.

am

CAW, sygn. 2842

● **KRYCZYŃSKI NAJMAN-MIRZA LEON** (pseudonim ARSLAN BEJ) (1887–1939 lub 1940),

syn Konstantego i Marii z Achmatowiczów. Urodzony 25 września 1887 r. w Wilnie. Jego ojciec był generałem armii rosyjskiej, współzałożycielem i prezesem Muzułmańskiego Stowarzyszenia Pomocy Biednym Muzułmanom w Warszawie.

Naukę rozpoczął w gimnazjum wileńskim, a ukończył w Smoleńsku. Absolwent Wydziału Prawa na Uniwersytecie w Petersburgu z r. 1911. W latach 1911–1916 pełnił obowiązki aplikanta, podsekretarza w Izbie Skarbowej w Warszawie. Powołany do wojska służył w latach 1916–1917 w Sztapie Generalnym w Petersburgu w charakterze oficera. Po upadku Rosji carskiej znalazł się na Krymie. Był dyrektorem Kancelarii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Krymskiej w rządzie gen. Macieja Sulkiewicza (patrz: Sulkiewicz Maciej). Po jej upadku udał się do Azerbejdżanu, gdzie od 15.05.1919 r. do 20.04.1920 r. pełnił obowiąz-

ki dyrektora Kancelarii Republiki Azerbejdżańskiej oraz dyrektora Oddziału Kierownictwa Rządu, kierował oddziałem prasowym, redagował „Dziennik Ustaw” oraz Zbiór Praw i Zarządzeń. Był również prezesem Komisji Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Azerbejdżanu, badającej politykę rosyjską na Zakaukaziu. Republika ta, podobnie jak krymska, pokonana została przez bolszewików.

Po przedostaniu się przez Turcję do Polski od września 1920 r. był aplikantem sądowym w Wilnie. W latach 1920–1926 sprawował obowiązki sędziego śledczego na powiat wileński, a od 1926 r. sędziego śledczego do spraw ważniejszych w Wilnie. Pracował też w Komisji Nadzwyczajnej do Walki z Nadużyciami. 30.01.1930 r. otrzymał nominację na sędziego Sądu Okręgowego w Wilnie. 26.10.1932 r. awansował na wiceprezesa Sądu Okręgowego w Zamościu, równocześnie będąc przewodniczącym Wydziału Karnego. W 1935 r. przeniesiony został

na równorzędne stanowisko do Sądu Okręgowego w Gdyni z jednoczesnym przewodnictwem Wydziałowi Karnemu. Zajmował się też publicystyką prawniczą, był m.in. członkiem-korespondentem „Głosu Sądownictwa”. Pisał artykuły o badaniu przestępczości w Gdyni, organizacji sądownictwa w Egipcie, a na Wszechpolskim Zjeździe Prawników Polskich w 1936 r. wygłosił rozprawę o reformie procesu karnego.

Praca zawodowa nie ograniczała jego zainteresowania dziejami społeczności tatarskiej. Będąc jeszcze studentem, założył półtajne stowarzyszenie Koło Studentów Muzułmanów Polskich, skupiające Tatarów polskich studiujących w stolicy Rosji, które działało w latach 1907–1910. W 1917 r. włączył się do działalności założonego przez Aleksandra Achmatowicza (patrz: Achmatowicz Aleksander) Komitetu Tatarów Polski, Litwy, Białorusi i Ukrainy; był sekretarzem tej organizacji. W latach 1928–1929 przewodniczył komitetowi wydania „Herbarza Rodzin Tatarskich w Polsce” Stanisława Dziadulewicza. W 1929 r. wszedł w skład członków Rady Centralnej Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w Wilnie. W latach 1932–1938 był redaktorem naczelnym „Rocznika Tatarskiego”, pisma historyczno-etnograficznego poświęconego dziejom Tatarów w Polsce, w którym publikował swoje artykuły. Przyczynił się do powstania Biblioteki (1926), Muzeum (1929) i Archiwum Tatarskiego (1931) w Wilnie. Pisywał do wielu czasopism, m.in. „Ludu”, „Słowa” (gazeta codzienna w Wilnie), „Kurieria Wileńskiego”, „Wschodu”, „Przeгляду Islamskiego” i „Kurieria Bałtyckiego” (gazeta codzienna w Gdyni). Podróżował do Egiptu, Turcji i Maroka, gdzie przyjęty został w Rabacie przez króla Mohammada V, który zainteresował się życiem muzułmanów w Polsce. Po powrocie opublikował broszurę pt. „Pod słońcem Maroka”, wydaną jako dodatek do wileńskiego „Słowa”.

Był ponadto członkiem Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego, prezesem Oddziału Zamojskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, w latach 1934–1935, przewodniczył Zamojskiemu Komitetowi Pomocy Ofiarom Powodzi, był przewodniczącym Komisji Wyborczej do Senatu Gdyni, Komitetu Obywatelskiego Uczczenia 10-lecia Urzędowania Prezydenta RP Ignacego Mościckiego, a także Koła Sądowego Oddziału Gdyńskiego Ligi Morskiej i Kolonialnej (1938).

Trzykrotnie żonaty; z Jadwigą z Jasięskich pozostawił córkę Irenę, po mężu Górecką. Trzecią żoną była Halina z Sierakowskich. O ich losach nie posiadamy żadnych informacji.

*Delegacja Tatarów polskich u Prezydenta RP Ignacego Mościckiego.
Od lewej: Osman Achmatowicz, Leon Najman-Mirza Kryczyński, Prezydent RP Ignacy Mościcki,
Olgierd Najman-Mirza Kryczyński. Warszawa, Zamek 20.12.1935 r.*

Aresztowany przez Gestapo we wrześniu 1939 r. jako przedstawiciel inteligencji polskiej na Pomorzu, po krótkim pobycie w obozie w Gdyni-Grabówku i więzieniu w Gdańsku, zginął w masowym mordzie dokonanym przez Niemców w końcu 1939 r. lub na początku 1940 r. w Piaśnicy pod Wejherowem.

Odnaczenia: Medal 10-lecia Rzeczypospolitej Polskiej (1928), Złoty Krzyż Zasługi (1933), Odznaczenie Wszechpolskiego Komitetu Pomocy Ofiarom Powodzi (1935), Order Oficerski Ouissama Alaouite'a Królestwa Maroka (1935), Srebrny Wawrzyn Akademicki (1936), Brązowy Medal za Długoletnią Służbę (1938) i Medal 10-lecia Odzyskania Morza (1938).

am

Archiwum Sądu Rejonowego w Gdyni,teczka personalna Leona Kryczyńskiego, sygn. PS 27.

- A. Buczacki, *Zarys działalności prawników...*, dz. cyt., s. 77–78.
- S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt., s. 177.
- A. Jakubauskas, *Tatarskie biografie...*, dz. cyt., s. 98–100.
- M. Konopacki, *Leon Najman Mirza Kryczyński (25.09.1887–1939?)*, „Przegląd Orientalistyczny”, nr 1, Warszawa 1964, s. 28–36.
- J. Sulimowicz, *Kryczyński (Najman Mirza Kryczyński) Leon (Arslan)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, s. 455–456.
- J. Tyszkiewicz, *Leon Kryczyński jako redaktor „Rocznika Tatarskiego” w latach 1930–1939*, „Życie Muzułmańskie”, nr 8, Gdańsk 1988, s. 33–40.
- S. Zieliński, *Mały Słownik Pionierów polskich kolonialnych i morskich*, Warszawa 1932, s. 248–50.

• **KRYCZYŃSKI NAJMAN-MIRZA OLGIERD** (1884–1942),

syn Konstantego i Marii z Achmatowiczów, starszy brat Leona Kryczyńskiego (patrz: Kryczyński Najman-Mirza Leon), urodzony 22 października 1884 r. w Wilnie.

Uczył się w gimnazjach Wilna i Smoleńska. W latach 1903–1908 studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Petersburgu. W 1909 r. współtworzył Stowarzyszenie Pomocy Ubogim Muzułmanom w Wilnie. W r. 1910 był sekretarzem przy Taszkińskiej Izbie Sądowej, w r. 1911 zastępcą prokuratora Samarkandzkiego Sądu Okręgowego, zaś w r. 1913 – zastępcą prokuratora Sądu Okręgowego w Taszkiencie. Pod koniec r. 1913 objął stanowisko zastępcy prokuratora Sądu Okręgowego w Winnicy, które zajmował do końca 1918 r.

W późniejszych latach wraz z bratem Leonem działał w Krymskiej Republice Ludowej, organizując sądownictwo w tym krótkotrwałym państwie Tatarów Krymskich. Po jego upadku znalazł się w Azerbejdżanie, gdzie piastował stanowisko prokuratora Sądu Apelacyjnego, a następnie był do r. 1920 wiceministrem sprawiedliwości w rządzie azerbejdżańskim. W r. 1920 był rządowym delegatem na konferencję Azerbejdżanu, Gruzji i Armenii w Tyflisie (obecnie Tbilisi). Po przewrocie bolszewickim podobnie jak brat przez Turcję przedostał się do Polski.

Do r. 1926 był sędzią pokoju w Oszmianie, następnie do r. 1928 w Holszanach w województwie wileńskim (obecnie Białoruś). 14.07.1928 r. mianowany podprokuratorem przy Sądzie Okręgowym w Wilnie, następnie wiceprokuratorem Sądu Apelacyjnego w Wilnie. W 1932 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie objął stanowisko prokuratora Sądu Najwyższego. Później został mianowany kierownikiem Nadzoru Prokuratorskiego przy Ministerstwie Sprawiedliwości. W 1938 r. na własną prośbę wrócił do Wilna jako wiceprezes Sądu Apelacyjnego.

Wraz z bratem Leonem prowadził szeroką działalność wśród Tatarów polskich. Od r. 1928 do 1939 był prezesem Rady Centralnej Związ-

ku Kulturalno-Oświatowego Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej. W latach 1933–1937 przewodniczył gminie muzułmańskiej w Warszawie. Jako przedstawiciel Polski i swojej społeczności w r. 1925 uczestniczył w Międzynarodowym Kongresie Geograficznym w Kairze. Podróżował na Bliski Wschód m.in. do Syrii i Libanu. Pisał artykuły o tematyce tatarskiej do „Rocznika Tatarskiego” i „Przeglądu Islamskiego”, poruszał zagadnienia prawnicze w „Wileńskim Roczniku Prawniczym” i „Głosie Sądownictwa”. Podczas I Wszechpolskiego Kongresu Muzułmańskiego, 31.01.–1.02.1938 r. w Wilnie, wszedł w skład Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego MZR. Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1938).

Podczas drugiej wojny światowej przebywał w Wilnie. 15.01.1941 r. aresztowany przez NKWD i przetrzymywany na Łukiszkach. Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej wywieziony w głąb Związku Sowieckiego, do więzienia w Gorkim. Decyzją Specjalnego Trybunału przy NKWD rozstrzelany 2 czerwca 1942 r. Zrehabilitowany pośmiertnie 24.12.1989 r.

Z małżeństwa z Adelajdą Kryczyńską z domu Łubieńską (1894–1979) miał dwóch synów Igora (1918–2006) i Selima (1938), pedagoga, mieszkającego w Gorzowie Wlkp. W latach 90. XX w. był dyrektorem Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej w Gorzowie. Obecnie na emeryturze.

am

A. Buczacki, *Zarys działalności prawników...*, dz. cyt., s. 78–79.

S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt., s. 177.

A. Jakubauskas, *Nieznane losy Olgierda Kryczyńskiego*, „Życie Tatarskie” nr 18, Sokółka, II.2008, s. 19–26.

A. Jakubauskas, *Tatarskie Biografie...*, dz. cyt., 100–102.

A. Zajączkowski, *Kryczyński Olgierd, z przydomkiem rodowym Najman-Mirza* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, s. 456–457.

S. Zieliński, *Mały Słownik...*, dz. cyt., s. 248–250.

• **KRYCZYŃSKI STANISŁAW** (1911–1941),

syn Bronisława i Jadwigi z Grzegorzcyków. Urodził się 3 maja 1911 r. w Nowym Sączu. Jego ojciec był redaktorem „Gazety Polskiej” w Czerniowicach, a także dyrektorem gimnazjum w Skierniewicach i Mielcu. W rodzinie, będącej chrześcijańską gałęzią rodu Kryczyńskich, żywa była tradycja jej związków ze Wschodem.

Po zdaniu matury w gimnazjum w Skierniewicach w 1929 r. rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, z których zrezygnował na rzecz historycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Od 1931 r. znowu we Lwowie, gdzie kontynuował studia historyczne na tamtejszym uniwersytecie. Ukończył je w 1935 r. z tytułem magistra filozofii. Po przenosinach do Warszawy uczęszczał jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej na zajęcia z turkologii u prof. Ananiasza Zajączkowskiego na Uniwersytecie Warszawskim. Miał też uczestniczyć na seminariach doktorskich u prof. Oskara Haleckiego. Od 1.04.1938 r. rozpoczął pracę zawodową w Archiwum Głównym Akt Dawnych (AGAD) w Warszawie.

Świadomość pochodzenia tatarskiego oraz częste kontakty z braćmi Olgierdem i Leonem Kryczyńskimi (patrz: Kryczyński Najman-Mirza Olgierd i Kryczyński Najman-Mirza Leon) spowodowały u niego głębsze zainteresowania dziejami Tatarów polskich. Zaproszony do współpracy przy redagowaniu „Rocznika Tatarskiego” opublikował w nim wiele interesujących artykułów dotyczących tatarskiej przeszłości w Rzeczypospolitej. W latach 1934–1939 odwiedzał trzykrotnie wszystkie skupiska tatarskie w ówczesnych granicach Polski. Przeprowadzał kwerendy nie tylko w Archiwum Akt Dawnych, lecz także w innych archiwach oraz zbiorach prywatnych. Efektem tego były liczne publikacje w pismach naukowych. Ukoronowaniem pracy okazała się książka pt. „Tatarzy litewscy, Próba monografii historyczno-etnograficznej”, wydana w 1938 r. w Warszawie jako trzeci tom „Rocznika

Tatarskiego". Duży skrót pod tytułem „Tatarzy polscy” ukazał się tego samego roku w „Roczniku Ziemi Wschodnich”. Niebawem rozpoczął pisanie „Kroniki wojennej Tatarów litewskich”, której nie zdążył opublikować przed wybuchem wojny. Ukazała się dopiero w 1984 r. na łamach „Przeglądu Humanistycznego”, dzięki staraniom prof. Jana Tyszkiewicza z Uniwersytetu Warszawskiego.

20.08.1939 r. Stanisław zawarł w Warszawie związek małżeński z Ireną Krudowską (1916–1999). W 1940 r. przenieśli się w okolice Łowicza. Ponoć nawiązał kontakt z ruchem oporu, jednak brak na ten temat bliższych informacji. Porządkował wszystkie swoje bogate zbiory historyczne i etnograficzne, nie tylko dotyczące dziejów Tatarów. Spisał swoje wspomnienia. Miał już zgromadzone materiały dla tomu IV „Rocznika Tatarskiego”, lecz niemieckie władze okupacyjne w Warszawie nie wydały zezwolenia na jego druk. Obok dziejów Tatarów, którym poświęcił najwięcej miejsca w swojej twórczości, interesował się także folklorem Karaimów, pozostawił niedokończoną pracę o legendach miejskich Pragi, interesował się dziejami swoich stron rodzinnych. Całość swej twórczości opisał w cyklu: „Wspomnienia z poszukiwań naukowych”. Najwięcej jego publikacji znaleźć można w „Roczniku Tatarskim”, „Życiu Tatarskim”, „Przeglądzie Islamskim”, „Ateneum Wileńskim”, „Kurierze Literacko-Naukowym” IKC, w codziennej gazecie wileńskiej „Słowie”, „Jantarze”, „Ludzie” i „Roczniku Ziemi Wschodnich”. Był też autorem ośmiu życiorysów zasłużonych Tatarów w tomach I–III Polskiego Słownika Biograficznego. Używał pseudonimów: J. Korycki, Stanisław Radwan, Piotr Czeręp, Oleszkiewicz, Krystian.

Zachorował na tyfus i zmarł 2 listopada 1941 r. Pochowany został w Łowiczu. Jego grób stał się z czasem grobowcem rodzinnym Kryczyńskich, spoczywają tam jego syn Stanisław (1942–1979) oraz wdowa Irena Kryczyńska, zasłużony pedagog. Obecnie mieszkają w Warszawie wnuki: Jakub, Halina, Ewa, Daria i Zuzanna. Wszyscy świadomi są swego pochodzenia tatarskiego.

am

Informacja dr Ireny Kryczyńskiej przekazana autorowi Słownika w lipcu 1980 r. w Warszawie.
W. Mach, *Stanisław Kryczyński, pisarz odnaleziony*, „Nowa Kultura” 20.07.1958, nr 29.

A. Miśkiewicz, *Tatarzy polscy...* dz. cyt., s. 128–131.

A. Miśkiewicz, *Stanisław Kryczyński – historyk tatarszczyzny*, „Kurier Podlaski” Białystok, 27–29.06.1986, nr 124.

J. Sulimowicz, *Kryczyński Stanisław* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XV. Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, s. 457.

J. Tyszkiewicz, *Stanisław Kryczyński i jego „Kronika Wojenna Tatarów litewskich”*, „Przegląd Humanistyczny”, nr 2, Warszawa 1984, s. 120–149.

• KRYCZYŃSKI STEFAN (1874–1923),

syn Samuela, generała majora armii rosyjskiej, i Zuzanny z domu Tolskiej. Urodził się 20 stycznia 1874 r. w majątku Kaskiewicze w powiecie oszmiańskim guberni wileńskiej, obecnie Białoruś.

Wykształcenie średnie uzyskał w szkole realnej w Wilnie. Studia wyższe w Instytucie Inżynierów Cywilnych w Petersburgu, które ukończył w 1897 r., przyniosły mu tytuł inżyniera-architekta. Od 1900 r. pracował jako główny architekt w dowództwie straży granicznej w Petersburgu. Większość wznoszonych dla niej budynków powstała pod jego kierownictwem.

W celu zapoznania się z architekturą europejską podróżował do Niemiec, Francji, Anglii i Włoch, a także do Szwecji oraz Finlandii. W latach 1916–1917 zaprojektował m.in. Instytut Politechniczny w Irkucku, Instytut Politechniczny, szkołę wojskową i okręgową w Krasnodarze oraz szpital w Samarze. Projektował również obiekty sakralne, w tym cerkwie w Petersburgu i Aleksandrowie, a także meczet i teatr w Wilnie, niezrealizowane z powodu wybuchu pierwszej wojny światowej. Jako pierwszy zaczął stosować żelazobeton. Był współautorem meczetu w Petersburgu, w którym wykorzystano elementy jednego z mauzoleów w Samarkandzie. Pierwsze prace wykonano w 1913 r. Sponsorował je emir Buchary, który wykupił ziemię pod meczet i zamówił też pałacyk dla siebie, zaprojektowany i wybudowany przez Kryczyńskiego w latach 1913–1914.

W r. 1917 kierował Komitetem Technicznym w Ministerstwie Oświaty Narodowej, od r. 1918 do 1920 był profesorem architektury Kubańskiego Instytutu Politechnicznego, a od 1921 r. Instytutu Inżynierów Cywilnych w Petersburgu, którego był absolwentem. W 1922 r. objął stanowisko kierownika Zarządu Architektoniczno-Budowlanego w Petersburgu, noszącego wówczas nazwę Piotrogród.

Ożeniony był z Marią Glebowną, córką Gleba Iwanowicza Uspienkiego. Miał troje dzieci: Gleba (1904), Borysa (1905) i córkę Irinę. Borysowi zawdzięcza się dokonanie spisu wszystkich budowli zbudowanych według projektów jego ojca.

Zmarł 9 sierpnia 1923 r.

am

S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt. s. 178.

A. Jakubauskas, *Tatarski architekt*, „Przegląd Tatarski”, nr 2, 1430/2009, s. 12–14.

A. Jakubauskas, *Tatarskie biografie...*, dz. cyt., s. 107–109.

S. Łoza, *Słownik architektów i budowniczych Polaków oraz cudzoziemców w Polsce*, Warszawa 1930, s. 177.

Pamiątki architektury Leningradu, Leningrad 1976, s. 468–469.

• **KRYCZYŃSKI ZENON** (1880–1956),

syn Aleksandra (imię i nazwisko rodowe matki nieznane), podpułkownik Wojska Polskiego. Urodzony 29 listopada 1880 r. w Suwałkach.

Absolwent Gimnazjum Klasycznego w Suwałkach i Szkoły Wojskowej w Wilnie. Wcześniej służba wojskowa w wojsku rosyjskim. Brał udział w wojnie rosyjsko-japońskiej 1904–1905 oraz w pierwszej wojnie światowej. Od 2.02.1919 r. w Wojsku Polskim, od 11.12.1919 r. jako zastępca dowódcy Tatarskiego Pułku Ułanów im. Mustafy Achmatowicza. W okresie od maja do sierpnia 1920 r. p.o. dowódcy pułku w stopniu podpułkownika. Po rozwiązaniu jednostki przydzielony do zapasowego szwadronu 13 Pułku Ułanów Wileńskich, bez funkcji. Dalsze losy nieznane.

Zmarł 7 kwietnia 1956 r. Pochowany na Muzułmańskim Cmentarzu Tatarskim w Warszawie (na nagrobku podano stopień pułkownika WP).

am

CAW, sygn.9283

V. J. *Pułk Tatarski Ułanów im. Mustafy Achmatowicz (1919–1921)*, „Rocznik Tatarski”, t. I, Wilno 1932, ss. 156, 159.

V. Bek Jedigar, *Tatarski Pułk Ułanów...*, dz. cyt., s.16.

H. Smaczny, *Księga Kawalerii Polskiej 1914–1947*, Warszawa 1989, s. 204.

<http://www.muzeumwp.pl/oficerowie/?letter=k&page=68>

• **LEBIEDŹ SULEJMAN** (1931–1983),

syn Ibrahima i Zofii z Aleksandrowiczów. Urodził się w Nowogródku, obecnie Białoruś.

W okresie drugiej wojny światowej przebywał wraz z najbliższymi na terenie ZSRR w północnym Kazachstanie. W 1946 r. w ramach akcji przesiedleńczej, nazywanej niesłusznie repatriacyjną, zamieszkał wraz z rodziną w Gorzowie Wlkp., gdzie osiedliło się w tym czasie wielu Tatarów przybyłych z Nowogródczyzny.

Studia inżynierskie odbywał w Wyższej Szkole Rolniczej w Olsztynie, a uzupełniające magisterskie w Akademii Rolniczej w Poznaniu. W r. 1956 podjął pracę w Zakładzie Doświadczalnym IUNG w Małyszynie. Prowadził tam badania dotyczące agrotechniki roślin strączkowych i lucerny. Ich wyniki zostały wykorzystane przy opracowaniu „Zaleceń agrotechnicznych IUNG”.

W latach 1961–1980 pracował w Akademii Rolniczej w Szczecinie – najpierw w Katedrze Hodowli Roślin i Nasiennictwa, przekształconej później w instytut pod kierownictwem prof. Andrzeja Słabońskiego, a następnie w Zakładzie Doświadczalnictwa Rolniczego pod kierownictwem prof. Mariana Piecha. W 1968 r. uzyskał stopień doktora nauk rolniczych na podstawie rozprawy „Wpływ nawożenia azotowego na plony, ich strukturę i wartość wypiekową ziarna czterech odmian pszenicy jarej na dwu typach gleb”.

Przedmiotem dalszych badań dr. Sulejmana Lebieźdia było żyto tetraploidalne, pszenica ozima, jęczmień jary i pszenżyto. Jego dorobek naukowy na Akademii Rolniczej w Szczecinie składał się z blisko 60 publikacji, w tym ponad 20 oryginalnych prac zaliczonych do grupy rozpraw naukowych. Jedną z nich: „Planowanie ważniejszych gatunków roślin uprawnych w różnych warunkach siedliskowych Polski” – została wyróżniona nagrodą naukową II stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

W 1980 r. przeniósł się wraz z rodziną do Siedlec, gdzie podjął pracę w Wyższej Szkole Rolniczo-Pedagogicznej. Kierował tam zorganizowanym przez siebie Zakładem Doświadczalnictwa Rolniczego. Był jednocześnie prodziekanem na Wydziale Rolniczym i zastępcą dyrektora Instytutu Hodowli i Technologii Produkcji Roślinnej. Kontynuował badania naukowe, a także kończył swoją rozprawę habilitacyjną. Opuszczając Szczecin, nie zerwał więzów z Akademią Rolniczą, gdzie na Wydziale Rolniczym miało się odbyć jego kolokwium habilitacyjne. Kiedy jego praca habilitacyjna była już ukończona, nagle zachorował i po krótkiej i ciężkiej chorobie zmarł w Szczecinie 11 lutego 1983 roku w wieku 52 lat. Śmierć przerwała jego pracowite życie, odszedł w pełni sił twórczych.

Dr Sulejman Lebieź był utalentowanym nauczycielem akademickim i wychowawcą młodzieży. Był wymagający, a jednocześnie lubiany przez studentów, zawsze życzliwie i przyjaźnie usposobiony, sprawiedliwy w ocenach.

Poza pracą naukową i dydaktyczną wiele czasu poświęcał pracy społecznej i organizacyjnej. Był kierownikiem Studium Podyplomowego Produkcji Roślinnej w Akademii Rolniczej w Szczecinie. Z funkcji tych wywiązywał się zawsze najlepiej. Działał także społecznie w Mużułmańskiej Gminie Wyznaniowej w Gorzowie Wlkp.

Miał żonę Żanetę, inżyniera rolnictwa, dziś na emeryturze w Szczecinie i córki, Lejlę oraz Kamę. Obie mieszkają za granicą.

Odnaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Zasłużonego Pracownika Rolnictwa, Gryf Pomorski, Złota Odznaka ZNP, dwie nagrody Ministra Oświaty i Wychowania za pracę dydaktyczno-wychowawczą i siedem nagród rektorskich.

am

A. Miskiewicz, *Dr Sulejman Lebieź (1931–1983)*, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. VI, Gdańsk 2000, s. 269–270.

Sprawozdanie Szczecińskiego Towarzystwa Naukowego za rok 1983, Szczecin 1984, s. 103–104.

„Verum” 12/87, Wyższa Szkoła Rolniczo-Pedagogiczna w Siedlcach, s. 70–72.

• **LISOWSKI ALEKSANDER** (1902–1979),

syn Macieja i Felicjanny z Buczackich. Urodził się 1 lipca 1902 r. w Malowej Górze. Należał do nieistniejącej dziś gminy muzulmańskiej w Studziance w województwie lubelskim.

Od 1.09.1911 r. do 22.06.1915 r. uczęszczał do Gimnazjum Humanistycznego im. Józefa Ignacego Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. W drugim roku pierwszej wojny światowej cała rodzina została ewakuowana w głąb Rosji. Tam ukończył prywatne liceum w Orle. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę powrócili do Malowej Góry. Na przełomie lat 1919–1920 pracował w charakterze praktykanta w kancelarii sędziego śledczego II Rewiru w Międzyrzeczu Podlaskim. W 1920 r. wraz ze starszym bratem, Janem wstąpili na ochotnika do 5 Pułku Ułanów i brali udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Jan Lisowski poległ w walce.

Od maja 1921 r. zatrudniony w Prokuraturze przy Sądzie Okręgowym w Białej Podlaskiej jako kancelista, a później starszy kancelista. Od 1.01.1936 r. rejestrator, następnie aż do września 1939 r. starszy rejestrator. Po śmierci ojca rodzina przeniosła się do Brześcia nad Bugiem (obecnie Białoruś). Podczas drugiej wojny światowej Aleksander Lisowski przebywał w Dokudowie koło Białej Podlaskiej, gdzie od 1.06.1940 do 15.07.1944 r. pracował jako sekretarz miejscowego sądu. Od 1.07.1941 do 21.07.1944 r. prowadził działalność konspiracyjną w strukturach ZWZ–AK, zajmując się kolportażem nielegalnej prasy.

4.08.1944 r. rozpoczął pracę na stanowisku sekretarza białopodlaskiego oddziału Sądu Okręgowego w Lublinie. 1.01.1945 r. awansował na stanowisko starszego sekretarza rachunkowego Prokuratury Powiatowej w Białej Podlaskiej. Od lipca 1950 r. do 31.03.1968 r. był kierownikiem sekretariatu tamtejszej Prokuratury Powiatowej. Po przejściu na emeryturę w 1968 r. pracował nadal na pół etatu, aż do 1975 r.

Jego pierwszą żoną, w latach 1931–1933, była Fatyma Jasińska. Drugi związek małżeński, który przetrwał do jego śmierci, zawarł w 1953 r. z Antoniną Raczyńską. Z obu małżeństw nie było potomstwa. Wraz z drugą żoną zajmował się pomaganiem w wychowaniu dzieci, pochodzącym z biednych rodzin.

Posiadał sześcioro rodzeństwa; siostry: Stefanię (po mężu Szehide-wicz), Zofię (zamężna za Achmatowiczem, zmarła w Związku Sowiec-kim w 1929 r.), Marię i Eugenię, braci: Jana i Ibrahima–Alberta (swego bliźniaka).

Zmarł 24 października 1979 r.

Odnaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi.

am

S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt., s. 195.

S. Hordejuk, *Tatar z południowego Podlasia*, „Przegląd Tatarski”, nr 1, 1432/2011, s. 10–12.

• **MILKAMANOWICZ BEKIR** (1927–2013),

syn Sulejmana i Marii z Bajraszewskich. Urodził się 16 czerwca 1927 r. w Słonimie w byłym województwie nowogródzkim, obecnie Białoruś.

Za czasów dzieciństwa wraz z rodzicami i rodzeństwem mieszkał na ulicy Tatarskiej w Słonimie. Emerytowany radiooficer Polskiej Marynarki Handlowej, zasłużony i wieloletni pracownik gdyńskiego armatora Polskich Linii Oceanicznych (PLO), kombatant wojenny, członek Związku Kombatantów RP w Gdańsku.

Podróżnik-pasjonat, ciekawy świata i nowych kultur opłynął kilkakrotnie kulę ziemską pod polską i zagraniczną banderą, spełniając marzenie swojego życia. Od dzieciństwa marzył, aby mieszkać i pracować w Gdyni. Sukcesywnie, małymi kroczkami dążył do wyznaczonego celu. Mając 17 lat, rozpoczął pracę w Drukarni Nr 1 w Słonimie na ulicy Studenckiej 21 jako pomoc drukarza (od 1.07.1944 r. do 14.02.1945 r.). W wieku 20 lat trzy miesiące przepracował w drukarni Nr 10 Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik” w Szczecinie (od 4.08.1947 r. do 24.10.1947 r.).

Przez cztery lata był zatrudniony w Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Szczecinie na stanowisku podreferendarza (od 23.01.1948 r. do 31.07.1952 r.). W wieku 25 lat zrealizował swoje marzenie o pracy na morzu, ponieważ od 1.08.1952 r. do 6.01.1961 r. pracował w Przedsiębiorstwie Połowów Dalekomorskich i Usług Rybackich „Odra” w Świnoujściu na stanowisku radioofficera. Szybko awansował, gdyż zaproponowano mu pracę radioofficera u Gdyńskiego Armatora Polskich Linii Oceanicznych. Nie tylko spełniło się jego marzenie o pracy na morzu, pływaniu po świecie, lecz także o zamieszkaniu w Gdyni. Pracę w PLO na stanowisku radioofficera rozpoczął od 1.02.1961 r. Od 4.11.1974 r. do 31.10.1975 r. zatrudniony był również w Polskim Ratownictwie Okrętowym na stanowisku inspektora technicznego ds. radio-elektrycznych.

Na ochotnika prowadził m.in. bibliotekę na statku, w nagłych przypadkach służył załodze radą medyczną, ponieważ odbył przeszkolenie medyczne. Był bardzo uczynny i lubił pomagać studentom odbywającym u niego staż. Starał się jak najrzetelniej przekazywać im swoją wiedzę. Na emeryturę poszedł po 45 latach pracy. Bekir Milkamanowicz był prekursorem zawodu morskiego wśród polskich Tatarów, pierwszym, który związał swoje życie zawodowe z żeglugą morską. Kochał swój zawód, swoją pracę. Był wzorowym pracownikiem, sumiennym, dokładnym, odpowiedzialnym, bardzo pracowitym, docenianym przez zwierzchników.

Na emeryturze aktywnie udzielał się w życiu tatarsko-muzułmańskiej wspólnoty. Bogoboju, kontynuował wyniesione z domu rodzinnego tatarskie tradycje. Należał do Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Gdańsku, w latach 2003–2007 był członkiem Rady Centralnej Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej, również w składzie komisji rewizyjnej. Bardzo oddany tatarskiej społeczności, towarzyski i uczynny szybko zyskał grono przyjaciół i znajomych nie tylko w tatarskiej wspólnotie, lecz także wśród wyznawców innych religii. Do końca życia z sentymentem wspominał Słonim i tamtejszych Tatarów. Dzięki korespondencji listowej i połączeniom telefonicznym utrzymywał przyjacielskie kontakty z rodakami rozproszonymi po całym świecie, od Australii, Ameryki, Anglii, aż po Białoruś i Krym.

Był mężem Hali Milkamanowicz z domu Szczęsnowicz, która urodziła mu dwie córki: Ewę i Marię (zmarła w czasie porodu), bratem Kiebiry Aleksandrowicz, Zulejchy Dudkiewicz i Stefana Milkamanowicza.

Bekir Milkamanowicz odszedł na wieczną wachtę 9 maja 2013 roku w wieku 86 lat. Pożegnany przez gdańską społeczność podczas uroczystej modlitwy w meczecie gdańskim, spoczął 12.05.2013 r. na cmentarzu muzułmańskim w Bohonikach.

Opr. Ewa Milkamanowicz (córka)

• **MILKAMANOWICZ MIERIEMA** z domu GIEMBICKA
(1938–2016),

córka Adama i Zofii z Aleksandrowiczów. Urodzona 17 maja 1938 r. w Nowogródku, obecnie Białoruś.

Po drugiej wojnie światowej wraz z rodzicami i rodzeństwem jako tzw. repatrianci opuścili Nowogródek, przenosząc się do Gorzowa Wlkp. Zamieszkali w dzielnicy Janice, nazywanej wówczas Górkami Tatarskimi, gdzie osiedliło się wielu krewnych i znajomych z Nowogródka.

W r. 1958 wyszła za mąż za Stefana (MUSTAFA) Milkamanowicza, syna Sulejmana i Mieriemy z Bajraszewskich, ekonomistkę, pracownika administracji państwowej, uczestnika drugiej wojny światowej – żołnierza II Armii Wojska Polskiego (ppor. rez. WP), odznaczonego Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Po ślubie zamieszkali w Białymstoku. Ukończyła tam Policealne Studium dla pracowników socjalnych i szkołę języka migowego. Pracowała w spółdzielczości inwalidów głuchych oraz w Domu Pomocy Społecznej w Białymstoku. Posiadała odznaczenia resortowe.

Miała dwie córki: starsza, Dzeneta po wyjściu za mąż za Krzysztofa Laskowskiego mieszka w Gdyni. Oboje są absolwentami Uniwersytetu Gdańskiego i pracują w przedsiębiorstwach handlu zagranicznego i gospodarki morskiej. Mają dwóch synów: Michała i Macieja. Młodsza córka, Tamara, ukończyła Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytet w Białymstoku. Jest nauczycielem dyplomowanym edukacji wczesnoszkolnej. Poślubiła Raszyda Jabłońskiego, inżyniera elektronika, pracownika Polskiego Radia w Białymstoku, z którym ma dwoje dzieci: Aleksandra i Aiszę.

Zmarła 4 marca 2016 r. i pochowana została na tatarskim mizarze w Kruszynianach.

Opr. Tamara Jabłońska (córka)

• **MISKIEWICZ ADAM** (1933–1998),

syn Chasienia i Ajszy z Muchłów, urodzony 6 stycznia 1933 r. w Horodyszczu koło Nowogródka (obecnie Białoruś). Aktywny działacz społeczności tatarskiej.

W r. 1947 jako repatriant na Ziemię Odzyskane z rodzicami i rodzeństwem osiedlił się we Wrocławiu. Uzyskał wykształcenie w kierunku budowlanym – doświadczenie zdobywał, pracując jako junak w Służbie Polsce: pomagał odbudowywać Wrocław. W 1960 r. ukończył Studium Budowlane dla Kierowników Budowy. Już jako etatowy kierownik lub inspektor budowlany prowadził rekonstrukcję Browaru Piastowskiego we Wrocławiu i browaru w Zakrzowie oraz wiele innych budów w okolicach Wrocławia, m.in. w Świdnicy, Kamiennej Górze, Kowarach oraz Sobótce.

W 1968 r. dojeżdżając z Wrocławia do Białegostoku, współtworzył statut Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP, ostatecznie uchwalony i przyjęty na Wszechpolskim Kongresie Muzułmańskim 12.01.1969 r. W maju 1969 r. ze względów zdrowotnych przeprowadził się z rodziną do Białegostoku, gdzie podjął pracę w Zarządzie Melioracji Urządzeń Wodnych, potem w PGR Knyszyn i ostatecznie w Pracowni Konserwacji Zabytków.

Niebawem został zastępcą przewodniczącego Najwyższego Kolegium MZR, a po zakończeniu kadencji przewodniczącym białostocko-kruszyńskiejskiej Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej. Był współorganizatorem I Orientu Sokólskiego „Prawda i legenda” 26–27.06.1976 r. oraz II Orientu Sokólskiego w 1979 r. z okazji 330-lecia Osadnictwa Tatarskiego.

W latach 70. i 80. XX w., będąc przewodniczącym Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku, podjął pierwszą po drugiej wojnie światowej renowację meczetów w Bohonikach i w Kruszyńianach.

W 1981 r. doprowadził do przekazania Muzułmańskiemu Związku Religijnemu przez władze Białegostoku drewnianego budynku przy ul. Grzybowej (obecnie Piastowska 13 F), jako Domu Modlitwy. Obecnie znajduje się w nim siedziba Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego i służy wszystkim Tatarom do odprawiania uroczystości rodzinnych i sakralnych.

W latach 1986–1987 był współinicjatorem idei budowy meczetu w Białymstoku, zakupu ziemi pod jego budowę początkowo przy ul. Lenina (obecnie Branickiego), a później przy ul. Pomorskiej oraz konsultował projekt kompleksu budynku meczetu i szkoły koranicznej. W nowo wybudowanych budynkach gospodarczych przy ul. Pomorskiej zorganizował regularne lekcje religii dla dzieci i młodzieży tatarskiej, a następnie wyjazd wakacyjny dzieci i młodzieży tatarskiej na obóz do Libii w 1987 r.

W 1989 r. oddelegowany przez PKZ do restauracji Starówki w Wilnie wykorzystał swoją obecność do wsparcia renowacji podniszczonych meczetów w Niemieży i w Sorok Tatarach. Przez całe dorosłe życie był wielkim propagatorem życia w tradycji muzułmańskiej Tatarów polskich. Corocznie układał tatarskie kalendarze według zasad zawartych w chamaile, z uwzględnieniem dni „niechsiowych”. Wiedzę na ten temat przekazał zięciowi – Janowi Adamowiczowi, który kontynuuje „pisanie” kalendarzy. W 1993 r. w związku ze stanem zdrowia złożył rezygnację z pełnienia funkcji przewodniczącego gminy w Białymstoku i rozpoczął walkę z chorobą. Pomimo osłabienia opiekował się (nieodpłatnie) Domem Modlitwy.

Za działalność dla społeczności tatarskiej odznaczony przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku w 1979 r. Złotym Medalem Zasłużony Białostoczczyźnie, a w 1989 r. Złotym Krzyżem Zasługi przyznany przez Prezydenta PRL Wojciecha Jaruzelskiego.

W 1957 roku poślubił Zinę (Ajszę) Safarewicz – córkę Sulejmana i Rozalii. Miał dwie córki: Dżenettę (1958) i Halinę (1959).

23.08.1998 r. zmarł w Białymstoku w wieku 65 lat.

Opr. Dżenetta Adamowicz (córka)

• MIŚKIEWICZ IBRAHIM (1912–1977),

syn Mustafy i Tenzili z Szynkiewiczów, najmłodszej siostry Jakuba Szynkiewicza, w latach 1926–1939 Muftiego na Rzeczpospolitą Polskę. Urodził się w Słonimie w ówczesnej guberni grodzieńskiej (obecnie Białoruś), jednak ich majątek rodzinny znajdował się Byteniu, w powiecie słonimskim.

Podczas pierwszej wojny światowej w 1915 r. wraz z matką i siostrą znalazł się na Krymie, aby wśród krewnych przeczekać okres wojny. Uczęszczał do szkoły tatarskiej, dzięki czemu poznał język krymsko-tatarski, lecz odejście wojsk niemieckich z Krymu i walki pomiędzy białogwardzistami i bolszewikami wywołały głód, rozboje i gwałty na tamtejszej ludności. Jego matka i siostra Selima zmarły na gruźlicę. Przybyły wówczas brat Omar nie spotkał już swoich bliskich. Nie pomogła mu opieka krewnych w Symferopolu, gdyż aresztowany przez bolszewików, jako szpieg na rzecz Polski, zaginął bez wieści.

Ibrahim Miśkiewicz, oddany przez krewnych do domu dziecka, po zdobyciu ogólnego wykształcenia, pracował w drukarni w Jał-

cie, uczęszczając też do zawodowej szkoły poligrafii. Jednocześnie uczył się gry na fortepianie i śpiewu solowego w szkole muzycznej. Będąc miłośnikiem opery, nawet marzył o karierze śpiewaka. Powołany jednak został do wojska. Służbę odbywał w Tbilisi, stolicy ówczesnej sowieckiej Gruzji, uświadamiając sobie, że jako żołnierz sowiecki nie był tam mile widziany. Służby nie dokończył, gdyż aresztowany z podejrzeniem szpiegostwa na rzecz Polski i chęci przekroczenia granicy z Turcją, skazany został na 5 lat obozu pracy w Uzbekistanie, chociaż groziła mu nawet kara śmierci. W obozie zachorował na malarię, ale szczęśliwym trafem uwięziony tam lekarz Ormianin pomógł mu się wyleczyć. Po trzech latach ścisłego dozoru Miśkiewicz został przydzielony do kompanii o lżejszym rygorze, która zajmowała się zaopatrzeniem obozu oraz w miejscach bagnistych zalewała naftą szuwary, gniazda komarów, roznosicielei malarii. Dzięki temu poznał trochę Uzbekistan, odwiedzając Samarkandę i Taszkient.

Po zakończeniu kary i odmowie pozostania jako dobrowolny osadnik powrócił na Krym. Do drukarni w Jalcie nie został przyjęty, gdzie wszyscy byli pewni, że już dawno nie żyje. Dzięki krewnym w Symferopolu otrzymał pracę w administracji tamtejszego teatru. Spokój nie trwał długo, gdyż wiosną 1941 r. nastąpiła napaść Niemców hitlerowskich na Związek Sowiecki i wojska niemieckie znów znalazły się na Krymie. Wywieziony na roboty do Rzeszy, szczęśliwym trafem znalazł się w Austrii, gdzie pracował w dużym gospodarstwie rolniczym pod Wiedniem. Sam fakt poznania Wiednia był dla niego ważnym wydarzeniem, tym bardziej że jego gospodarz pozwalał mu bywać w mieście i fundował bilety do Opery.

Zwolniony za dobrą pracę otrzymał pozwolenie wyjazdu do Wilna i odwiedzenia krewnych. Przyjęty przez wuja, Jakuba Szynkiewicza, pracował w tamtejszych zakładach graficznych. Wilno przypadło mu do gustu pomimo okupacji niemiecko-litewskiej. Myślał nawet, aby pozostać tam na stałe, jednak zbliżający się front sowiecki zmusił go do wyjazdu do Słonima. Nie odnalazł wprawdzie ojca, ale dzięki życzliwości ciotki Aminii, średniej siostry Jakuba Szynkiewicza, doszło do szybkiego ożenku z miejscową Tatarką polską, Farydą Bajra-

szewską. Opuszczając Słonim cywilne władze niemieckie zaproponowały wielu jego mieszkańcom wyjazd do Niemiec w charakterze dobrowolnych robotników, jako ratunkiem przed wojskami sowieckimi. Ibrahim Miśkiewicz z żoną postanowili zaryzykować i przyłączyli się z obawy przed dostaniem się pod władzę sowiecką. Ostrzeżono wcześniej Miśkiewicza, że jest obserwowany i zostanie wydany Sowiecom natychmiast po ich wejściu do miasta. Najpierw pracował z żoną we Frankfurcie nad Odrą, później w podalpejskiej miejscowości Wurzach, u gospodarzy wiejskich. W drugiej połowie czerwca 1945 r. zostali wyzwoleni przez wojska francuskie. W Wurzach urodził się 23.06.1945 r. ich syn Ali, późniejszy Aleksander, główny redaktor niniejszego Słownika.

Dalsze losy Ibrahima Miśkiewicza i jego bliskich to powrót do Polski, z obawą, jaka ona będzie pod kuratelą sowiecką. Zamieszkali krótko w Szczecinku na Pomorzu Zachodnim, ale niebawem przenieśli się do Szczecina, gdzie Miśkiewicz rozpoczął pracę w Drukarni Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik”, późniejszych Szczecińskich Zakładach Graficznych. Pracował cały czas w zecerni, gdzie spotkał swoich kolegów z Wilna. Obdarzony zaufaniem koleżeństwa wybierany był mężem zaufania zecerni, nauczał też zawodu młodych adeptów poligrafii i przez krótki okres, kiedy SzZG posiadały swój amatorski zespół artystyczny, występował w nim jako solista. Prowadził energiczny tryb życia, nie opowiadał o swoim pobycie w obozie w Uzbekistanie, nie włączał się do polityki. Wolał wycieczki statkiem nad morze i wyjazdy w zorganizowanej grupie do opery w Poznaniu.

Pamiętał cały czas o swoim rodowodzie. Dzięki niemu Tatarzy zamieszkali po wojnie w Szczecinie, zdołali połączyć się w zwartą grupę, przynależąc do gminy muzułmańskiej w Gorzowie Wlkp., którą założyli osadnicy tatarscy, przybyli przede wszystkim z Nowogródka. W latach 1969–1977, kiedy siedziba gminy znajdowała się w Szczecinie, był jej przewodniczącym. Podczas urlopów odwiedzał krewnych w Gdańsku, Wrocławiu, Jeleniej Górze, Białymstoku i Szczecinku

Zmarł 3 czerwca 1977 r., nie doczekawszy się przejścia na emeryturę. Spoczął w kwaterze muzułmańskiej cmentarza „Srebrzysko” w Gdańsku.

Odnaczenia: Srebrna Odznaka Przdownika Pracy, Odznaka 1000-lecia Państwa Polskiego, Srebrny Gryf Pomorski. Posiadał Dyplom 50-lecia Pracy Zawodowej.

am

- A. Miśkiewicz, *Społeczność muzułmańska Szczecina w drugiej połowie XX wieku*, „Kronika Szczecina” 2004, Szczecin 2005, nr XXIII, s. 113–117.
A. Miśkiewicz, *Tatarzy na Ziemiach Zachodnich...*, dz. cyt., s. 162–166.

• **MUCHARSKI MAHMET** (1909–1976),

syn Jana i (?). Urodził się 28 lutego 1909 r.

Od r. 1915 do 1923 przebywał z rodziną na emigracji w Orenburgu w Rosji. Po powrocie zamieszkał w Nowogródku, a od 1930 r. prowadził gospodarstwo rolne w należącym do Jabłońskich majątku Mirzuńce w Niekraszuńcach.

Zmobilizowany we wrześniu 1939 r. trafił na front. 17 września 1939 r. aresztowany w Zdołbunowie i umieszczony w obozie w Krzywym Rogu w Ukraińskiej SRR. 27.06.1940 r. przewieziony do Północnego Obozu Kolejowego, Siewżeldorłagu, w Republice Autonomicznej Komi. Następnie przeszedł obozy w Juży w obwodzie iwanowskim i w Tatiszczewie (Rosyjska FSRR), skąd 3.09.1941 r. został zwolniony. Wstąpił do polskiej armii organizowanej przez gen. Władysława Andersa. Walczył w II Korpusie Polskim we Włoszech. Posiadał pozwolenie na prowadzenie wojskowych pojazdów mechanicznych.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej znalazł się z innymi żołnierzami Armii Andersa w Wielkiej Brytanii. Na przełomie lat 40. i 50. wrócił do Polski i zamieszkał w Gdańsku. Pracował tam w spółdzielni garbarskiej. W rezultacie przejść wojennych ciężko się rozchorował i amputowano mu nogi.

W 1930 r. ożenił się z Rozalią Jabłońską i miał z nią trójkę dzieci. Po ustaleniu nowych powojennych granic w Europie żona wraz z dziećmi znalazła się na Białorusi i tam pozostała. Majątek został odebrany i włączony do kolchozu, gdzie Rozalia pracowała w biurze. Po uzyskaniu emerytury zamieszkała z córką Marią w Wilnie. Syn Konstany w ramach repatriacji przyjechał do Gdańska i zamieszkał z ojcem.

Mahmet Mucharski zmarł 15 kwietnia 1976 r. w Gdańsku i został pochowany w kwaterze muzułmańskiej na cmentarzu „Srebrzysko” w Gdańsku.

Z czasów służby wojskowej w II Korpusie Polskim, Włochy (1944?), po prawej.

Odnaczenia: Krzyż Walecznych (1945), Gwiazda za Wojnę 1939–1945, Gwiazda Italii, Defence Medal (1947).

Opr. Halina Szahidewicz

• **MUCHLA LUT** (1902–1979),

syn Adama i Haliny z Bajraszewskich, urodzony 10 lutego 1902 r. w Si-drze koło Sokółki.

W 1914 r. wraz z rodziną wyjechał do Kaza-nia, gdzie ukończył Naczelną Szkołę Średnią opartą na programie męskiego gimnazjum. W latach 1915–1921 zgłębiał zasady islamu, prawo i teologię muzułmańską w Kazańskim Seminarium Duchownym – Medrese.

Po powrocie do kraju w 1921 r. zatrzymał się w Świsłoczy koło Wołkowyska, gdzie przez osiem lat pracował w fabryce Min-ca i Rubina. Od 16.12.1929 r. pracował jako nauczyciel religii muzułmańskiej w szkole początkowej w Skidlu (1929–1933), Słoni-mie i Dowbuciszkach (1933–1939) pełniąc jednocześnie funkcje imama.

Od momen-tu powołania na imama włączył się w organizację i działanie nowo powstałej organizacji (1925) – Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Wszedł w skład Rady Imamów, ściśle współpracując z muftim dr. Jakubem Szyrkiewiczem. Ich wspólna praca miała na celu ujednoczenie funkcjonowania środowiska muzułmańskiego w Polsce, uwzględniając w szczególności rolę Tatarów pol-skich na rzecz budowy Rzeczypospolitej. Jako członek MZR reprezen-tował duchowieństwo muzułmańskie w pochowaniu serca Marszałka Józefa Piłsudskiego na cmentarzu na Rosie w Wilnie (1935).

Brał udział w tworzeniu muzułmańskich kalendarzy kieszonko-owych, wydawanych nakładem Muftiatu na RP. Zawierały one nie tylko daty kalendarza muzułmańskiego, ale również chrześcijańskiego oraz ważne informacje dotyczące religii islamu. W 1939 r. nakładem Naj-wyższego Kolegium Muzułmańskiego wydano obszerny „Kalendarz muzułmański Tatarów w Polsce na rok 1939, 1357/8 Hidżry”. Oprócz podstawowych danych zamieszczono w nim wykaz Muzułmańskich Gmin Wyznaniowych w Polsce z opisem imamów i muezinów w po-

szczególnych parafiach. Pojawił się także wykaz męskich i żeńskich imion muzułmańskich. Opisano w nim również działalność Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów RP, powołanego decyzją Ministra Spraw Wewnętrznych z 3.08.1925 r.

Okres wojenny spędził w Niekraszuńcach (powiat lidzki), pełniąc funkcję imama. W kwietniu 1946 r. w ramach repatriacji osiedlił się z rodziną w Sokółce, a od marca 1948 r. w Białymstoku, z którym związał swoje dalsze życie zarówno zawodowe, jak i duchowe. Pracował w przedsiębiorstwach państwowych. Decyzją Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP 7.05.1948 r. otrzymał zaświadczenie powołujące go na imama Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku.

Jako imam sprawował pełną posługę duchową. Nauczał dzieci religii muzułmańskiej, organizował spotkania z młodzieżą, na których omawiał istotę wiary i podstawy islamu, a także tematy dotyczące osadnictwa Tatarów na terenach Polski, nauczał szacunku dla tradycji i rodziny oraz wielokulturowości. Dla wielu był nie tylko imamem, ale przede wszystkim przyjacielem, dobrą osobą, powiernikiem tajemnic – swoistym społecznikiem. Kontynuował opracowywanie muzułmańskich kalendarzy. Przepisywał modlitewniki, pisał daławary samodzielnie wykonanym atramentu z szafranu, co nadawało im wyjątkowej trwałości. Jego rękopisy pozostają w posiadaniu rodziny. Jest twórcą wyjątkowego dwuczęściowego chamaïtu. Jedna strona zawiera modlitwę zapisaną w języku arabskim, a druga jej tłumaczenie na język polski. Chamaït ten ofiarował wnuczce, zamieszczając w nim własne utwory poetyckie, pokazujące wrażliwość na świat, wiarę i przemijanie świata doczesnego. Mimo że nie odbył pielgrzymki do Mekki, to jej obraz nie był mu obcy ze względu na będące w jego posiadaniu pamiątki oraz przekazy pisemne teścia hadżiego Aleja Aleksandra Iljasewicza, który odbył ją w latach 1912–1915.

Przez wiele lat był członkiem Najwyższego Kolegium MZR, pełniąc funkcję przewodniczącego komisji liturgicznej, będąc jednocześnie przewodniczącym oraz imamem Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku. Wzorem lat przedwojennych przygotowywał muezina do sprawowania funkcji imama, co pozwalało zachować ciągłość liturgii islamu oraz tatarskiej tradycji.

1.04.1934 r. zawarł związek małżeński z Ewą Iljasewicz, córką hadżiego Aleja Aleksandra Iljasewicza i Felicji Fatmy Iljasewicz z domu Talkowskiej. Obrządku ślubnego dokonał imam Aleksander Krynicki w Kiemiejszach w województwie nowogródzkim (dane pochodzą z zaświadczenia o wyciągu z księgi metrycznej – w posiadaniu rodziny).

Zmarł 5 listopada 1979 r. i pochowany został na mizarze w Bohonikach.

Opr. Enwer Półtorzycki

• **MUCHLA MUSTAFA (STEFAN)** (1894–1942),

syn Abu-Taleba, pułkownika artylerii, i Marii z Romanowiczów, urodzony 11 marca 1894 r. w rodzinie szlachty guberni mińskiej. Rotmistrz rez. Wojska Polskiego.

W r. 1913 ukończył Pskowski Korpus Kadetów, w r. 1914 Szkołę Kawalerii w Jelizawietgradzie. 1.10.1914 r. mianowany na stopień korneta i skierowany do 3 Smoleńskiego Pułku Ułanów, następnie w Lejbgwardyjskim Pułku Dragonów, z którym uczestniczył w walkach z Niemcami. W r. 1915 awansował na porucznika, odznaczony Orderem św. Anny 4 stopnia z napisem „Za odwagę” (1915) oraz Orderem św. Stanisława 3 stopnia z mieczami (1916). W r. 1916 mianowany sztabsrotmistrzem.

Po rewolucji bolszewickiej 1917 r. osiadł w rodzinnym majątku Akmeniszki na Wileńszczyźnie. Od 15.03.1921 r. w Wojsku Polskim, dowódca batalionu sztabowego 12 Pułku Piechoty. 14.02.1923 r. przeniesiony do rezerwy. W r. 1925 przekazał darowiznę na meczet w Niekraszuńcach. Opublikował niewielkie wspomnienia o walkach swego pułku w pierwszej wojnie światowej. Po 1931 r. członek kierownictwa Kręgu Absolwentów Rosyjskich Korpusów Kadetów w Wilnie. Po zajęciu Wilna przez wojska sowieckie, aresztowany w r. 1940. Zesłany do obozu w Aleksandrowce w Kraju Narymskim, gdzie zmarł 31 grudnia 1942 r.

Żonaty z Heleną z domu Talkowską, córką kapitana (1894–1967, pochowana na cmentarzu komunalnym w Poznaniu-Janikowie). Mieli córkę, Nijarę (1917–2003, pochowana na cmentarzu komunalnym w Poznaniu-Janikowie).

am

CAW, sygn. 3799.

S. W. Wołkow, *Офицеры российской гвардии: Опыт мартиролога*, 2002.

<http://sip.geopoz.pl/data/cmentarze/cmentarze.php?lang=pl&planowane=z%20poch%C3%B3wkami&mapa=&cmentarz=2&oplacony=dowolny&rodziny=dowolny&pole=%&kwatery=%&rzad=%&miejsce=%&nazwisko=Muchla&imie=%&WYSLIJ=SZUKAJ>

• **MURAWSKI BRONISŁAW** (1914–1981),

syn Jakuba i Ajszy, urodzony 15 stycznia 1914 r. w Prudnikach (obecnie Białoruś). Pochodził z rodziny robotniczej. Miał starszą siostrę Azymę i młodszych braci, Mustafę i Chasienia.

W październiku 1935 r. powołany do służby wojskowej w 13 Pułku Ułanów Wileńskich w Nowej Wilejce. W kwietniu 1936 r. awansowany do stopnia starszego ułana. W listopadzie 1936 r. ukończył szkołę podoficerską w stopniu kaprała. W październiku 1937 r. zwolniony do cywila. 1.09.1939 r. zmobilizowany do pułku ułanów jako selekcyjny. Po Kampanii Wrześniowej w niewoli sowieckiej, 1.11.1939 r. wywieziony do obozu w Kozielsku. 10.09.1944 r. powrócił do domu do Miadzioła. Tam zmobilizowany do 32 Pułku Piechoty Wojska Polskiego. Awansowany do stopnia plutonowego, wyznaczony na szefa kompanii. W listopadzie 1944 r. awans na sierżanta, 1.05.1945 r. – na starszego sierżanta. 15.05.1946 r. zdemobilizowany i 9.01.1950 r. przeniesiony do rezerwy.

Po wojnie prowadził warsztat rymarski w Zgorzelcu. Następnie był zatrudniony jako pracownik techniczny w browarze w Braniewie. W Zastawnie miał prywatny zakład rymarski. W Młynarach pracował w Zakładach Mleczarskich. W Krynkach prowadził zakład rymarski, a potem zatrudnił się w Spółdzielni „Krynka”. Należał do Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Kruszyńnianach. Był jej aktywnym członkiem, prowadził remont meczetu.

25.12.1939 r. ożenił się z Ajszą Murawską. Mieli pięcioro dzieci: Helenę, Jakuba, Adama, Bronisława i Ewę – technika ekonomistę, animatorkę kultury. Jedyna wnuczka, Emilia, jest magistrem pedagogiki specjalnej.

Zmarł 1 stycznia 1981 r. Pochowany na mizarze w Kruszynianach.

Odnaczenia: Krzyż Walecznych (1945), Odznaka Grunwaldzka za walkę zbrojną z Niemcami w latach 1939–1945, Medal za Udział w Walkach o Berlin (1969).

Opr. Halina Szahidewicz

Na podstawie materiałów uzyskanych od Ewy Mucharskiej (córki)

• **MURZA-MURZICZ (BEJ) ALEKSANDER** (1912–1940?).

Urodził się 27 października 1912 r. w Wilnie w rodzinie od pokoleń wydającej prawników. Rodzice, Adam i Halina, zmarli w jego dzieciństwie. Nazywany przez znajomych Saszką.

Jego wychowaniem zajęli się bracia ojca. Był uczniem Gimnazjum Państwowego nr 919 im. A. Mickiewicza w Nowogródku. Po zdaniu matury ukończył dywizyjny kurs podchorążych rezerwy przy 79 Pułku Piechoty Strzelców Słonimskich. Mianowany na podporucznika ze starszeństwem z 1.01.1938 r. Otrzymał przydział do 78 Śluckiego Pułku Piechoty w Baranowiczach.

W r. 1936 lub 1937 rozpoczął studia na wydziale humanistycznym Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Podjął również naukę w tamtejszym Instytucie Orientalistyki. Praktykę językową miał zaliczyć w Turcji, korzystając

z rządowego stypendium dla najzdolniejszych studentów. Podczas wakacji przebywał najczęściej w Nowogródku, angażując się w pracę kulturalno-oświatową wśród miejscowych Tatarów. Występował często w roli wodzireja na organizowanych przez nich balach.

W mundurze nowogródzkiego Gimnazjum Państwowego nr 919 im. A. Mickiewicza. Po lewej: jako kapral podchorąży.

Powołany do wojska we wrześniu 1939 r., z wojny nie wrócił. Jego nazwisko wymienione jest w Liście Katyńskiej (AM 875, WO 862, s. 12).

Opr. Halina Szahidewicz

CAW, AP 1769/89/3590; MiD WIH, Ł.W. 036/3 z IV 1940; AM 875.

Katyń. Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego, J. Kiński (oprac. i in.), J. Snitko-Rzeszut (red.), Warszawa 2000.

A. A. Radecki, *Aleksander (Ali) Murza-Murzicz*, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. IV, Gdańsk 1997, s. 305.

• **MURZA-MURZICZ (BEJ) STEFAN** (1897–1940?),

kapitan Marynarki Wojennej, syn Adama i Ewy z Safarewiczów, urodzony 25 kwietnia 1897 r. w Mińsku Litewskim.

Ukończył gimnazjum w Mińsku Litewskim, absolwent Korpusu Kadetów i Szkoły Morskiej w Petersburgu. Podczas pierwszej wojny światowej służył w carskiej Flocie Czarnomorskiej, podczas wojny domowej w składzie armii białogwardyjskiej gen. Wrangla. Jesienią 1920 r. ewakuowana do Bizerty w Tunezji. W Wojsku Polskim mianowany ppor. rez. ze starszeństwem od 1.06.1923 r. Przynależny ewidencyjnie do PKU Lida. Był urzędnikiem Okręgowej Dyrekcji Robót Publicznych w Nowogrodku.

We wrześniu 1939 r. zmobilizowany w stopniu porucznika, pełnił obowiązki oficera inspekcyjnego Portu Wojennego w Pińsku. Dostał się do niewoli sowieckiej. Przebywał w Starobielsku. Zamordowany na przełomie IV/V 1940 r. w Charkowie. Spoczywa na Cmentarzu Ofiar Totalitaryzmu w Piąchatkach. W 2007 r. pośmiertnie awansowany do stopnia kapitana.

Stefan Murza-Murzicz posiadał przyrodnie rodzeństwo z pierwszej żony ojca, Heleny z Kryczyńskich: Konstantego, sędziego grodzkiego i Żannę, właścicielkę majątku Szachowszczyzna. Natomiast jego rodzonymi siostrami były: Helena, Nina, Zina i Fatyma. Pierwsza z nich studiowała na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Z „Rocznika Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za lata 1938–1939 wynika, że dr Helena Murza-Murzicz była zatrudniona jako starszy asystent w Zakładzie Anatomii Opisowej kierowanej przez prof. Michała Reichera.

Żoną Stefana Murzy-Murzicza była Ofla Zade, z którą miał syna Rustema (1921–1980).

am

M. Borowiak, *Zapomniana Flota Mokrany*, Gdańsk 2006, s. 2013.

M. Czachorowski, *Tajemniczy księżę Rustem*, „Przegląd Tatarski”, nr 3, 1436/2015, s. 22–23.

J. W. Dyskant, *Flotylla Rzeczna Marynarki Wojennej 1919–1939*, Warszawa 1994, s. 338.

S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt., s. 230.

Morskie Kadry Rzeczypospolitej, t. II, *Polska Marynarka Wojenna* pod red. J. K. Sawickiego. Wyższa Szkoła Morska, Gdynia 1996, s. 541,

Rocznik Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1938–1939, Wilno b. d., s. 159.

<http://www.katyn-pamietam.pl/hero/4502.html>

Lista osób zamordowanych w Katyniu, Charkowie, Twerze i Miednoje mianowanych pośmiertnie na kolejne stopnie. S. 103, poz. 3448.

• OLEJKIEWICZ MACIEJ MAHMED (1894–1968),

syn Zachariasza i Ajszy. Imam Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP w Bohonikach.

Jako wykształcony człowiek, a był buchalterem (dziś jest to księgowy) dostał propozycję pracy w Białymstoku wraz z zamieszkaniem, jednakże po namowach żony poświęcił się pracy w gospodarstwie rolnym. Był mieszkańcem oraz sołtysiem we wsi Bohoniki, jako jedyny we wsi posiadał rower i radio zasilane akumulatorami.

Był żonaty z Zelidą Olejkiewicz z domu Mucha.

Zmarł nagle podczas pełnienia posługi w domu wiernego w czasie Ramadanu, 11 grudnia 1968 roku.

Opr. rodzina

• **POŁTORZYCKI ALEKSANDER (ALI)** (1886–1946),

syn Aleksandra i Zofii z Sulkwiczów. Urodzony w Widzach. Jego ojciec, jak podaje Stanisław Dziadulewicz w swoim herbarzu, był generałem armii rosyjskiej (zm. 1909).

Nic nie wiadomo o wykształceniu Aleksandra Połtorzyckiego. W latach międzywojennych był zastępcą naczelnika Wydziału Ogólnego Państwowej Kasy Oszczędności w Warszawie. 28–29.12.1925 r. uczestniczył we Wszechpolskim Zjeździe Gmin Muzułmańskich w Wilnie, jako delegat Związku Muzułmańskiego Miasta Stołecznego Warszawy. Wszedł w skład wyłonionej wówczas komisji prawniczej dla opracowania projektu rozporządzenia o uznaniu przez władze państwowe Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Publikował m.in. w „Życiu Tatarskim”.

Wraz z rodziną mieszkał w Warszawie przy ul. Muranowskiej 6. Podczas okupacji z balkonu robił zdjęcia getta po drugiej stronie ulicy. Od jesieni 1942 r. przez dwa i pół roku ukrywał u siebie żydowską dziewczynkę, Gienię, z którą wyszli razem z powstania warszawskiego.

Był żonaty ze Stanisławą Kamińską (doktor medycyny, 1892–1938), z którą miał dwie córki: Zairę (doktor medycyny, z męża Przeradzka, 1919–2009) i Dżennet (Połtorzycka-Stampfl, współtwórczyni i długoletnia realizatorka słynnych radiowych „Matysiaków”, 1924) i syna Michała, adwokata.

Zmarł 12 maja 1946 r., pochowany na Starych Powązkach w Warszawie.

am

S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt., s. 257–258.

A. Miśkiewicz, *Tatarzy polscy...* dz. cyt., s. 44–45.

<http://studioopinii.pl/andrzej-i-stefan-bratkowscy-getto-co-bylo-widac-z-naszyc-okien/>

• POPŁAWSKI JÓZEF (1908–1994),

syn Michała i Fatmy z Ledzińskich. Urodził się 8 lutego 1908 r. Kruszyń-
nianach powiat sokólski. Miał dwie siostry.

W 1915 r. rodzina Popławskich wyjechała do Kazania. Do Polski powrócili w 1922 r. Józef Popławski w latach 1926–1929 uczęszczał do Państwowej Szkoły Mechanicznej w Białymstoku. Po jej ukończeniu powołany został do zasadniczej służby wojskowej w Lidzie (obecnie Białoruś). Ukończył kurs pirotechniczny w Warszawie. Po powrocie do cywila pracował w prywatnych zakładach naprawy samochodów.

25.08.1939 r. został zmobilizowany i brał udział w Kampanii Wrześniowej. Był internowany na Litwie. W 1948 r. wraz z rodziną przeniósł

się do Białegostoku i pracował w budownictwie do przejścia na emeryturę w 1973 r.

W latach 1935–1948 pełnił funkcję imama w Kruszyńnianach. Uczestniczył w działalności gmin kruszyńskańskiej, białostockiej i bohonickiej. Udzielał ślubów, azanów, odprawiał pogrzeby, wspierał niezamożnych.

W r. 1933 poślubił Felicję Muchę i miał dwóch synów: Mirosława i Janusza oraz córkę Dżennet. W 1983 r. otrzymali medal za pięćdziesięciolecie pożycia małżeńskiego.

Zmarł 19 czerwca 1994 r., pochowany na cmentarzu muzułmańskim w Kruszyńnianach.

Odznaczenia: Medal Za Udział w Wojnie Obronnej 1939.

Opr. Dżennet Półtorzycka (córka)

• **POPŁAWSKI ROMAN RAMAZAN** (1902–1988),

syn Gabera i Rozalii, urodził się 14 stycznia 1902 r. w Kruszynianach w guberni grodzieńskiej, obecnie w województwie podlaskim, powiat sokólski.

Podczas pierwszej wojny światowej wraz z matką i bratem Jakubem wyjechali w głąb Rosji. Najdłużej mieszkali w Kursku. Jego ojciec przebywał na froncie i został ranny podczas walk pod Smorgoniami. Odnalazł rodzinę w Kursku, gdzie zmarł i został pochowany w 1922 r.

Jeszcze w Kursku, Roman Popławski przeszedł w 1920 r. roczny kurs przysposobienia wojskowego, następnie służył jako szeregowiec w składzie artyleryjskim. Po śmierci ojca rodzina powróciła do Polski, do Kruszynian. Podjął pracę w tartaku w Waliłach. Powołany do odbycia służby wojskowej w 76 Lidzkim Pułku Piechoty w Grodnie. Pozostał w służbie zawodowej, jak to opisał w swoim pamiętniku, zgodnie z zewem tatarskiej krwi. W 1928 r. przeniesiony do sztabu 29 Dywizji Piechoty dowodzonej przez gen. Franciszka Kleeberga. Spędził tam 9 lat na stanowisku kreślacza, w pamiętniku pisząc o generale jako o wspianiałym człowieku i doskonałym dowódcy.

We wrześniu 1939 r. przebywał w obozie dywizyjnym 29 Pułku Piechoty. Po jego rozproszeniu zdążył ukryć wszelkie papiery dywizyjne wraz z legitymacjami i pieniędzmi w połowym kufrze, który wspólnie z kolegą zakopał w lesie, a klucze wrzucił do rzeki. Po przepłynięciu wpływ Wisły dostał się do oddziału broniącego przyczółka koło Maciejowic. W lesie koło Chełmna otrzymał rozkaz dowiezienia do szpitala rannych żołnierzy. Po wykonaniu rozkazu i braku możliwości dotarcia do oddziału wyruszył do Kruszynian, choć znajdowały się już po stronie sowieckiej. Był nauczycielem w miejscowej szkole, w czasie walk sowiecko-niemieckich latem 1941 r. zamienionej na lazaret.

Podczas okupacji niemieckiej przebywał w Kruszynianach. Po wyzwoleniu 1.09.1944 r. ponownie powołany do wojska i przydzielony do Rejonowej Komendy Uzupełnień w Białymstoku na zastępcę komendanta komendantury, kierownika I Referatu Mobilizacji i Poboru, w stopniu starszego sierżanta. Awansowany na podporucznika i niebawem na porucznika, przez sześć miesięcy był komendantem Rejo-

nowej Komendy Uzupełnień. Dalsze awanse zamknęła mu odmowa wstąpienia do PZPR. Przeniesiony w stan spoczynku 30.12.1950 r. Od tego czasu przebywał na wojskowej emeryturze.

Wiele lat poświęcił pracy w Muzułmańskim Związku Religijnym w Rzeczypospolitej Polskiej, najpierw w gminie wyznaniowej w Kruszyńnianach, następnie w Białymstoku. Był pierwszym przewodniczącym jej zarządu po uzyskaniu osobowości prawnej w 1960 r. Poza pracami gospodarczymi i remontowymi prowadził kronikę gminy kruszyńska. Pisał wiersze, niektóre znalazły się zamieszczone w antologii „Tatarskie wierszowanie” oraz w repertuarze Tatarskiego Zespołu Dziecięco-Młodzieżowego „Buńczuk”.

Łatwo nawiązywał kontakty, uwielbiał dzieci i młodzież, a dom Popławskich był zawsze dla nich otwarty. Mieli dwie córki po studiach, młodsza jest za granicą, starsza cieszy się wnukami w Polsce.

Zmarł 28 grudnia 1988 r., pochowany na mizarze w Kruszyńnianach.

am

Na podstawie fragmentów pamiętnika Romana Popławskiego udostępnionego 1.01.1987 r. Aleksandrowi Miśkiewiczowi oraz dokumentów.

• **PÓŁTORZYCKI JAKUB** (1923–2007),

pułkownik Wojska Polskiego, syn Mustafy Józefa i Elżbiety z Bajraszewskich. Urodzony 1 lipca 1923 r. w Słonimie w województwie nowogródzkim, obecnie Białoruś.

Do 1945 r. mieszkał wraz z rodzicami i braćmi (patrz: Półtorzycki Mustafa Józef) w Słonimie, gdzie pomimo niespokojnych czasów zdobył średnie wykształcenie. W 1945 r. wraz z rodzicami i braćmi, jako tzw. repatriant, przybył do Szczecinka na Pomorzu Zachodnim. W tym samym roku otrzymał powołanie do zasadniczej służby wojskowej, którą odbywał w Rejonowej Komendzie Uzupełnień w Szczecinku. Po jej zakończeniu postanowił związać się z wojskiem, zostając zawodowym żołnierzem. Jego decyzja spowodowała, iż przeniesiono go do Okręgowej Komendy Uzupełnień w Szczecinie. Ciągły rozwój oraz wzorowa postawa zaowocowały kolejnym przeniesieniem, tym razem do sztabu Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy. Profesjonalne podejście do służby pozwoliło mu awansować do stopnia pułkownika. Przez wiele lat udzielał się społecznie w Wojskowym Klubie Sportowym „Zawisza” Bydgoszcz.

Po zwolnieniu do rezerwy w 1981 r. wstąpił do Związku Byłych Żołnierzy Zawodowych województwa bydgoskiego, wyróżniając się pracą społeczną.

Ożeniony z Łucją Barć, miał dwie córki Jolantę i Mirę. Obie założyły rodziny, pierwsza mieszka w Bydgoszczy, druga w Białymstoku.

Zmarł w Bydgoszczy w 2007 r. Pochowany został na cmentarzu mużułmańskim w Bohonikach w województwie podlaskim.

Odnaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Honorowa Odznaka Zasłużony dla Miasta Bydgoszczy, Honorowa Odznaka za zasługi dla Związku Byłych Żołnierzy Zawodowych. Ponadto wiele medali państwowych i wojskowych.

Opr. Emir Półtorzycki (brat)

• PÓŁTORZYCKI MUSTAFA JÓZEF (1887–1973),

syn Aleksandra i Marii z Półtorzyckich. Urodził się 14 marca 1887 r. w Mińsku Litewskim (obecnie Białoruś).

W 1919 r. wstąpił jako ochotnik do Wojska Polskiego, uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej w Pułku Tatarskim Ułanów im. Mustafy Achmatowicza. Po jego rozwiązaniu w końcu sierpnia 1920 r. pozostał w wojsku, być może w Dywizjonie Mahometańskim. Służbę wojskową zakończył 23.09.1921 r. Wzorowa postawa podczas działań wojennych zaowocowała awansem na stopień kaprała i odznaczeniem w postaci medalu. W 1923 r. odbywał jeszcze ćwiczenia rezerwy w 16 Pułku Ułanów Wielkopolskich. Był człowiekiem upartym, zdyscyplinowanym oraz honorowym. Ze względu na odniesione podczas walk rany został uznany za inwalidę wojskowego.

Nowy etap jego życia rozpoczął się w Słonimie (wówczas mieście powiatowym w województwie nowogródzkim, obecnie Białoruś), gdzie znalazł schronienie i spokój w domu siostry. Po kilku latach, jako ochotnik i uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, otrzymał w Słonimie od państwa działkę budowlaną o powierzchni 5000 m², na której wybudował dom. Tam też założył rodzinę.

W 1940 r. po zajęciu Słonima przez wojska sowieckie był z całą rodziną zagrożony zsyłką na Syberię. Uratował ich wówczas brak stosownej ilości środków transportu. Po przesunięciu frontu w 1944 r. oraz wycofaniu się wojsk niemieckich ze Słonima, gdy powróciły wojska sowieckie, został aresztowany i osadzony w więzieniu, z którego wypuszczono go po roku, bez podania przyczyny uwięzienia.

W 1945 r. wyjechał wraz z całą rodziną na nowe tereny Polski na Ziemię Odzyskane, otrzymując status tzw. repatrianta. Osiedlił się w Szczecinku na Pomorzu Zachodnim, gdzie szczęśliwie spędził resztę życia. Zmarł w 1973 r.

Ożeniony w Słonimie w 1922 r. z Elżbietą Bajraszewską, miał pięciu synów i córkę, która zmarła w wieku niemowlęcym. Najstarszy z synów, Jakub, został zawodowym wojskowym (patrz: Półtorzycki Jakub), Ibrahim był mistrzem fryzjerskim, Ali i Lut obrali zawód mechanika, podobnie jak najmłodszy Emir, którego pasją była jednak piłka nożna.

W młodości należał do drużyny piłkarskiej miejscowego Klubu Sportowego „Darzbór” Szczecinek i jako jej napastnik przyczynił się do wielu jej zwycięstw. Po ukończeniu Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Katowicach został trenerem piłkarskim 2 stopnia.

Ali, będący podczas służby wojskowej telegrafistą, spędził cztery lata w więzieniu jak wielu jego kolegów, oskarżonych w 1949 r. za próbę buntu w swojej jednostce wojskowej.

Wszyscy wymienieni bracia założyli rodziny i mieszkali w Szczecinku, Bydgoszczy i w Białymstoku. Obecnie żyje z nich tylko Emir.

Opr. Emir Półtorzycki (syn)

• PÓŁTORZYCKI TAMERLAN (1941–2014),

syn Stefana i Marii. Urodzony 26 stycznia 1941 r. w Wilnie.

W latach 1959–1961 był pracownikiem Inspektoratu PZU w Gdańsku. Od 1961 do 1964 zatrudniony w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Pruszczu Gdańskim, od 1964 r. w Przedsiębiorstwie Transportowo-Sprzętowym Budownictwa „Transbud-Gdańsk” na stanowisku starszego ekonomisty ds. inwestycji. Następnie od 1968 r. zajmował stanowisko kierownika Działu Inwestycji, a od 1985 do 1986 dyrektora Oddziału Zaplecza Technicznego.

W 1966 r. uzyskał uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej i konstrukcyjno-inżynierskiej do kierowania robotami budowlanymi obiektów budowlanych z wyłączeniem obiektów o skomplikowanej konstrukcji. W 1970 r. zdobył świadectwo racjonalizatorskie o dokonaniu projektu racjonalizatorskiego „Zabezpieczenie kotłów wodnych c.o. przed awarią”. Posiadał też świadectwo autorskie o dokonaniu wzoru użytkowego pt. „Przenośny obiekt zaplecza magazynowo-naprawczego”.

13 czerwca 1977 r. uzyskał dyplom ukończenia Uniwersytetu Gdańskiego na Wydziale Ekonomiki Transportu w zakresie ekonomiki i transportu lądowego, a 18 czerwca 1979 r. uzyskał tytuł magistra na tej uczelni.

W latach 1986–1990 był zastępcą dyrektora ds. ekonomicznych w Przedsiębiorstwie Gospodarki Maszynami Budownictwa Gdańsk-Kokoszki, od r. 1991 do 1992 prezesem Gdańskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. W latach 1992–2005 pracował w firmie POLNORD S.A., później „Pol-aqua”, jako kierownik budowy i kierownik Zakładu Zaplecza i Transportu oraz na stanowisku Zastępcy Dyrektora Budowy Umów i Rozliczeń w dyrekcji budów takich inwestycji, jak „Auchan” i „Leroy” w Gdańsku, Warszawie, Bydgoszczy, Białymstoku i Wrocławiu.

Działał społecznie. W latach 1976–1986 pracował jako zastępca przewodniczącego budowy Społecznego Komitetu Budowy i Wyposażenia Ogólnodostępnego Ośrodka Sportowo-Rekreacyjnego w Gdańsku-Sobieszewie, gdzie wybudowano boisko trawiaste, bieżnię oraz ogrodzenie. Był członkiem Społecznego Komitetu Budowy Meczetu w Gdańsku. Udzielał się w Oddziale Północno-Zachodnim Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej oraz w Związku Szlachty Tatarskiej byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego.

22 maja 1965 r. zawarł związek małżeński z Lejlą Półtorzycką. Mieli córkę Żanetę.

Zmarł 1 maja 2014 r., pochowany na cmentarzu muzułmańskim w Kruszynianach.

Opr. Żaneta Szczęsnowicz (córka)

• **RADECKI RYSZARD** (1944–1986),

syn Aleksandra i Zinajdy z Aleksandrowiczów. Urodził się 28 września 1944 r. w Niekraszuńcach w powiecie lidzkim, obecnie Białoruś.

W r. 1945 po opuszczeniu ziem rodzinnych w ramach tzw. repatriacji zamieszkał z rodzicami w Suchowoli w województwie białostockim (obecnie podlaskim). W 1951 r. rodzina przeniosła się do Gorzowa Wlkp., do dzielnicy Janice, nazywanej wówczas nieoficjalnie „Górkami” lub „Górkami Tatarskimi”.

W Gorzowie Wlkp. ukończył szkołę podstawową, a w latach 1958–1963 był uczniem Technikum Łączności. Przez trzy miesiące studiował w Szkole Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Naukę kontynuował zaocznie na Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu na Wydziale Wychowania Fizycznego. Ukończył ją w 1979 r., uzyskując tytuł magistra. Od 1971 r. pracował w Zamiejscowej Akademii Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp., na stanowiskach administracyjnych. Był m.in. kierownikiem Domu Studenckiego, później kierownikiem sekretariatu rektora.

Zginął razem z żoną w wypadku samochodowym 28 września 1986 r. Posiadał trzech braci, jeden mieszkał w Austrii. Rodzice przenieśli się do Białegostoku, gdzie zmarł ojciec. Matka żyje nadal. Miał córkę, która mieszkała w Gorzowie Wlkp.

am

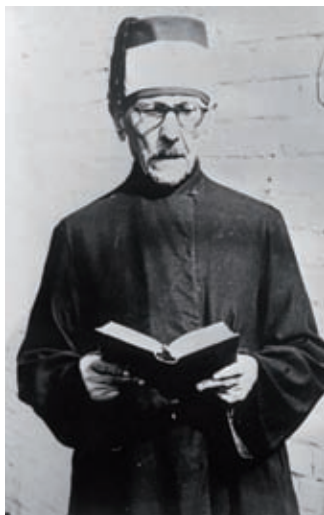
Dane przekazane Aleksandrowi Miśkiewiczowi przez Zamiejscową Akademię Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wlkp.

A. Miśkiewicz, *Tatarzy Ziemi Zachodnich...*, dz. cyt., s. 167.

• **RADKIEWICZ BEKIR** (1889–1987),

spotykana niewłaściwa forma Rodkiewicz. Imam Muzułmańskiej Gminy Muzułmańskiej w Gorzowie Wlkp., syn Abrahama i Heleny. Urodził się 2 lutego 1889 r. w Iwju-Murawsczyźnie (tatarska dzielnica należąca od pokoleń do tamtejszej szlachty zagrodowej) w powiecie oszmiańskim w guberni wileńskiej (obecnie Białoruś).

W r. 1915, po wybuchu pierwszej wojny światowej, rodzina Radkiewiczów uciekła na Krym przed nadchodzącymi wojskami niemieckimi. Tam Bekir pobierał nauki w miejscowej szkole duchownej niższego stopnia. Po zakończeniu wojny i odzyskaniu przez Polskę niepodległości, Radkiewicz razem z żoną i innymi uchodźcami tatarskimi z ziem kresowych powrócił w rodzinne strony, osiedlając się w Nowogródku. Został wybrany zastępcą imama Selima Safarewicza, który kierował tamtejszą gminą muzułmańską. Tak było do wybuchu drugiej wojny światowej. Bekir Radkiewicz obok wypełniania obowiązków muezina posiadał własny dom, ogród i pole. Zajmował się także hodowlą krów i posiadał konie dla potrzeb gospodarskich.

Ważnym wydarzeniem dla nowogródzkich muzułmanów była wizyta Prezydenta RP Ignacego Mościckiego 22.09.1929 r., który odwiedzając wszystkie świątynie w mieście, zawitał także do meczetu. Dostojnego gościa witał imam Safarewicz wraz z muezinem Radkiewiczem i gronem przedstawicieli miejscowej inteligencji tatarskiej. 20.06.1930 r. Prezydent odwiedził Wilno i także był obecny w tamtejszym meczecie na nabożeństwie za pomyślność Rzeczypospolitej. Miejscowi Tatarzy zaprosili wówczas Bekira Radkiewicza, który dysponował ścią operowym tenorem, aby zaintonował melodyjny azan – wezwanie do modlitwy. Jego głos rozległ się na całe Łukiszki, gdzie znajdował się meczet, wzbudzając zainteresowanie zgromadzonych muzułmanów i chrześcijan.

Podczas drugiej wojny światowej Radkiewicz pełnił obowiązki imama, gdyż imam Safarewicz ukrywał się przed okupantem sowieckim i niemieckim. Jesienią 1945 r. Bekir Radkiewicz wraz z rodziną i wieloma swoimi rodakami z Nowogródka, nie chcąc pozostać pod władzą sowiecką, udał się na nowe tereny Polski zachodniej. Początkowo zatrzymał się w Stargardzie (do niedawna Szczecińskim), lecz na wiadomość, że wielu nowogrodzian osiedliło się w Gorzowie Wlkp., wyruszył tam z rodziną, zamieszkując w dzielnicy Janice, nazywanej wówczas „Górkami Tatarskimi”. Mieszkała tam znaczna liczba Tatarów, dzięki czemu miasto zyskało sławę jednego z większych skupisk tatarskich w kraju.

Wśród parafian na Górkach Tatarskich w Gorzowie Wlkp. Lata 50. XX w.

Nowogródek opuścił również imam Selim Safarewicz z rodziną, pełniąc wciąż swoje obowiązki nie tylko wobec swych nowogrodzkich parafian, ale także z innych miejscowości byłego województwa nowogrodzkiego. Najpierw osiadł we wsi Słodkowo w powiecie stargardzkim, a po kilku latach przeniósł się z rodziną do Wrocławia. Podczas świąt muzułmańskich odwiedzał Tatarów w Gorzowie Wlkp., gdzie

wspólnie z Radkiewiczem przewodniczyli nabożeństwom, prowadzonym w mieszkaniu jednej z rodzin tatarskich. Ze względu na duży obszar zamieszkiwania byłych nowogrodzian: od Szczecina po Gorzów Wlkp., Trzciankę, Wrocław i Oleśnicę, Radkiewicz wyręczał go w udzielaniu ślubów, pogrzebach i azanach. Funkcję imama gminy gorzowskiej pełnił dopiero od śmierci imama Safarewicza w 1955 r., choć Najwyższe Kolegium MZR zatwierdziło go oficjalnie dopiero w 1960 r.

Ożenił się 8.10.1915 r. z Chanifą z domu Jakubowską z Nowogródka. Błogosławieństwa małżonkom udzielił imam z meczetu w Symferopolu, o czym świadczy wpis do meczetowej księgi metrykalnej. Posiadali pięcioro dzieci: Helenę (zmarła tuż po narodzinach), Chalimę (1917–1941), Rozalię (1926, po wyjściu za mąż wyjechała do Baszkirii), Marię (1934, mieszka w Gorzowie Wlkp.) oraz syna Macieja (1924, zawędrował do Australii).

Jako imam niósł posługę duchową na wspomnianym obszarze Ziemi Zachodnich. Zaprzestał swoich czynności w wieku 90 lat, odwiedzając ostatni raz swoich parafian w Szczecinie w 1985 r. Zmarł w Gorzowie Wlkp. 23 stycznia 1987 r. Spoczął na Muzułmańskim Cmentarzu Tatarskim na w Warszawie, obok swojej żony i wielu rodaków nowogrodzkich.

am

Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Zespół Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, *Wykaz duchownych wyznania mahometańskiego na terenie Województwa Nowogrodzkiego, Dotacje na rok 1925*, sygn. 1444, s.106.

A. Miśkiewicz, *Bekir Radkiewicz, meuzin w Nowogrodku, imam w Gorzowie Wlkp.*, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. VI, Gdańsk 2000, s. 267–268.

A. Miśkiewicz, *Tatarzy polscy...*, dz. cyt., ss. 58-65, 98.

- **RADKIEWICZ IBRAHIM** (?–1944),

syn Sulejmana, urodzony w Nowogródku, obecnie Białoruś. Starszy ułan 12 Pułku Ułanów Podolskich II Korpusu Polskiego. Poległ pod Loreto 18 lipca 1944 r. Jego mogiła znajduje się na Cmentarzu Wojska Polskiego II Korpusu w Loreto we Włoszech. Bliższych danych brak.

am

C. Chlebowski, *Capella dei Polacchi*, „Widnokręgi”, nr 6, Warszawa, czerwiec 1971, s. 92.

F. Szehidewicz, *Lista żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych, muzułmanów, Tatarów polskich*, „Pamięć i Trwanie”, nr 1, Białystok–Supraśl, 1998, s. 45.

• **RADKIEWICZ STEFAN** (1901–1987),

syn Mustafy i Ajszy z Bajraszewskich. Urodził się 17 marca 1901 r. w Słonimie, należącym wówczas do guberni grodzieńskiej. Jego ojciec był imamem gminy muzułmańskiej w Słonimie w latach 1922–1929.

Wykształcenie średnie zdobył jeszcze w czasach rosyjskich. W r. 1919 wraz z grupą Tatarów słonimskich wchodził w skład Straży Miejskiej przy Magistracie Miasta Słonima. Od 1920 r. pracował w miejscowym Sądzie Grodzkim. Po traktacie ryskim, kiedy Słonim znowu stał się miastem polskim należącym do województwa nowogródzkiego, zorganizował grupę społeczników tatarskich, którzy rozwinęli działalność społeczną na rzecz miasta. Udzielał się też w gminie muzułmańskiej, a także wspomagał tamtejszy Oddział Tatarski Związku Strzeleckiego. Podczas drugiej wojny światowej podzielił z rodziną los tułacza, przebywając jakiś czas poza granicami kraju.

Po zakończeniu wojny powrócił z rodziną do Słonima z myślą o odbudowie zniszczonego domu, ale nie mogąc pogodzić się z sowieckimi porządkami, wyjechał do Polski, zatrzymując się na krótko w Sokółce. Na stałe zamieszkał w Jeleniej Górze, gdzie pracował początkowo jako sekretarz sądowy w Sądzie Powiatowym, a potem w Państwowym Biurze Notarialnym. Odszedł na emeryturę jako starszy radca hipoteczny.

Pomimo tęsknoty za Słonimem zdołał zadomowić się w Jeleniej Górze i polubić to miasto. Przez wiele lat udzielał się w ruchu krajoznawczym. Zajmował się fotografią oraz filokartystyką. Poznał doskonale okolice Jeleniej Góry. Kiedy odwiedzali go krewni i znajomi chętnie oprowadzał ich po mieście, jeździł z nimi po okolicy. Urlopy wykorzystywał, aby z żoną odwiedzać wszystkie skupiska tatarskie na Ziemiach Zachodnich, bywając najczęściej w Gorzowie Wlkp. oraz w Szczecinie. Docierał również do pobratymców w Gdańsku i Białymstoku, dokumentując swoim aparatem fotograficznym ich życie. Jako

emeryt prowadził swój domowy pamiętnik, którego prawdopodobnie nie zdołał zakończyć.

Zmarł w Jeleniej Górze 18 listopada 1987 r. Pochowany na cmentarzu muzułmańskim w Bohonikach.

W latach międzywojennych ożenił się z Heleną, Tatarką ze Słonima. Posiadał czworo dzieci: córkę Helenę i synów Macieja, Dżefara i Luta. Dżefar jako uczeń szkoły średniej na początku lat 50. XX w. należał do tajnej organizacji młodzieżowej – Orleńczych Oddziałów Bojowych. Po jej wykryciu został aresztowany i od 1954 r. w ramach służby wojskowej przepracował 28 miesięcy jako górnik dołowy w Kopalni „Bobrek” w Bytomiu. Obecnie żyje tylko najstarsze z dzieci, ponad 90-letni Maciej, owdowiały we Wrocławiu. Jedyny wnuk, syn Dżefara, mieszka nadal w Jeleniej Górze.

am

Fragment Pamiętnika domowego Stefana Radkiewicza. Słonim w 1919 roku, „Pamięć i Trwanie”, nr 1, Białystok–Supraśl 1998, s. 34–39

A. Miśkiewicz, Tatarzy na Ziemiach Zachodnich..., dz. cyt., s. 168–169.

Z żałobnej karty, „Życie Muzułmańskie” nr 5/7, Gdańsk 1987/88, s. 159–160.

- **RODKIEWICZ HELENA** z domu ACHMATOWICZ
(1901–1942),

córka Aleksandra i Emilii z Kryczyńskich.

Była żoną Witolda Rodkiewicza (1897–1942), właściciela ziemskiego. W 1942 r. zamordowana bestialsko przez sowiecką partyzantkę. Jej mąż zmarł tuż po niej w wyniku odniesionych ran. Uratował się ich syn Bohdan, znajdujący się w Lidzie. Córka Teresa (1931–2010), świadek morderstwa matki, wiele lat po wojnie uzyskała zgodę od władz sowieckiej Białorusi na ekshumację zwłok matki i pochowanie jej na cmentarzu muzułmańskim – mizarze w Łostajach, gdzie spoczywała jej babcia, Emilia.

am

M. Achmatowicz, *Tu są nasze korzenie...* dz. cyt., s. 30.

<https://www.myheritage.com/FP/genealogy-search-ppc.php?lang=PL&type&action=person&siteId=83380863&indId=1501233&origin=profile>

• **ROMANOWICZ ALEKSANDER** (1871–1933),

generał major armii rosyjskiej i generał podporucznik Wojska Polskiego. Urodził się 1 kwietnia 1871 r. w majątku Olekszyszki w pow. lidzkim, jako syn Romualda, kapitana artylerii wojsk rosyjskich, i Emilii z Jakubowskich.

Absolwent Korpusu Kadetów w Połocku, gdzie ukończył 7 klas i zdał maturę. W latach 1890–1892 był junkrem w Mikołajewskiej Szkole Kawaleryjskiej w Petersburgu. Następnie służył jako kornet w Lejbgwardyjskim Pułku Dragonów, w latach 1895–1898 dowodząc zwiadem 6 szwadronu. W r. 1897 awansował na porucznika, a niebawem na sztabsrotmistrza. W tym czasie był m.in. kwatermistrzem pułkowym i dowódcą pułkowej szkoły podoficerów. 6.12.1909 r. mianowany rotmistrzem i dowódcą szwadronu tegoż pułku. 6.12.1913 r. awansował na pułkownika.

Podczas pierwszej wojny światowej był dowódcą 12 Kaliskiego Konnego Pułku Pogranicznego (od 28.05.1915 r. do 27.05.1917 r.). 16.09.1916 r. podczas walk koło wsi Zalesie w guberni mińskiej uległ zatruciu gazami duszącymi. Po wyleczeniu 11.08.1917 r. awansował na generała majora i na krótko czasowo pełnił obowiązki generała-kwatermistrza sztabu II Armii, następnie był dowódcą Kawaleryjskiej Brygady Granicznej. Od 10.09.1917 r. do 1.03.1918 r. dowodził Dywizją Finlandzką. Po rewolucji bolszewickiej przebywając najpierw w Peterhofie (1.03.1918 r. – 2.08.1918 r.), a następnie w Girkach w pow. lidzkim (11.08.1918 r. – 4.01.1920 r.).

4.01.1920 r. wstąpił do Wojska Polskiego i 3.02.1920 r. za poparciem Centralnego Komitetu Związku Tatarów Polski, Litwy, Białorusi i Ukrainy został mianowany dowódcą Pułku Tatarskiego Ułanów z warunkowym zatwierdzeniem posiadanego stopnia generała podporucznika. 22.04.1920 r. objął dowództwo 7 Brygady Kawalerii i sprawował je w czasie ofensywy na Kijów. Wraz z brygadą brał udział w walkach

o Kijów, a później dozorował Dniepr na północnym skrzydle 3 Armii od przedmościa kijowskiego aż do ujścia Prypeci. Z powodu rozformowania Pułku Tatarskiego Ułanów Aleksander Romanowicz pozostawał w dyspozycji Oddziału V Ministerstwa Spraw Wojskowych. 31.08.1920 r. przydzielono go do Centralnej Stacji Zbornej Oficerów w Warszawie. 26.01.1921 r. zatwierdzony w stopniu generała podporucznika od 1 kwietnia 1920 r. 1.04.1921 r. przeniesiony w stan spoczynku. 26.10.1923 r. Prezydent RP zatwierdził go w stopniu generała brygady ze starszeństwem z 1.06.1919 r.

Zamieszkał w Wilnie, w r. 1930 wybrany na prezesa zarządu tamtejszej Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej. Przyczynił się do odbudowy spalonego podczas działań wojennych meczetu w Niekraszuńcach w powiecie lidzkim. W marcu 1932 wybrano go również na prezesa kasy zapomogowej przy tejże gminie. Od r. 1932 był członkiem komisji rewizyjnej wileńskiego oddziału Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów RP. Pełnił obowiązki honorowego sędziego przy Sądzie Okręgowym w Wilnie, był także członkiem Związku Oficerów w stanie spoczynku Rzeczypospolitej Polskiej. Zmarł 14 listopada 1933 r. w Wilnie i został pochowany na mizarze w Niekraszuńcach.

Posiadał liczne odznaczenia wojskowe z czasów służby w wojsku rosyjskim m.in. Order św. Stanisława 2 i 3 stopnia, Order św. Anny 2 stopnia, Order św. Włodzimierza 2 stopnia z mieczami i kokardą i Order św. Anny 4 stopnia za męstwo.

am

A. Jakubauskas, *Tatarskie biografie...*, dz. cyt., s. 141–142.
Pamięci gen. Aleksandra Romanowicza, „Życie Tatarskie”, nr 1, Wilno 1934.

• ROMANOWICZ JAKUB (1878–1964),

syn Romualda, kapitana artylerii wojsk rosyjskich, i Emilii z Jakubowskich, urodzony 15 października 1878 r. w Wilnie, jednak miejsce stałego zamieszkania całej rodziny był majątek Olekszyki w pobliżu Niekraszuńc w powiecie lidzkim (obecnie Białoruś). Pułkownik, zastępca Muftiego na Rzeczpospolitą Polskę.

Już w wieku 10 lat wysłany został do Połockiego Korpusu Kadetów, a po jego ukończeniu do Nikołajewskiej Wyższej Szkoły Kawalerii w Petersburgu, którą ukończył w r. 1898. Po promocji otrzymał skierowanie do Lejbgwardyjskiego Pułku Dragonów w Peterhofie pod Petersburgiem, w którym służył do r. 1914. W r. 1902 awansował na porucznika, w 1906 r. na sztabkapitana. Po awansie na podpułkownika przeniesiony do 4 Mariampolskiego Pułku Huzarów stacjonującego w Białymstoku. Podczas pierwszej wojny światowej walczył w Prusach Wschodnich, a następnie na Litwie pod Mariampolem i Kownem. 9.05.1917 r. jako pułkownik objął dowództwo nad tym pułkiem. Jednak nie na długo, gdyż podczas rewolucji październikowej musiał wraz z rodziną ukrywać się przed bolszewikami. Przez jakiś czas mieszkali w Kazaniu, licząc na wsparcie tamtejszych Tatarów. Wreszcie Romanowicz musiał zaadoptować się do rzeczywistości i nie mając innego wyboru, szkolił tam bolszewickich kawalerzystów. W 1922 r. po podpisaniu traktatu ryskiego, dzięki interwencji swego brata, generała Wojska Polskiego, Aleksandra Romanowicza uzyskał zgodę władz bolszewickich na wyjazd do Polski.

W Polsce włączał się w działalność społeczną wśród swoich rodaków. Podczas Wszehpolskiego Zjazdu Przedstawicieli Gmin Muzułmańskich 28–29.12.1925 r. w Wilnie kandydował na stanowisko muftiego, jednak podczas obrad zrezygnował. Zjazd powierzył mu obowiązki zastępcy muftiego. Późniejsza ustawa o stosunku państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego z 21.04.1936 r. nie przewidywała takiego stanowiska, dlatego na I Wszehpolskim Kongresie Muzułmański 31.01.1938 r. w Wilnie został wybrany członkiem Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego jako osoba świecka.

Podczas sowieckiej okupacji Wilna był dwukrotnie aresztowany przez NKWD. W 1945 r. opuścił miasto i jako tzw. repatriant przeniósł się do Polski. Zamieszkał początkowo w Zalesiu koło Warszawy, a później w samej Warszawie. W r. 1946 krótko przewodniczył stołecznej Centralnej Muzułmańskiej Gminie Wyznaniowej, aż w r. 1947 I Wszechpolski Kongres Muzułmański w Warszawie powierzył przewodnictwo Najwyższemu Kolegium MZR Emirowi Tuhan-Baranowskiemu, zawierając stanowisko muftiego. Przez jakiś czas przewodniczył stołecznej gminie muzulmańskiej.

Pracował w Państwowym Zakładzie Emerytalnym, w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Polskich Nagraniach oraz Towarzystwie im. Fryderyka Chopina.

W 1902 r. zawarł ślub z Marią Talkowską, córką podpułkownika Abrahama Talkowskiego i Marii z Makowieckich. Miał syna Romana (1904) i córkę Zofię (1908). Syn zginął w 1939 r. na początku drugiej wojny światowej, córka Zofia zmarła na początku lat 90. XX w.

Zmarł 7 sierpnia 1964 r. w wyniku wypadku na jednej z ulic w Warszawie. Pochowany na Muzułmańskim Cmentarzu Tatarskim na warszawskich Powązkach.

Odnaczenia: Order św. Anny 3 stopnia z mieczami, Order św. Anny 4 stopnia z napisem „Za odwagę”, Order św. Stanisława 2 stopnia z mieczami.

am

A. Miśkiewicz, *Tatarzy polscy...*, dz. cyt., ss. 42–46, 55–57.

A. Miśkiewicz, *Tatarska legenda, Tatarzy polscy 1945–1990*, Białystok 1993, s. 95–96.

Pierwszy Wszechpolski Kongres Muzułmański, „Życie Tatarskie” 1938, nr 2, s. 2–5.

M. Romanowicz-Kończak, *Życiorys pułkownika Jakuba Romanowicza*, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. IV, Gdańsk 1997, s. 307–309.

• **SAFAREWICZ SULEJMAN** (1914–1993),

syn Aleksandra i Aminii z domu Szabanowicz, urodzony 12 lipca 1914 r. w Iwju koło Lidy (obecnie Białoruś).

Wykształcenie podstawowe. W 1937 r. poślubił Rozalię Milkamanowicz (1920–1988) ze Skidla, z którą miał czworo dzieci: Zinę (Ajszę) (1938), Felicję (Fatimę) (1940), Aleksandra (1943–1945) i urodzonego już po repatriacji do powojennej Polski Mirosława (1948). Wraz z rodziną osiedlił się w Suchowoli, pracując jako robotnik przy budowie dróg na Podlasiu, dorabiał garbarstwem. W Suchowoli szybko dał się poznać jako dobry znawca Koranu, był przecież wychowany w Iwju – silnym ośrodku tatarskości. W jego domu

Tatarzy spotykali się w piątkowe wieczory na spotkaniach towarzyskich.

Po śmierci imama parafii bohonickiej Macieja Mahmeda Olejkiewicza (patrz: Olejkiewicz Maciej Mahmed) został wybrany przez społeczność na jego miejsce i pełnił tę funkcję w latach 1968–1989. Był wiernym kontynuatorem tradycji i obrządku tatarskich muzułmanów w Polsce, za co wielu darzyło go szacunkiem. Prowadził lekcje nauczania religii dla dzieci oraz tzw. dom otwarty dla wszystkich Tatarów potrzebujących pomocy duchowej lub materialnej.

Po śmierci żony Rozalii zrezygnował z funkcji imama w 1989 r. Zmarł 22 marca 1993 r. w Suchowoli. Pochowany na mizarze w Bohonikach.

Opr. Dżenetta Adamowicz

• **SELIMONOWICZ ADAM** (brak dokładnych danych),

pochodził z Sorok Tatarów w województwie wileńskim, obecnie Litwa. Prawdopodobnie był potomkiem Tatarów przybyłych z Powoźna przed 1914 r. Jako ochotnik wstąpił do Marynarki Wojennej wraz z Adamem Bajraszewskim (patrz: Bajraszewski Adam). Po przeszkoleniu w Kadrcze MW w Świeciu nad Wisłą skierowany został do Flotylli Marynarki Wojennej w Pińsku. Służył tam do 1933 r. Z Pińska wyjechał do Warszawy, gdzie zatrudnił się w kawiarni tureckiej na Pradze.

Dalsze losy nieznanne.

am

Według informacji Adama Bajraszewskiego udzielonych w Cieplicach koło Jeleniej Góry w lipcu 1986 r.

• **SMAJKIEWICZ ALI** (1904–1976),

syn Ibrahima – imama meczetu w Wilnie i Zofii z domu Chaleckiej. Urodzony w Wilnie 11 października 1904 roku.

W roku 1928 ukończył Wydział Mechaniczny „B” Państwowej Szkoły Technicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Wilnie. Po zdaniu matury otrzymał tytuł technika i rozpoczął pracę w Państwowym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych. Odbył służbę wojskową jako podchorąży w 1 Pułku Piechoty Legionów w Łucku. W latach 1936–1939

był słuchaczem w Szkole Politycznej przy Instytucie Badań Europy Wschodniej w Wilnie. W latach 1936–1939 był wiceprezesem Koła Młodzieży Tatarskiej w Wilnie i wiceprezesem powstałego w tymże roku Związku Młodzieży Tatarskiej.

W r. 1946 zamieszkał wraz z rodziną w Gdańsku. Od początku pobytu do r. 1970, kiedy przeszedł na emeryturę, zajmował stanowisko naczelnika Wydziału Ubezpieczeń Handlu i Przemysłu Oddziału Wojewódzkiego Państwowego Zakładu Ubezpieczeń w Gdańsku. Na emeryturze zajmował się pracami edytorskimi, wydawniczymi, kompilował modlitewniki, transliterując alfabet arabski na łaćski. Był aktywnym działaczem tatarskim, współtwórcą Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Gdańsku, w której pełnił okresowo funkcję imama. Opracował podręcznik nauki czytania Koranu na potrzeby nauki religii dzieci i młodzieży tatarskiej, wydany w 1967 r. przez ówczesne Najwyższe Kolegium MZR na powielaczu do użytku wewnętrznego i wielokrotnie wznawiany. Jego pierwsze wydanie ukazało się w Wilnie w 1937 r. nakładem Muftiatu na RP pt. „Praktyczny podręcznik początkowego czytania po arabsku”.

Był także autorem „Zbioru modlitw do wykonywania obrządków azanu, nikiachu, dżenazie i składania ofiary kurban”, wydanego w for-

mie maszynopisu w r. 1970. W tymże roku napisał i wydał na prawach rękopisu „Podręcznik do prowadzenia modlitwy bajramowej kurban bajramu i ramazan bajramu”. Wykreślił mapę rozmieszczenia osiedli muzułmańskich na ziemiach Polski, Litwy i Białorusi, wielokrotnie publikowaną i wykorzystywaną w rozmaitych wystawach i publikacjach związanych z Tatarami polskimi. Jej kopię wręczono Papieżowi Janowi Pawłowi II podczas spotkania z polskimi Tatarami – muzułmanami w Drohiczynie w 1999 r. W latach 70. XX w. uczestniczył w zebraniach Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego.

29.04.1931 r. ożenił się z Zofią z domu Bajraszewską (1909), z którą miał dwie córki: Dzemilę (1932) i Zulejchę (1936).

Ali Smajkiewicz swoją osobą, poglądami i postawą łączył etos przedwojennej, wileńskiej, tatarskiej inteligencji z powojennym trwaniem w wierności dla dawnych tradycji na przekór otaczającej rzeczywistości. Był ważną postacią w powojennym życiu tatarskim na Wybrzeżu.

Zmarł w Gdańsku 5 kwietnia 1976.

Opr. Selim Chazbijewicz

• **SMAJKIEWICZ IBRAHIM** (1879–1953),

syn Aleksandra i Rozalii z domu Woronowicz, urodzony 15 stycznia 1879 r. w Lachowiczach, powiat baranowicki (obecnie Białoruś).

Dziadek Sulejman był podoficerem, pradziad Aleksander (Iskander) legitymował się szlachectwem wywodowym wileńskim. Ibrahim po ukończeniu szkoły realnej wstąpił do służby państwowej w charakterze urzędnika pocztowego. Uczestniczył w wojnie rosyjsko-japońskiej 1904–1905 w stopniu lejtnanta. W 1914 r. zmobilizowany do Armii Rosyjskiej osiągnął stopień sztabskapitana. W 1917 r. przebywał w Orenburgu. W 1919 r. brał udział w walkach przeciw bolszewikom w szeregach armii atamana Aleksandra Dutowa. Po klęsce udało mu się przedostać do Wilna.

Tam rozpoczął działalność w środowisku muzułmańsko-tatarskim. W latach 1922–1944 był imamem wileńskiej gminy muzułmańskiej.

W 1923 r. uczestniczył w audiencji u przebywającego w Wilnie Naczelnika Państwa Marszałka Józefa Piłsudskiego. 5.05.1923 r. podpisał się pod memoriałem Tatarów do Prezydenta RP w sprawie poddania polskich muzułmanów zwierzchnictwu religijnemu kalifa w Stambule. W 1924 r. razem z miejscowym działaczem Abul-Hamidem Churamowiczem brał udział w rozmowach z ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego Bolesławem Miklaszewskim w sprawie subwencji państwowych na remonty meczetów, uposażenia duchowieństwa oraz kwestii stworzenia w kraju jednolitej organizacji muzułmańskiej. W dniach 28–29.12.1925 r. uczestniczył we Wszechpolskim Zjeździe Gmin Muzułmańskich w Wilnie jako jeden z przedstawicieli gminy wileńskiej. Przewodniczył modlitwie w tamtejszym meczecie za pomyślność powyższych obrad. Po wyborze na stanowisko muftiego dr. Jakuba Szymkiewicza prowadził z nim współpracę w ramach Muftiatu.

Dwukrotnie przeprowadził remont meczetu w Wilnie w latach 1927 i 1936, ogrodzenia na nowym mizarze na Lipówce, a także wybudowanie

wał nowy dom pogrzebowy. 20.06.1930 r. pełnił honory gospodarza podczas wizyty Prezydenta RP Ignacego Mościckiego w meczecie. W 1930 r. wybrany w skład Zarządu Gminy Wileńskiej. 8.11.1935 r. brał udział w uroczystościach pogrzebowych sprowadzonych do Warszawy prochów bliskiego współpracownika Józefa Piłsudskiego, sierżanta 5 Pułku Piechoty Legionów Aleksandra Sulkiwicza (patrz: Sulkiwicz Hoźmian-Mirza Aleksander), był członkiem delegacji podejmowanej obiadem przez premiera Mariana Zyndram-Kościałkowskiego. W latach 1936 i 1937 odbierał przysięgi ułanów 1 Szwadronu Tatarskiego 13 Pułku Ułanów Wileńskich. Celebrował nabożeństwa w dni świąt państwowych i imienin Marszałka Piłsudskiego, a po jego śmierci w maju 1935 r. brał udział w uroczystościach pogrzebowych w stolicy. Każdego roku odprawiał w tymże czasie nabożeństwa żałobne w jego intencji. 31.01.1938 r. był delegatem I Wszechpolskiego Kongresu Muzułmańskiego w Wilnie. W latach 1944–45 więziony przez NKWD w więzieniu na Łukiszkach. W 1946 r. wraz z rodziną został repatriowany do Polski i osiadł w Gdańsku. Pełnił funkcje imama i nieformalnego przewodniczącego muzułmańskiej gminy w tym mieście. Przyczynił się do organizacji wspólnoty tatarskiej w Trójmieście.

W 1899 r. zawarł na Krymie związek małżeński z Zofią Chalecką, córką imama Józefa z Rejż. Córka Maria (1902), urzędniczka pocztowa. Syn Ali (1904–1976) (patrz: Smajkiewicz Ali), podchorąży, w latach 30. XX wieku wiceprezes Związku Młodzieży Tatarskiej, autor tadzwidu – podręcznika do nauki czytania Koranu (1935), po wojnie naczelnik Oddziału Wojewódzkiego PZU w Gdańsku, imam Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Gdańsku.

Zmarł 20 listopada 1953 r., pochowany w kwaterze muzułmańskiej na Cmentarzu Garnizonowym w Gdańsku na ul. Dąbrowskiego.

Odnaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi (1937).

Opr. Dżemila Smajkiewicz-Murman (wnuczka)

• **SMOLSKI ROMUALD** (1844–1925 lub 1926),

imiona rodziców nieznanne, urodzony w folwarku Minakł na Suwalszczyźnie, weteran Powstania Styczniowego, podporucznik.

W 1863 r. walczył na Suwalszczyźnie w powiecie mariampolskim pod dowództwem Karola Jastrzębskiego. Po rozbiciu oddziału i śmierci jego dowódcy walczył dalej w oddziale pod dowództwem Suzina i po rozbiciu tego oddziału walczył w Jeździe Wawra. Razem z Aleksandrem Buczackim był w ochronie osobistej naczelnika cywilnego województwa augustowskiego Cyriaka Akorda. Obaj pomogli mu przekroczyć granicę pruską celem udania się na emigrację. Aresztowany przez kozaków, bity nahajkami, nie wydał Akorda, żegnał się z życiem, lecz odbity został przez oddział powstańczy. Ukrywał

się w jednym z majątków w północno-wschodniej Suwalszczyźnie. Z kilkunastu Tatarów, którzy brali udział w powstaniu, tylko on jeden doczekał się niepodległości Polski, ciesząc zasłużoną sławą weterana 1863 r.

Uczestniczył w działalności gminy mużułmańskiej w Nowogródku. Podczas Wszechpolskiego Zjazdu Delegatów Gmin Mużułmańskich 28–29.12.1925 r. w Wilnie wchodził w skład reprezentacji tej gminy, będąc jednocześnie najstarszym delegatem zjazdu.

Zmarł w 1925 r. (według innych źródeł rok później) w Nowogródku. Pochowany z honorami wojskowymi na cmentarzu mużułmańskim w Horodyszczu.

am

Wspomnienia o wujku Romualdzie Smolskim przekazane przez Aleksandra Smolskiego autorowi Słownika we wrześniu 1986 r. w Białymstoku.

S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt., s. 300.

L. Murza Najmański, *Przyczynek w sprawie stosunku Tatarów Litewskich do Powstania 1863 roku*, „Rocznik Tatarski”, t. I, Wilno 1932, s. 267.

S. Tuhan-Baranowski, *Kartki z dziejów Tatarów litewskich*, „Życie Tatarskie”, nr 9, Wilno 1935, s. 18.

<http://www.genealogia.okiem.pl/forum/viewtopic.php?t=4652>

• SULEJMANOWICZ KONSTANTY (1881–?),

syn Józefa i Marii z Tuhan-Baranowskich, urodzony 23 stycznia 1881 r. w Wilnie. Porucznik rezerwy Wojska Polskiego.

Ukończył Gimnazjum w Wilnie oraz Szkołę Podchorążych w Kijowie. Brał udział w wojnie rosyjsko-japońskiej 1905–1906 oraz w pierwszej wojnie światowej, brak dokładnych danych. Po demobilizacji z wojska rosyjskiego prowadził kinomatograf, prawdopodobnie w Wilnie. Od 4.04.1920 r. w Wojsku Polskim, w Tatarskim Pułku Ułanów im. Mustafy Achmatowicza. W drugiej połowie sierpnia 1920 r. w szwadronie zapasowym 13 Pułku Ułanów Wileńskich. Potem jeszcze służył w 5 dywizjonie 5 Pułku Strzelców Konnych 18 Dywizji Piechoty. W następnych latach przeniesiony do rezerwy. W cywilu był pracownikiem umysłowym w Okręgu Komunikacyjnym w Wilnie. O jego dalszych losach nie wiadomo.

am

CAW, sygn. 5098, b. s.

• **SULKIEWICZ ALEKSANDER** (1900–1972),

syna Macieja i Marii z Rejzewskich, sędzieja. Urodził się 3 stycznia 1900 r. w Wilnie (obecnie Litwa). Jego ojciec, kapitan wojsk rosyjskich, poległ podczas pierwszej wojny światowej.

W 1918 r. ukończył gimnazjum w Orle (Rosja) i po repatriacji do Polski uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej jako szeregowiec. Po jej zakończeniu zamieszkał w Wilnie, pracując w różnych instytucjach państwowych, m.in. jako likwidator w Urzędzie Likwidacji Banków Rosyjskich, Włościańskiego i Szlacheckiego. W latach 1923–1924 był pracownikiem cywilnym w Komendzie Uzuppełnień Koni Dowództwie Okręgu Korpusu III w Wilnie. Pojął też studia prawnicze na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, uzyskując dyplom magistra praw w r. 1926.

Pracę w wymiarze sprawiedliwości rozpoczął aplikacją w wileńskim Sądzie Apelacyjnym jako cywilista. 23–25.01.1920 r. złożył egzamin sędziowski przy wspomnianym sądzie. Jako asesor oddelegowany został do pełnienia obowiązków sędziego w Sądzie Grodzkim w Grodnie. Niespełna trzy miesiące później mianowany sędzią Sądu Grodzkiego w Święcianach. W 1933 r. powrócił do Wilna, otrzymując stanowisko kierownika Oddziału I Cywilnego tamtejszego Sądu Grodzkiego. Po nominacji na sędziego Sądu Okręgowego został skierowany do Sądu Okręgowego w Pińsku – Wydziału Zamiejscowego w Brześciu nad Bugiem.

We wrześniu 1939 r. w stopniu porucznika (przeszkolenie w Szkole Podchorążych Piechoty w Gródku Jagiellońskim w 1928 r.), wraz z oddziałami mobilizującymi się na Wileńszczyźnie, przekroczył granicę litewską. Przebywał w obozie dla internowanych w Kalwarii, a po zwolnieniu w styczniu 1940 r. wrócił do Wilna zajętego przez wojska litewskie. Pracował jako kontroler liczników, a podczas okupacji sowieckiej jako księgowy w spółdzielni piekarskiej. Dalsze lata okupacji niemiecko-litewskiej spędził w Iwju, gdzie zajmował się gospodarstwem rolniczym swojej żony, Tamary z Achmatowiczów. W sierpniu 1944 r. powrócił do Wilna, pracując na stanowisku księgowego w fabryce cegieł. W styczniu 1945 r. wraz z najbliższymi jako tzw. repatriant

przeniósł się do Białegostoku, skąd po krótkim pobycie wyjechał do Gdańska.

Powrócił do swojego zawodu, chociaż w zmienionej całkiem sytuacji politycznej. Przystąpił do organizacji sądownictwa w Gdańsku, będąc przez kilka lat po wojnie jedynym w Sądzie Okręgowym sędzią-cywilistą z zawodu. Zajmował stanowisko przewodniczącego Wydziału Handlowego w gdańskim sądzie, później jako sędzia Sądu Wojewódzkiego objął w 1951 r. przewodnictwo Wydziału II, następnie III Sądu Cywilnego Rewizyjnego (nominacja na sędziego wojewódzkiego przez Radę Państwa nastąpiła dopiero w 1957 r.). W 1964 r. został przewodniczącym połączonych wydziałów cywilnych pierwszej i drugiej instancji Sądu Wojewódzkiego w Gdańsku. W tym samym czasie osiągał wiek emerytalny, ale otrzymawszy pozwolenie na dalsze zatrudnienie, ostatecznie zakończył pracę w 1967 r.

Aleksander Sulkiwicz ożeniony był z Tamarą Achmatowicz (1902–2001) (patrz: Sulkiwicz Tamara). Mieli córkę Zuzannę (1939), która mieszka za granicą. W 1955 r. zmarła w Gdańsku jego matka, Maria z Rejzewskich, także siostra.

Zmarł w 1972 r. Spoczął w kwaterze muzułmańskiej cmentarza „Srebrzysko” w Gdańsku.

am

M. Achmatowicz, *Tu są nasze korzenie...*, dz. cyt., s. 30

A. Drozd, *Aleksander Sulkiwicz, Sędzia Sądu Wojewódzkiego w Gdańsku*, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. III, Gdańsk–Toruń 1995, s. 173–177.

• **SULKIEWICZ TAMARA** z domu ACHMATOWICZ (1902–2001),

córka Aleksandra i Emilii z Kryczyńskich.

Właścicielka niewielkiego folwarku o nazwie Długa Niwa, wydzielonego dla niej przez jej braci z majątku Teniukowszczyzna. Jej pierwszym mężem był sędzia Anatol Kryczyński, a drugim Aleksander Sulkiwicz, także sędzia (patrz: Sulkiwicz Aleksander). Na początku 1945 r. wraz z mężem przesiedleni do Białegostoku, następnie przenieśli się do Gdańska-Wrzeszcza. Ostatecznie zamieszkała w Wielkiej Brytanii, gdzie zmarła. Jej prochy spoczęły w grobie męża w kwaterze muzułmańskiej cmentarza „Srebrzysko” w Gdańsku.

am

M. Achmatowicz, *Tu są nasze korzenie...*, dz. cyt., s. 30.
https://www.myheritage.pl/names/tamara_achmatowicz
https://pl.wikipedia.org/wiki/Aleksander_Achmatowicz

• **SULKIEWICZ HOŹMIAN-MIRZA ALEKSANDER,**
pseudonim CZARNY MICHAŁ (1867–1916),

syn Stefana i Rozalii z Kryczyńskich. Urodził się 8 grudnia 1867 r. w Skirsobolach Tatarskich na północno-wschodniej Suwalszczyźnie. Jego ojciec zakończył służbę w armii rosyjskiej w stopniu rotmistrza. Natomiast brat matki, Stefan Kryczyński, za udział w Powstaniu Styczniowym skazany został na karę śmierci, zamienioną mu na zesłanie do jednej z azjatyckich guberni Rosji.

Przez krótki okres Aleksander Sulkiwicz wraz z rodzicami przebywał w Turcji, gdzie w 1877 r. zmarł jego ojciec. Powrócił razem z matką do Suwałk, następnie przybył do Sejn, gdzie ukończył Szkołę Miejską. W latach 1887–1892 należał do II Proletariatu. Po krótkiej pracy w suwalskim urzędzie skarbowym w 1890 r. zatrudnił się w Komorze Celnej we Władysławowie, a potem w Kibartach. Wychowany w tradycji muzułmańskiej, prawdopodobnie wraz z matką należał do gminy muzułmańskiej w Winksztopiu w powiecie mariampolskim, na terenach, które po pierwszej wojnie światowej weszły w skład państwa litewskiego. Tamtejszych Tatarów, zwanych zapuszczańskimi, nigdy nie opuszczała myśl o odrodzeniu się państwa polskiego lub powstaniu w przyszłości państwa polsko-litewskiego. Pielęgnowanie tradycji polskich oddziaływało także na Aleksandra Sulkiwicza, o co starała się cały czas jego matka. Związał się z Polską Partią Socjalistyczną, która miała w programie m.in. walkę o odzyskanie niepodległości. W listopadzie 1892 r. uczestniczył w zjeździe Związku Zagranicznego Socjalistów Polskich w Paryżu, dążącego do utworzenia niezależnej polskiej republiki demokratycznej. Rok później w lasach ponarskich niedaleko Wilna podjęto decyzję o wydawaniu „Robotnika”, organu prasowego PPS. W spotkaniu tym uczestniczył Józef Piłsudski, rówieśnik Sulkiwicza, a wkrótce jego przyjaciel. Największą zasługą

Sulkiewicza było przemykanie drukowanego za granicą nielegalnego „Robotnika” do zaboru rosyjskiego. Pomagał mu w tym jego współbratymiec, Józef Wilczyński, syn gen. Jana Wilczyńskiego z Brygady Straży Granicznej w Wołkowyskach, który jakiś czas pracował w Kibartach.

W 1900 r. współorganizował ucieczkę Józefa Piłsudskiego ze Szpitala Psychiatrycznego św. Mikołaja Cudotwórcy w Petersburgu. Po pomyślnej akcji Sulkiewicz z Piłsudskim udali się do Tallina, a potem do majątku Czysa Łuża na Polesiu, gdzie Piłsudski spotkał się z żoną i wraz z nią udał się do Szwajcarii, aby stamtąd przenieść się do Galicji. Sulkiewicz powrócił na Suwalszczyznę, gdzie przez nieostrożność jednego z członków konspiracji żandarmeria wpadła na trop jego nielegalnej działalności. Aresztowany, po kilkumiesięcznym pobycie w warszawskiej cytadeli odzyskał wolność. Nie mógł jednak powrócić do poprzedniej pracy. Kiedy w 1906 r. doszło do rozłamu w PPS, związał się z jej pravicowym odłamek – Frakcją Rewolucyjną, do której należał także Piłsudski. Opuścił Rosję i przeniósł się do zaboru austriackiego. Podczas pierwszej wojny światowej działał z polecenia Piłsudskiego w Polskiej Organizacji Wojskowej w Warszawie i Łodzi, więziony krótko w r. 1915 przez władze niemieckie. Wstąpił do 5 Pułku Piechoty 1 Brygady Legionów Polskich i pomimo że wówczas miał już 48 lat pragnął dostać się na pierwszą linię walki. Za dzielność w walkach pod Kołodzieją awansowany na sierżanta. Zginął bohaterską śmiercią, niosąc pomoc rannemu por. A. Kocowi w bitwie pod Sitowiczami na Wołyniu 18 września 1916 r.

W niepodległej Polsce Tatarzy powołali komitet, na którego czele stanął mjr rez. Dawid Janowicz-Czaiński (patrz: Janowicz-Czaiński Dawid), mający sprowadzić prochy Sulkiewicza w celu pochowania na cmentarzu muzułmańskim w Wilnie. Władze rządowe zaproponowały, aby miejscem spoczynku bohatera stał się Cmentarz Wojskowy w Warszawie. Sprawą zajął się Komitet Propagandy Czynu Polskiego, wyrażając w tym też wolę Józefa Piłsudskiego. Uroczystości pogrzebowe nastąpiły już po zgonie Marszałka, 8.11.1935 r. w Warszawie. Uczestniczyli w nich m.in. premier Marian Zydram-Kościałkowski, marszałek Sejmu Stanisław Car, marszałek Senatu Aleksander Prystor i Walery Sławek, wówczas prezes Związku Legionistów. Tatarów pol-

skich reprezentował mufti dr Jakub Szynkiewicz (patrz: Szynkiewicz Jakub), imamowie ze wszystkich gmin muzułmańskich, przedstawiciele gminy muzułmańskiej w Warszawie oraz liczna grupa młodzieży tatarskiej, zrzeszona w oddziałach tatarskich Związku Strzeleckiego, której umożliwiono darmowy przejazd do Warszawy. Przed Grobem Nieznanego Żołnierza trumnę Sulkiewicza udekorował krzyżem *Viruti Militari* gen. Edward Rydz-Śmigły, będący wówczas Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych.

Prochy Aleksandra Sulkiewicza spoczęły w specjalnie zbudowanym mauzoleum w stylu orientalnym na Cmentarzu Wojskowym na warszawskich Powązkach. Po drugiej wojnie światowej pochowano w nim jego żonę, Jadwigę z domu Balicką, i bliskich krewnych. Miał dwie córki, katoliczki i syna, wychowanego w tradycji muzułmańskiej.

am

S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt., s. 314–315.

A. R. Kaczyński, *Cmentarze legionowe na Wołyniu*, Warszawa 2011, s. 29.

J. Kochański, *Wyznawcy niepodległej, Piłsudscy, Moraczewscy. Przed Sulejówkiem. W Sulejówku*, Fundacja Rodziny Józefa Piłsudskiego, Oficyna Wydawnicza „Rytm”, ss. 114, 118, 132, 176, 198–199, 353.

L. Kryczyński, *Aleksander Sulkiewicz (Czarny Michał) 1867–1935*, „Rocznik Tatarski”, t. I, Wilno 1932, s. 228–240.

A. Miśkiewicz, *Aleksander Sulkiewicz – rówieśnik i przyjaciel Józefa Piłsudskiego*, „Dyskusja”, Biuletyn Wojewódzkiego Domu Kultury w Białymstoku, lipiec-grudzień 1988, nr 3–4, s. 22–24.

A. Miśkiewicz, *Tatarzy polscy...*, dz. cyt., s. 152–155.

M. S. *Aleksander Sulkiewicz, bojownik o niepodległość*, „Świat”, 23 listopada 1935, nr 47. *Aleksander Sulkiewicz – wiemy żołnierz Komendanta (1867–1916)*, „Strzelec”, 17.11.1935, nr 45, s. 2–4.

A. Szomański, *Rówieśnik*, „Tygodnik Powszechny”, 11.11.1984, nr 46.

B. Tuhan-Baranowski, *Za trumną Aleksandra Sulkiewicza*, „Życie Tatarskie” nr 12, 1935, s. 4.

• **SULKIEWICZ HÓŹMIAN-MIRZA LEON** (1897–1960),

syn Dawida i Felicji z Sobolewskich, urodzony 14 lutego 1897 r. w Suwałkach. Pułkownik Wojska Polskiego.

Wykształcenie w Rosji: 1 Korpus Kadetów w Petersburgu, Michajłowska Szkoła Artylerii w Petersburgu, Oficerska Szkoła Artylerii I Wschodniego Korpusu w Bobrujsku.

Do Wojska Polskiego wstąpił 20.12.1918 r., zweryfikowany w stopniu kapitana. Starszy oficer, od 22.02.1919 r. dowódca 1 Baterii Artylerii Konnej. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, od 10.02.1920 r. dowódca 1 Dywizjonu Artylerii Konnej, od 3.03.1920 r. dowódca artylerii dywizyjnej; za bitwę pod Komarowem 31.08.1920 r., gdzie dowodził

Kombinowanym Dywizjonem Artylerii Konnej odznaczony Krzyżem Orderu Virtuti Militari. W latach 20. pozostawał w 1 Dywizjonie Artylerii Konnej jako p.o. zastępcy dowódcy, następnie kwatermistrz. Awansowany na stopień majora artylerii ze starszeństwem z 1.07.1923 r. Od r. 1927 do 1934 dowódca 6 Dywizjonu Artylerii Konnej w Stanisławowie (obecnie Iwano-Frankowsk, Ukraina). Awans na podpułkownika ze starszeństwem z 1.01.1929 r. Awans na pułkownika ze starszeństwem z 1.01.1933 r. W latach 1934–1938 dowodził 4 Pułkiem Artylerii Lekkiej w Inowrocławiu, będąc jednocześnie komendantem miejscowego garnizonu. Od r. 1938 ponownie na ziemiach kresowych mianowany dowódcą artylerii dywizyjnej 20 Dywizji Piechoty w Baranowiczach.

We wrześniu 1939 r. walczył pod Mławą oraz w obronie Warszawy. Po kapitulacji trafił do niewoli, przebywając w ołgaju. W 1945 r. wstąpił do 12 Pułku Ułanów Podolskich II Korpusu Polskiego. Nie powrócił do Polski i zamieszkał w Wielkiej Brytanii. Zmarł w Leicester w 1960 r. Nie wiadomo nic o jego stanie rodzinnym.

Odnaczenia: Order Virtuti Militari V klasy, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Walecznych, Medal Niepodległości,

Srebrny Krzyż Zasługi, Medal Pamiątkowy za Wojnę, Medal Dziesięciolecia, Medal Zwycięstwa, Medal 10 Rocznicy Wojny Niepodległościowej.

am

CAW, sygn. 16.005, b.s.

Z. Czaplą, *O rodzinie Sulkwiczów*, „Piast”, Dodatek niedzielny oświatowo-społeczny, „Dziennika Kujawskiego” nr 29, Inowrocław-Włocławek, 22.07.1934, s. 1–2.

Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt. s. 314.

R. Hesse, *Pierwsza Bateria Konna na froncie*, „Tygodnik Ilustrowany”, 31.05.1919 r., nr 22.

Księga Pamiątkowa Artylerii Polskiej 1914–1939, Londyn 1975, ss. 80, 89.

„Przegląd Islamski”, 1934, z. 3–4, s. 23.

F. Szehidewicz, *Lista żołnierzy...*, dz. cyt., s. 45.

„Życie Tatarskie”, kronika, 1938, nr 2, s. 19.

• **SULKIEWICZ MACIEJ SULEJMAN** (1865–1920),

syn Aleksandra i Rozalii z Sobolewskich. Urodził się 20 czerwca 1865 r. w majątku rodzinnym Kiemiejsze w powiecie lidzkim (w latach międzywojennych województwo nowogródzkie, obecnie Białoruś).

Jego ojciec był podpułkownikiem huzarów w armii rosyjskiej. Maciej Suliewicz wybrał także karierę wojskową. Ogólne wykształcenie zdobył w Michałowskim Korpusie Kadetów w Woroneżu, który ukończył w r. 1883. Naukę kontynuował w Michałowskiej Szkole Artylerii. Po jej zakończeniu w r. 1886, jako prymus w randze podporucznika, skierowany został do 6 Brygady Artylerii, aby odsłużyć tam cztery i pół roku w zamian za naukę w szkole wojskowej. Służbę odbywał w 3 i 4 baterii na stanowisku referenta gospodarczego. W 1888 r. awansował na porucznika. W latach 1889–1894 studiował w Mikołajewskiej Akademii Sztabu Generalnego, po jej ukończeniu zaliczony do Sztabu Generalnego i skierowano do Odeskiego Okręgu Wojskowego.

Był oficerem sztabowym sztabu 7 Korpusu Armijnego, w sierpniu 1895 r. objął stanowisko starszego adiutanta sztabu 34 Dywizji Piechoty, we wrześniu 1896 r. dowodził kompanią w 59 Lubelskim Pułku Piechoty, następnie wyznaczony na ober-oficera do specjalnych poruczeń przy sztabie 8 Korpusu Armijnego, od stycznia 1898 r. – starszy adiutant sztabu tegoż korpusu. W międzyczasie awansował na sztabskapitana i niebawem na kapitana. W r. 1899 odznaczony Orderem św. Stanisława 3 sp. W grudniu 1899 r. mianowany na podpułkownika i wyznaczony na starszego adiutanta sztabu Odeskiego Okręgu Wojskowego. Uczestniczył w kampanii chińskiej 1900–1901. W kwietniu 1901 r. został dowódcą batalionu 59 Lubelskiego Pułku Piechoty, w r. 1902 oficerem do specjalnych poruczeń sztabu Odeskiego Okręgu Wojskowego. W październiku 1903 r. objął stanowisko szefa sztabu 15 Dywizji

Piechoty, w grudniu awansując na pułkownika. Uczestniczył w wojnie rosyjsko-japońskiej 1904–1905, za odwagę w walkach odznaczony Orderem św. Włodzimierza 4 st. z mieczami i kokardą, Orderem św. Stanisława 2 st. oraz złotym orężem z dedykacją „Za męstwo”.

11.06.1905 r. objął dowództwo 57 Modlińskiego Pułku Piechoty, w latach 1907–1910 dowodził 1 Brygadą 15 Dywizji Piechoty, w czerwcu 1910 r. wyznaczony na sztabs-oficera do specjalnych poruczeń przy szefie Sztabu Generalnego, jesienią awansował na generała majora i objęciem stanowiska okręgowego generała-kwatermistrza sztabu Irkuckiego Okręgu Wojskowego. W czerwcu 1912 r. był szefem sztabu 7 Korpusu Armijnego. Odznaczony Orderem św. Włodzimierza 3 st., Krzyżem Komandorskim Gwiazdy Rumunii 3 st., Krzyżem Oficerskim Korony Rumuńskiej. Uczestnik pierwszej wojny światowej. Od 26.02.1915 r. dowodził 33 Dywizji Piechoty 21 Korpusu Armijnego, brał udział w ciężkich walkach pod Gorlicami z armią niemiecką. 26.03.1915 r. mianowany generałem lejtnantem. 27.02.1917 r. objął obowiązki dowódcy 37 Korpusu Armijnego.

Po wybuchu rewolucji październikowej, pamiętając o swoim pochodzeniu i wyznaniu, nawiązał kontakt z Centralnym Komitetem Muzułmańskich Organizacji Wojskowych w Kazaniu i z jego upoważnienia formował na froncie rumuńskim I Korpus Muzułmański, składający się z oficerów i szeregowych wyznania muzułmańskiego z byłej armii rosyjskiej. Początkowo stacjonował w Jassach, a w 1918 r. w Tyraspolu. Na wieść o wybuchu walk Tatarów krymskich z wojskami bolszewickimi, Korpus wyruszył na Krym, jednak po drodze został rozbrojony przez Niemców i do celu dotarł jedynie Sulkiewicz z grupą oficerów.

25.06.1918 r. generał Maciej Sulkiewicz współtworzył rząd Krymskiej Republiki Ludowej, obejmując obowiązki premiera i ministra spraw wewnętrznych, wojskowych i morskich, na co wyraził zgodę krymski parlament – Kurułtaj i dowództwo wojsk niemieckich okupujących wówczas Krym. Po zajęciu półwyspu przez wojska białogwardyjskie gen. Antoniego Denikina gen. Sulkiewicz wraz z grupą swoich współpracowników przeniósł się do Azerbejdżanu, gdzie został szefem sztabu armii Demokratycznej Republiki Azerbejdżanu. W jej rządzie znaleźli się także Tatarzy polscy, m.in. wiceministrem sprawiedliwo-

ści był Olgierd Kryczyński (patrz: Kryczyński Najman-Mirza Olgierd). Pierwsze gimnazjum dla dziewcząt muzułmańskich prowadziła Maria Sulkiewicz, prawdopodobnie spokrewniona z gen. Sulkiewiczem.

W maju 1920 r. po ataku armii bolszewickiej na Azerbejdżan upadł rząd narodowy, a gen. Sulkiewicz został aresztowany i oskarżony o działalność kontrrewolucyjną. Wraz z wieloma członkami gabinetu został skazany na śmierć i 15 czerwca 1920 r. rozstrzelany.

Jego żoną była Jekaterina Zacharowna Barsukowa wyznania ewangelicko-luterańskiego. Dzieci nie mieli.

am

- Arslan-Bey, Generał Maciej Sulkiewicz (1865–1920), „Rocznik Tatarski”, t. I, Wilno 1932, s. 247–255.
- S. Chazbijewicz, Tatarzy w Armii Cesarstwa Rosyjskiego na przełomie XIX i XX stulecia oraz w pierwszej wojnie światowej, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. I, seria 2, Białystok, Olsztyn, Wrocław 2014, s. 11–21.
- S. Dziadulewicz, Herbarz..., dz. cyt., s.313.
- S. A. Korwin, Na przełomie dwóch stuleci (pamiętnik), Warszawa 1966, s. 325–327.

• **SZCZĘSNOWICZ KONSTANTY** (1922–2012),

syn Romana i Marii z domu Bajraszewskiej. Urodził się 8 maja 1922 roku w Sokółce w wielodzietnej rodzinie: miał pięć siostr i brata.

Podczas ogólnego zebrania członków Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Bohonikach większością głosów został wybrany na imama. Stanowisko to zajmował od 1998 r. Nauczał religii, odprawił modlitwy, udzielał azanów i ślubów, prowadził pogrzeby, pisał chamaity (modlitewniki) w języku arabskim, które do dzisiaj są używane przez wielu parafian. Cieszył się dużym poparciem oraz szacunkiem wśród społeczności tatarskiej. W r. 1993 odbył pielgrzymkę do Mekki.

W r. 2011 zrezygnował z pełnienia obowiązków z powodu podeszłego wieku.

21.10.1948 r. ożenił się z Helimą Olejkiewicz (zwaną Lusią), córką imama Macieja Mahmeda Olejkiewicza (patrz: Olejkiewicz Maciej Mahmed). Miał troje dzieci: dwóch synów, Daniela i Tomasza oraz córkę Kamilę.

Zmarł w swoim domu w Sokółce 25 sierpnia 2012 roku. Spoczął na tatarskim mizarze w Bohonikach. W ostatnim pożegnaniu Konstantego Szczęsnowicza uczestniczyli muzułmanie, katolicy i prawosławni. Ceniony był za cichą, mocną wiarę, przywiązanie do tatarskich i muzułmańskich tradycji oraz życzliwość, którą każdego dnia okazywał światu i ludziom. Nie oczekiwał uznania ani zaszczytów, służył, najlepiej jak potrafił, własnej społeczności. Miał poczucie humoru, był serdeczny i zawsze skłonny do pomocy – tak swojego zmarłego imama wspominają parafianie.

W r. 2006 odznaczony przez Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego Złotym Krzyżem Zasługi.

Opr. rodzina

• **SZEGIDEWICZ ADAM** (1924–1995),

syn Aleksandra i Marii z Talkowskich, urodził się 25 kwietnia 1924 r. w Baranowiczach (obecnie Białoruś). Płk. dypl. inż. Wojska Polskiego. Jego przodek po kądzieli wywodził się z Tatarów osiedlonych przez króla Jana III Sobieskiego w 1679 r. w pobliżu Kruszynian na Podlasiu.

Nie wiemy nic o czasach młodości Adama Szegidewicza. Wiosną 1944 r. został powołany do wojska i związał się z nim na stałe. W kwietniu 1945 r. ukończył Oficerską Szkołę Saperów w Przemyślu i w stopniu podporucznika skierowany został do 18 batalionu saperów 7 Dywizji Piechoty. W ostatnich dniach wojny walczył jeszcze w południowo-wschodnich Niemczech i w północno-zachodniej Czechosłowacji. Uczestnik walk z oddziałami UPA w Bieszczadach oraz rozminowywania Dolnego Śląska. W latach 1945–1951 był dowódcą kompanii saperów, następnie dowódcą 18 Batalionu Saperów 7 DP. Od r. 1951 do 1953 szef sztabu 1 Pułku Pontonowego.

W latach 1953–1954 słuchacz Wyższych Kursów Akademickich przy Akademii Sztabu Generalnego WP. W 1954 r. usunięty z wojska ze względów politycznych, ale przywrócony do służby po odwołaniu do ministra obrony narodowej. W latach 1954–1955 zastępca i szef wojsk inżynieryjnych Śląskiego Okręgu Wojskowego. Od października 1955 r. do marca 1957 r. zastępca i p.o. komendant Oficerskiej Szkoły Wojsk Inżynieryjnych. W latach 1957–1959 słuchacz Akademii Sztabu Generalnego Wojska Polskiego w Rembertowie. W okresie 1960–1966 szef Wojsk Inżynieryjnych Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Absolwent Wydziału Budownictwa Politechniki Warszawskiej z r. 1964. Od stycznia 1967 r. do grudnia 1972 r. komendant Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Inżynieryjnych we Wrocławiu. W latach 1972–1984 szef oddziału w Sztabie Generalnym Wojska Polskiego, od r. 1984 do 1988 prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Wiedzy Obronnej. Organizator i współautor Regulaminów Sił Zbrojnych PRL z 1980–1982. Autor publikacji o charakterze wojskowym i specjalnym. Z wojska zwolniony w 1988 r.

Żonaty z Teofilą z domu Aleksandrowicz, urodzoną w Baranowiczach, zmarłą 14.05.2008 r. i pochowaną na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie.

Zmarł 6 października 1995 r. Pochowany został na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie.

Miał dwóch braci: Alego (1913–1944?) i Jana Jakuba (patrz: Szegidewicz Jan Jakub), więźnia Oświęcimia (1917–1983).

Odznaczenia: Brązowy Medal Za Zasługi dla Obronności Kraju, Złoty, Srebrny i Brązowy Medal Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny, Srebrny Krzyż Zasługi (dwukrotnie), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski.

am

A. A. Radecki, *Plk dypl. inż. Adam Szegidewicz*, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. IV, Gdańsk 1997, s. 306.

• SZEGIDEWICZ JAN JAKUB (1906–1983),

kapitan pilot, instruktor szkolenia lotniczego. Urodził się 1 czerwca 1906 r. w Baranowiczach (obecnie Białoruś).

Wykształcenie średnie i maturę uzyskał w Gimnazjum im. Tadeusza Reytana w Baranowiczach. Wbrew rodzicom, którzy widzieli jego dalszą przyszłość w wojsku, przede wszystkim w kawalerii, postanowił zostać pilotem. Jako jedyny Tatar polski w latach międzywojennych ukończył Szkołę Lotniczą w Dęblinie, zostając instruktorem szkolenia lotniczego.

We wrześniu 1939 r. walczył w obronie Warszawy, później krótko w konspiracji, ponieważ już 9 grudnia tegoż roku został aresztowany i osadzony w więzieniu na Pawiaku. Siedział w jednej celi z ojcem Maksymilianem Marią Kolbe, a w 1941 r. razem trafili do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. Jak pisał ks. Konrad Szweda, także więzień Oświęcimia: „Szegidewicz odnajdywał w sobie właściwości obronne, które podtrzymywały wiarę we własne siły oraz w pomoc Bożą. Wiara była pierwszym źródłem mocy w zachowaniu swojej tożsamości. Drugim źródłem było grono życzliwych przyjaciół, którzy w ciemnościach dostrzegali światło nadziei. Ich budująca postawa wyzwalała w nim ciągle reakcje obronne”.

Z rąk ojca Maksymiliana przyjął katolicyzm. Bardzo przeżył jego dobrowolne pójście do bunkra głodowego. Zachorował na tyfus plamisty, po wyjściu z rewiru przetrwał dzięki opiece kolegi obozowego, Wilhelma Rzepki, który zatroszczył się dla niego o lżejszą pracę i lepsze pożywienie. Podczas ewakuacji obozu zdołał uciec, dzięki czemu ocalał.

Po wojnie zawarł małżeństwo z wdową Elfrydą Mleczak (1910–2002). Pracował w Zakładach Produkcji Części Zamiennych „ZREMB” w Katowicach-Ochojcu. Udzielał się w pracy społecznej w tamtejszej parafii katolickiej. Organizował pielgrzymki do miejsc świętych w kra-

ju i we Włoszech. Był koronnym świadkiem w procesie diecezjalnym i apostolskim św. ojca Maksymiliana Kolbe.

Zmarł 1 sierpnia 1983 r. Pochowany na cmentarzu katolickim w Katowicach-Ligocie.

am

O przeżyciach oświęcimskich Jana Jakuba Szegidewicza: Ks. Konrad Szweda, *Koronny Świadek Męczeństwa*, „Gość Niedzielny”, Katowice, 11. 11. 1984, nr 46, s. 5.

• **SZEHIDEWICZ FUAD** (1920–2004),

syn Jakuba (patrz: Szehidewicz Jakub), wicestarosta słonimskiego, imię matki i nazwisko panieńskie nieznane. Urodził się 15 stycznia 1920 r. w Słonimie. Podpułkownik Wojska Polskiego.

Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki (klasa o profilu matematyczno-przyrodniczym) ukończył w Słonimie. W r. 1933 uzyskał świadectwo dojrzałości. Zawodową służbę wojskową rozpoczął 14.07.1939 r. w Szkole Podchorążych Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim. W następnym miesiącu otrzymał przydział do 4 Batalionu Fortecznego na Zaolziu. We wrześniu 1939 r. walczył m.in. w oddziałach gen. Kleeberga. Od 17.09.1939 r. w niewoli sowieckiej. Do 30.02.1941 r. pracował przymusowo w kołchozie. Uwolniony dzięki układowi Sikorski-Majski.

Wstąpił do Armii Andersa z przydziałem do 22 Pułku Piechoty stacjonującego w Kermine (Uzbekistan) potem od 23.03.1942 r. do 29.11.1942 r. w Szkole Rezerwy Piechoty. Do 13.10.1943 r. na praktyce podchorążackiej w 22 Batalionie. Od wspomnianej daty w 1 Pułku Ułanów Krechowieckich 2 Brygady Pancerniej, z którym odbył całą kampanię włoską II Korpusu Polskiego. Dwukrotnie ranny. Już na terenie Wielkiej Brytanii odbył m.in. kursy: oficerów obserwatorów artylerii (1944), instruktorski artylerii i doskonalący taktyczny w 2 Warszawskiej Dywizji Pancerniej (1945). Po zakończeniu drugiej wojny światowej pozostał wraz z rodziną w Anglii.

W Wielkiej Brytanii w r. 1952 ukończył roczny kurs uzupełniająca chemii w College Technical w Nottingham, w latach 1971–1973 dwuletnie Studium Nauk Polityczno-Wojskowych na PUNO w Londynie. Pracował jako asystent laboratoryjny (Chemical Technition) w Nottingham. Do czasu rozwiązania Polskich Sił Zbrojnych w Wielkiej Brytanii, należał do wspomnianego 1 Pułku Ułanów Krechowieckich. Za

działalność społeczną na rzecz niepodległości Polski w Rządzie Polskim na Uchodźstwie, 30.03.1945 r. mianowany podporucznikiem; 1.01.1962 r. porucznikiem, 15.08.1965 r. kapitanem, a 12.10.1971 r. majorem. Ostatni raz awansowany na stopień podpułkownika przez Prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego, przed jego wyjazdem do Polski w 1990 r.

Pełnił wiele funkcji społecznych: był delegatem Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie w Nottingham, członkiem Rady Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej, członkiem Zarządu Głównego Związku Inwalidów Wojennych Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i prezesem na Nottingham, wieloletnim prezesem Koła Przyjaciół Harcerstwa w Nottingham, członkiem Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” (dla młodzieży polskiej na emigracji do przysposobienia obronnego na wypadek wojny) – adiutantem koła terenowego w Nottingham, a także miejsca koncentracji w Lilford podczas letnich obozów.

Podczas wojny zawarł związek małżeński. Żona Danuta (panieńskie nazwisko nieznane) pochodziła z byłego wojewódzkiego lwowskiego. Miał syna Bogusława i córkę Ewę (Miroslawę) oraz troje wnuków. W Wielkiej Brytanii zamieszkiwała również jego siostra Emilia, podczas drugiej wojny światowej służąca w II Korpusie jako kierownica ciężarówki (m.in. dowoziła zaopatrzenie i amunicję podczas walk o Monte Cassino).

Fuad Szehidewicz zmarł 6 września 2004 r. w Nottingham. Spoczął tam, gdzie jego ojciec – na cmentarzu Wilford Hill.

Odznaczenia: Krzyż Walecznych (1945), Medal Wojska (1945), Krzyż Monte Cassino (1945), The Defense Medal (1945), Italy Star (1945), War Star (1945) i The War Medal (1945), Srebrny Krzyż Zasługi (1967), Medal ZHP Monte Cassino (1969), medale Skarbu Narodowego: Brązowy (1973), Srebrny (1974) i Złoty (dwukrotnie, 1974 i 1983), Złoty Krzyż Zasługi (dwukrotnie, 1975 i 1978), Krzyż Pamiątkowy 5 DP (1982), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1983).

am

Życiorys ppłk. Fuada Szehidewicza przesłany przez niego Aleksandrowi Miśkiewiczowi w 1990 r.

Nekrolog podpisany przez jego rodzinę, „Tydzień Polski, Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza”, nr 46, Londyn, 4–5.09.2004.

Nekrologi Koła Inwalidów Wojennych PSZ w Nottingham i Związku Harcerstwa Polskiego, Zarządu Okręgu Wielka Brytania, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza”, nr 37, Londyn, 6.09.2004 r.

„Pamięć i trwanie”, nr 4, 2001, Białystok, s. 26–27.

„Pamięć i trwanie”, nr 7, 2005, Białystok, s. 25.

• **SZEHIDEWICZ JAKUB** (1893–1949),

syn Jana i Zofii z Aleksandrowiczów, urodzony w Słonimie w byłej guberni grodzieńskiej (obecnie Białoruś).

Absolwent szkoły realnej o profilu przyrodniczo-matematycznym z 1915 r. Od 28.12.1915 r. do 1.05.1916 r. w Oficerskiej Szkole Wojskowej w Moskwie. Od 15.06.1917 r. młodszy oficer w 152 Zapasowym Pułku Piechoty, następnie dowódca kompanii. 1.02.1917 r. mianowany podporucznikiem. Od 16.06. do 31.12.1917 r. na froncie zachodnim jako oficer łącznikowy przy 38 Korpusie. Od lutego do sierpnia 1918 r. przebywał w Mińsku pod okupacją niemiecką. Tegoż miesiąca podjął studia na Politechnice w Charkowie, które przerwał,

aby wstąpić do Wojska Polskiego. Do Polski dotarł przez Rumunię. Otrzymał przydział do Szefostwa Inżynierów i Saperów Dowództwa 4 Armii. Później do 28.2.1922 r. w Dowództwie Okręgu Korpusu IX. Zwolniony z czynnej służby z powodu złego zdrowia, od 1.03.1922 r. rozpoczął pracę w służbie cywilnej w Starostwie Powiatowym w Słonimie. Był kierownikiem odbudowy Słonima, jako referent administracyjny starostwa, następnie kierownikiem Wydziału Mobilizacyjnego Referatu Wojskowego w stopniu referendarza. W 1938 r. mianowany wicestarostą.

Aresztowany po wkroczeniu wojsk sowieckich do Słonima we wrześniu 1939 r., wywieziony do Mińska, skazany na 8 lat obozu pracy w rejonie kargopolskim obwodu archangielskiego. 5.11.1941 r. zwolniony na podstawie amnestii układu Sikorski-Majski, wyruszył wraz z grupą chętnych do Wojska Polskiego. W Kenimechu (Uzbekistan), w jednym z miejsc tworzenia się Wojska Polskiego, otrzymał przydział do 23 Pułku Piechoty 7 Dywizji Piechoty. Był oficerem zaopatrzeniowym i płatnikiem pułku, następnie w Oddziale I Sztabu Armii. Po wyjściu ze Związku Sowieckiego został oficerem ewidencyjnym Komendy

Obozu nr 2 w Pahlewi w Iranie. 1.01.1943 r. jeszcze w Iranie przeniesiony na długoterminowy urlop z powodu stanu zdrowia i wieku.

Ożeniony z Tatarką ze Słonima (imię i nazwisko panieńskie nieznane), miał syna Fuada (patrz: Szehidewicz Fuad) i córkę Emilię. W 1947 r. osiedlił się z rodziną w Leicester w Wielkiej Brytanii. Dwa lata później zmarł na nowotwór wątroby. Pochowany został na cmentarzu w Nottingham na Wilford Hill.

am

Na podstawie życiorysu przesłanego Aleksandrowi Miśkiewiczowi przez syna, ppłk. Fuada Szehidewicza, zamieszkałego w Nottingham, 12.05.1997 r.

• **SZUMSKI MICHAŁ** (1912–1940?),

syn Daniela i Elżbiety z Michałowskich, urodzony 3 stycznia 1912 r. w Zambrowie. Porucznik Wojska Polskiego.

Podtrzymując tradycje wojskowe swego ojca (brak wiadomości), w wieku 14 lat wstąpił do Korpusu Kadetów nr 2 w Chełmie, który ukończył w 1931 r. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości został przyjęty do Szkoły Podchorążych Artylerii w Toruniu. Ukończył ją w 1933 r. z promocją na podporucznika artylerii. Zawodową służbę wojskową rozpoczął w 1 Pułku Artylerii Lekkiej Legionów w Wilnie jako dowódca baterii. 22. 12. 1935 r. mianowany porucznikiem w korpusie oficerów artylerii. W 1938 r. zdał egzamin do Wyższej Szkoły Wojskowej w Warszawie, lecz nie podjął nauki z powodu wybuchu drugiej wojny światowej.

Na czele oddziału podczas defilady w Wilnie, lata 30. XX w.

Wyruszył na wojnę jako I pomocnik oficera operacyjnego 35 Dywizji Piechoty, biorąc udział w obronie Lwowa. Pod koniec września 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej. Do połowy r. 1940 nadchodziły

od niego listy do rodziny, matki Elizy i siostry Tamary zamieszkałych w Grodnie oraz żony Ajszy w Wilnie. Później korespondencja się urwała. Przebywał w obozie w Starobielsku. Zamordowany w Charkowie, pochowany w zbiorowym grobie w parku miejskim w Piatichatkach. Jego symboliczna mogiła wystawiona przez siostrę, Tamarę Szumską-Jeljaszewicz, znajduje się w kwaterze muzułmańskiej cmentarza „Srebrzysko” w Gdańsku.

Ożeniony w 1936 r. z Ajszą Muchą, bezdzietni.

Jego najbliżsi po wojnie zamieszkiwali w Trójmieście. Matka z siostrą w Sopocie. Siostra Tamara była absolwentką Wydziału Medycznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Pracowała jako farmaceutka w Grodnie, a potem w Sopocie. Jego żona będąca lekarzem mieszkała i pracowała w Gdańsku, wychodząc po raz drugi za mąż. Obecnie żadna z wymienionych osób nie żyje.

am

Porucznik Michał Szumski znajduje się na *Liście Katyńskiej A. Moszyńskiego*, wydanie IV, s. 325 i na starobielskiej liście NKWD, poz. 3794.

T. Szumska-Jeljaszewicz, *Michał Szumski, porucznik artylerii WP*, „Rocznik Tatarów Polskich”, t. VI, Gdańsk 2000, s. 282, także „Rocznik Tatarów Polskich”, t. III, Gdańsk–Toruń 1995, s. 257–259.

• **SZYNKIEWICZ ARSŁAN** (1925–2016),

syn Mustafy i Lejli Stypułkowskiej, urodzony 19 lutego 1925 r. w Lachowiczach w byłym województwie nowogródzkim, obecnie Białoruś. Jego ojciec był bratem Muftiego na Rzeczpospolitą Polską, dr. Jakuba Szynekiewicza. Matka, pochodząca z Krakowa, będąc na Krymie przyjęła islam i zmieniła imię (wcześniejsze nie jest znane). Arslan posiadał dwóch braci: Timura, marynarza floty czarnomorskiej, zaginionego podczas II wojny światowej i Edigeja, działacza krymskotatarskiego.

Nie wiadomo dokładnie, kiedy Arslan Szynekiewicz znalazł się z matką na Krymie, prawdopodobnie po napadzie Związku Sowieckiego na Polskę 17 września 1939 r. Liczyli na przetrwanie wśród tamtejszych Tatarów. Matka Arslana została tam nauczycielką w gimnazjum. Pozostała w pamięci wielu osób jako kobieta zacna, w pełni oddana swojej pracy. Zmarła na Krymie, gdy mąż, Mustafa, przebywał na zesłaniu. Arslan pierwsze nauki pobierał jeszcze w Polsce,

potem uczył się na Krymie, choć z powodu wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej nie zdobył średniego wykształcenia. Po zajęciu półwyspu przez wojska niemieckie mieszkał u krewnych w Symferopolu, pracując fizycznie. Uczył się języka niemieckiego; brat Edigej umożliwił mu wyjazd do Breslau (obecnie Wrocław), gdzie kontynuował naukę w szkole technicznej. Tam też nauczył się grać w szachy. Pod koniec wojny znalazł się w angielskiej strefie okupacyjnej w Niemczech. Stamtąd wyjechał do Wielkiej Brytanii, gdzie nawiązał kontakt z Ta-

tarami polskimi, których los rzucił także do tego kraju. Kontynuował naukę, zdobywając zawód technika drogowca. W drugiej połowie lat 50. XX w. wyjechał do Kanady. Początkowo pracował w fabryce opon samochodowych, a później w swoim zawodzie jako pracownik miejski w Waterloo w stanie Ontario, gdzie mieszkał. Sprowadził tam swoją żonę Terezę, Irlandkę, z którą zawarł ślub jeszcze w Anglii.

Z bratem Edigejem, który mieszkał w Niemczech, pozostawał w luznych stosunkach, pragnąc pozostać poza polityką. Cały swój wolny czas poświęcał grze w szachy, które stały się dla niego wielką pasją życiową. Dzięki nim przyjaźnił się z miejscowymi Polakami i Czechami, będącymi dla niego partnerami rozgrywek szachowych. Zdobywał lokalne nagrody jako zwycięzca turniejów szachowych. Był również kibicem jednej z drużyn hokejowych w swoim mieście. Pozostawał stale w kontaktach z polskimi Tatarami mieszkającymi w Kanadzie, w tym z Maciejem Ryzwanowiczem, mistrzem fryzjerskim w Toronto. Utrzymywał więzi z krewnymi w Stanach Zjednoczonych oraz z gminą mużułmańską polskich Tatarów w Nowym Jorku. Jego żona Tereza była dyplomowaną pielęgniarką pracującą w miejscowym szpitalu. Dzieci nie mieli. Po przejściu na emeryturę wybrał się na Krym podczas pierestrojki Gorbaczowa. Po drodze spotkał się ze swymi kuzynami, Woronowiczami, zamieszkałymi w Wilnie, oraz odwiedził krewnych w Polsce.

Zmarł 16 stycznia 2016 roku. Pochowany na Memory Gardens Cemetery w Breslau, stan Ontario, Kanada.

Za dobrą pracę wyróżniony został honorową odznaką Miasta Waterloo.

am

Informacje zebrane przez Aleksandra Miśkiewicza podczas wizyty u stryja Arslana Szynkiewicza w Kanadzie we wrześniu 1987 r. oraz podczas jego pobytu w Polsce, w Białymstoku i Trójmieście w lipcu 2002 r.

• **SZYNKIEWICZ JAKUB** (1884–1966),

syn Sulejmana i Fatymy z Boguszewiczów. Urodził się 16 kwietnia 1884 r. w Lachowiczach w guberni mińskiej (obecnie Białoruś).

Był absolwentem gimnazjum realnego w Mińsku, które ukończył w 1904 r. Studia wyższe rozpoczął w Instytucie Technologicznym w Petersburgu, z którego w r. 1910 przeniósł się na Wydział Języków Wschodnich Uniwersytetu Petersburskiego. Po wybuchu wojny zmuszony został przerwać naukę, będąc na IV roku. Powołany do wojska przebywał na froncie do 1917 r. Po zakończeniu pierwszej wojny światowej był krótko na Krymie, aby w 1919 r. wrócić do Polski. Pragnąc kontynuować przerwane studia,

po udzieleniu mu pomocy przez rząd polski, udał się na Uniwersytet Fryderyka Wilhelma w Berlinie. Uzyskał tam stopień doktora filozofii i przez jakiś czas mieszkał w Berlinie, utrzymując się z nauki języków obcych i tłumaczeń (znał biegle m.in. turecki, arabski i perski).

Podczas Wszechpolskiego Zjazdu Delegatów Gmin Muzułmańskich 28–29.12.1925 r. w Wilnie, podczas którego powołany został Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej, wybrano go na muftego, duchowego przywódcę wyznawców islamu w Polsce. W kongresie nie uczestniczył, ale wiedział o nim i przyjął godność, zaczynając urzędowanie w styczniu 1926 r. w Wilnie, które stało się siedzibą Muftiatu na Rzeczpospolitą Polską. Wywołało to trwający do r. 1939 konflikt z muzułmanami z Warszawy uważającymi, że siedziba muftiego powinna znajdować się w stolicy.

Mufti Jakub Szynkiewicz jako przedstawiciel Polski i muzułmanów polskich wiele podróżował po Bliskim Wschodzie. W 1926 r. brał udział we Wszechświatowym Kongresie Muzułmańskim w Kairze. W Egipcie przebywał dwukrotnie, będąc przyjętym na audiencji u króla Fuada I. Odwiedził Palestynę, Syrię i Turcję. Wchodził w skład delegacji polskiej MSZ dla nawiązania kontaktów z Królestwem Hidżazu, dzisiejszej

Arabii Saudyjskiej. W 1930 r. uczestniczył w kongresie muzułmanów w Jugosławii. Ze wszystkich swoich podróży pozostawiał obszernie relacje przeznaczone dla MSZ. Starał się obiektywnie oceniać sytuację polityczną na Bliskim Wschodzie, dostrzegając trafnie wszelkie blaski i cienie w arabskich dążeniach do samodzielności. Relacje te ukazały się drukiem nakładem Książnicy Podlaskiej w Białymstoku w 2013 r. W Polsce utrzymywał kontakty ze środowiskiem naukowym, głównie orientalistami, będąc członkiem Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego. Czynił starania, aby na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie powołać zakład nauki języków wschodnich. Był członkiem honorowym Komitetu Budowy Meczetu w Warszawie, czemu przeszkodził wybuch drugiej wojny światowej. Opracował tłumaczenia słów i nazw orientalistycznych w „Herbarzu rodzin tatarskich” Stanisława Dziadulewicza.

Lata drugiej wojny światowej są mało znanym okresem jego życia. Wiadomo, że podczas niemiecko-litewskiej okupacji Wilna przyjął obywatelstwo litewskie i pozostawał muftim dla Tatarów z Litwy. Władze zmusiły go do przyjęcia funkcji muftiego Ostlandu, co wykorzystał m.in. do ratowania Żydów, wydając im zaświadczenia o wyznaniu muzułmańskim. Uratował również Karaimów wileńskich, poświadczając ich ałtajskie (turkijskie) pochodzenie. W 1944 r. wyjechał z rodziną do Wiednia, skąd po zakończeniu wojny przeniósł się do Egiptu. W 1957 r. zamieszkał w Stanach Zjednoczonych.

Z małżeństwa z Lidią Talkowską miał syna Dżemila, który mieszka w USA.

Zmarł 1 listopada 1966 r. w Waterbury, stan Connecticut, USA.

Odnaczenia: Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (1936), Order Orła Białego III klasy (Jugosławia, 1930).

am

S. Chazbijewicz, *Jakub Szykiewicz postać tragiczna*, „Przegląd Tatarski”, nr 2, 1432/2011, s. 8–11.

G. Czerwiński, *Sprawozdania z podróży Muftiego Jakuba Szymkiewicza. Źródła, Omówienia, Interpretacja*, Białystok 2013.

S. Dziadulewicz, *Herbarz...*, dz. cyt., s. 329–320.

A. Jakubauskas, *Tatarskie biografie...*, dz. cyt., s. 160–161.

A. Miśkiewicz, *Tatarzy polscy...*, dz. cyt., ss. 46–57, 139–144.

<http://www.vilnijosvartai.lt/personalijos/jakubas-sinkevicius-jakub-szykiewicz/>

• **TUHAN-TAUROGIŃSKI BOLESŁAW** (1904–1974),

urodził się 1 maja 1904 r. w Radziwiłłontach koło Nieświeża (obecnie Białoruś). Posiadał świadomość pochodzenia tatarskiego, chociaż on i rodzice byli katolikami.

Jako piętnastolatek uczestniczył w I Powstaniu Śląskim (1919). Absolwent nieświeskiego Gminazjum im Władysława Syrokomli (1923). W latach 1926–1929 studiował na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W 1929 r. objął stanowisko archiwisty, a od 1939 – kierownika Archiwum Radziwiłłów w Warszawie. Podczas Powstania Warszawskiego przyczynił się wydatnie do uratowania jego zbiorów, w 1948 r. włączonych do Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie. W 1937 r. ukończył trzyletnie Miejskie Kursy Fototechniczne.

Po drugiej wojnie światowej zamieszkał w Szczecinie, gdzie w latach 1945–1950 był dyrektorem Archiwum Państwowego. Zebrał, częściowo opracował i udostępnił rozproszony podczas wojny zbiór byłego *Staatsarchiv Stettin*. Opracował „Spis zespołów Archiwum Szczecińskiego według stanu z 1945 r.”. Był członkiem Komitetu Społecznego Budowy Pomnika Bohaterów Walk 1941–1945, a także prezesem Wojewódzkiego Związku Łowieckiego. Współzałożyciel koła Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich w Szczecinie (1946).

Po powrocie do Warszawy podjął pracę w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie w oddziale akt podworskich. Zajmował się również organizacją działu kartograficznego. Od r. 1952 zatrudniony w Bibliotece Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Jest autorem monografii o rodzie Radziwiłłów.

Z żoną Henryką miał córkę, Halinę Taurogińską (1926), także archiwistkę, która pracowała wraz z nim w szczecińskim archiwum. Walczyła w Powstaniu Warszawskim, pseudonim Halszka.

Zmarł 5 lipca 1974 r. w Warszawie.

Odznaczenia: Odznaka Powstańców Śląskich (1920), Odznaka „Gryfa Pomorskiego” za zasługi dla województwa szczecińskiego (1947), Medal „Zasługi Łowieckiej”.

K. Kozłowski, *Ciepło o poprzednikach. 50 lat szczecińskiego Archiwum* (wywiad z ówczesnym dyrektorem Archiwum Państwowego w Szczecinie), „Głos Szczeciński”, Szczecin, 17.10.1995 r., nr 234.

<http://sedina.pl/wordpress/index.php/2005/08/02/60-lat-archiwum-pastwowego-w-szczecinie/>

<http://www.1944.pl/powstancze-biogramy/halina-tauroginska,45775.html>

• WALAS MIRIEMA z domu BOHDANOWICZ (1908–2008),

córka Macieja, zawiadowcy stacji Nowojelnia koło Nowogródka, i Furczy z Jabłońskich. Urodziła się 10 maja 1908 r. w Lachowiczach (województwo nowogródzkie, obecnie Białoruś).

W Gdyni mieszkała jej starsza siostra Emilia Skupień wraz z mężem, który był nauczycielem. Po urządzeniu się w nowym miejscu sprowadzili tam Miriemę, która podobnie jak siostra była pielęgniarką. Obie otrzymały posady w jednej z gdyńskich placówek zdrowia. W 1937 r. wyszła za mąż za Waldemara Walasa pochodzącego z Sandomierza, z zawodu inżyniera, zatrudnionego w Urzędzie Morskim w Gdyni w Wydziale Budowy Portu. Mieli trzy córki i syna. Wszyscy zamieszkiwali w bloku przy ulicy Węglowej w Gdyni.

We wrześniu 1939 r. mąż pozostał w obleganej przez Niemców Gdyni, ona zaś znalazła się w Warszawie, gdzie jako ochotniczka zgłosiła się do pracy w Ambulatorium Opieki Społecznej. Podczas bombardowań została lekko ranna. Lata okupacji spędziła w Iwoniczu-Zdroju z dwójką dzieci, a jej mąż po przedostaniu się w głąb kraju pracował w swoim zawodzie w Krośnie.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej już w drugiej połowie 1945 r. znaleźli się w Gdyni. Jej mąż został dyrektorem Biura Odbudowy Portu, a później Dyrektorem Urzędu Morskiego. W 1964 r. musiał zrezygnować z tego stanowiska z przyczyn politycznych. Aż do emerytury pracował w biurze Przedsiębiorstwa Połówek Dalekomorskich i Usług Rybackich „Dalmor” w Gdyni. Miriema pracowała nadal jako pielęgniarka w miejscowej Przychodni Portowej. W 1964 r. została matką chrzestną statku towarowo-pasażerskiego „Dziwożona”, zbudowanego w Stoczni Gdyńskiej im. Komuny Paryskiej dla Polskiej Żeglugi Morskiej w Szczecinie. Zgodnie z przyjętym zwyczajem popłynęła w jego pierwszy rejs do Göteborga i Antwerpii. Na pamiątkę tego wydarzenia, w jej rodzinie przechowywana jest szyjka butelki od szampana, którą rozbiła o dziób statku, nadając mu imię. Po wojnie sprowadziła do Gdyni swoich rodziców z Lachowicz.

Miriema Walas nigdy nie zapomniała o swoim pochodzeniu. Udzielała się w pracy społecznej w Muzułmańskiej Gminie Wyznaniowej

w Gdańsku. W Mieście nad Motławą zamieszkiwało wielu jej krewnych i znajomych, jeszcze z lat międzywojennych.

Zmarła 2 kwietnia 2008 r.

Opr. Joanna Chyła (córka)

A. Miśkiewicz, *Nasi Seniorzy, Pani Miriema Walas z Bohdanowiczów*, „Pamięć i Trwanie”, nr 4, Białystok 2001, s. 23–25.

• WITKOWSKA EMILIA z domu ALEKSANDROWICZ (1912–1992),

córka Mustafy (Stefana) i Tenzili z Milkamanowiczów. Urodzona w Słonimie 29 grudnia 1912 r. w guberni grodzieńskiej (obecnie Białoruś).

Absolwentka Żeńskiego Prywatnego Seminarium Nauczycielskiego w Słonimie. W latach międzywojennych mieszkała w Warszawie, gdzie pracowała w opiece społecznej. Brała udział w Powstaniu Warszawskim jako sanitariuszka. W latach powojennych zatrudniona była w Ministerstwie Oświaty, a później w Ministerstwie Budownictwa.

W 1937 r. wyszła za mąż za Stanisława Pisarczyka, porucznika 65 Starogardzkiego Pułku Piechoty, stacjonującego w twierdzy Grudziądz. W r. 1939 był dowódcą 2 kompanii 1 batalionu. Zaginął bez wieści podczas Kampanii Wrześniowej.

Jej drugim mężem był inż. Władysław Witkowski, architekt, uczestnik Powstania Warszawskiego, uhonorowany Krzyżem Armii Krajowej. Po wojnie pracował przy odbudowie Warszawy. Z małżeństwa z nim posiadała córkę Bożenę, prawnika (1954), która po wyjściu za mąż za Zbigniewa Kacperskiego, urodziła trzech synów: Pawła (1983) z zawodu informatyka, Piotra (1985), dziennikarza i Krzysztofa (1987), programistę, ekonomistę. Wszyscy wraz z matką zamieszkują obecnie we Wrocławiu. Świadomość pochodzenia tatarskiego nigdy u nich nie zanikła.

Emilia Witkowska zmarła 4 maja 1992 r. w Warszawie.

Odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi, Złoty Krzyż Zasługi.

Opr. Bożena Kacperska (córka)

• **WORONOWICZ ALI ISMAIŁ** (1902–1941?),

syn Ismaïła i Aminii z Szynekiewiczów (siostry muftiego Jakuba Szynekiewicza, jej drugim mężem był imam Kamber Smolski ze Słonima), urodzony 1 kwietnia 1902 r. w Lachowiczach,

Naukę w szkole powszechnej odbył w Nowogródku. Do gimnazjum wstąpił w 1911 r. w Szawlach na Litwie. Od 22.08.1917 r. do 16.05.1920 r. uczęszczał do Męskiego Gimnazjum w Symferopolu. 21.08.1920 r. otrzymał rosyjskie świadectwo dojrzałości. Od 19.08.1920 r. przez cztery semestry studiował na wydziale rolnym Uniwersytetu Taurydzkiego w Symferopolu. W 1922 r. powrócił do kraju i zamieszkał w Wilnie. Pracował tam w K.U.K. Wilno 7 i w Sądzie Okręgowym w Wilnie.

10.03.1925 r. złożył przed Komisją Egzaminacyjną Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego egzamin uzupełniający z języka polskiego, historii i geografii Polski w zakresie ośmiu klas państwowej szkoły średniej. Na tej podstawie świadectwo wydane przez dyrekcję gimnazjum w Symferopolu zostało uznane za równoważne z polskim świadectwem dojrzałości. 24.01.1925 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W r. 1926 zapisał się na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, tamże 26.10.1932 r. uzyskał dyplom magistra filozofii w zakresie nauk orientalistycznych. Podczas studiów został powołany do Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim (20.07.1928 r. – 21.04.1929 r.), którą ukończył z wynikiem dobrym. Po uzyskaniu tytułu magistra otrzymał stypendium naukowe Instytutu Wschodniego w Warszawie na odbycie studiów teologii muzułmańskiej na Uniwersytecie Al-Azhar w Kairze, na którym przebywał od lipca 1933 r. do października 1936 r.

Po powrocie z Egiptu, 17.01.1937 r. został wybrany na imama parafii muzułmańskiej w Warszawie, zatwierdzony w lutym 1937 r. przez Mu-

ftiat w Wilnie. W kwietniu 1937 r. powołany na imama 1 Szwadronu Tatarskiego 13 Pułku Ułanów Wileńskich. 1.09.1938 r. został duchownym pomocniczym dla opieki religijno-duszpasterskiej nad żołnierzami wyznania muzułmańskiego w wojsku. Jak poinformowało „Życie Tatarskie” w nr. 12 z grudnia 1938 r.: „18 grudnia 1938 r. odbyło się zaprzysiężenie świeżo przyjętych ułanów Szwadronu Tatarskiego. Zaprzysiężenia dokonał imam m.st. Warszawy Ali Woronowicz”.

W latach 1931–1937 opublikował dwie rozprawy naukowe: „Szczątki językowe Tatarów litewskich” oraz „Kitab Tatarów litewskich i jego wartość” („Rocznik Tatarski”, t. II 1935 r.), broszurę w języku arabskim „Islam w Polsce” (wydaną w Kairze) i 50 artykułów naukowo-literackich w różnych pismach w kraju i za granicą: 33 w języku polskim, 2 – francuskim i 15 – arabskim. Od 1933 r. był w zespole redakcyjnym „Rocznika Tatarskiego”.

Jeszcze w Kairze rozpoczął prace nad książką „Żywot Proroka Mahometa i Jutrzenka Islamu”, która jesienią 1939 r. była gotowa do druku. Opracował również zbiór tekstów 52 kazań w języku polskim i odpowiednią liturgię w języku arabskim, które miały zostać wydrukowane w Sarajewie jako pomoc do pracy duszpasterskiej imamów. Pod kierunkiem profesora Tadeusza Kowalskiego z Uniwersytetu Jagiellońskiego pisał rozprawę doktorską o wyrazach pochodzenia arabskiego i tureckiego, przyjętych do języka polskiego. Niestety, powyższe rękopisy przepadły w zawierusze wojennej, a ukończona rozprawa doktorska, której obrona miała się odbyć w listopadzie 1939 r., została skonfiskowana podczas aresztowania przez NKWD. Na I Wszechpolskim Kongresie Muzułmańskim w Polsce (31.01.–1.02.1938 r. w Wilnie) wszedł w skład Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego. Poza pracą duszpasterską i naukową prowadził na Uniwersytecie Warszawskim lektorat języka arabskiego. Jako kapelan Szwadronu Tatarskiego co miesiąc odprawiał nabożeństwo w Nowej Wilejce.

28.08.1937 r. poślubił w Klecku Ewę Jakubowską (córkę Chasienia i Aminii Emilii, z domu Woronowicz), studentkę Politechniki Warszawskiej. Mieszkali w Warszawie w wynajmowanym mieszkaniu przy ul. Grochowskiej 83/11. 10.01.1940 r. urodziła się im córka – Tahira Woronowicz (imię arabskie: *Czysta*, dotąd niespotykane u Tatarów).

30.08.1939 r. Ali Woronowicz otrzymał kartę mobilizacyjną i wyjechał do Nowej Wilejki, swojej macierzystej jednostki wojskowej. Szwadronu Tatarskiego już tam nie było, po uzyskaniu zwolnienia wrócił do Warszawy 5 września. Tego samego dnia wraz z ciężarną żoną opuścili bombardowaną stolicę i wyruszyli do Klecka. Podróż odbywali na wozach konnych, pobieranych za pokwitowaniem od wójtów lub okazją, przez Mińsk Mazowiecki, Latowicz, Seroczyn, Międzyrzec, Białą Podlaską, Brześć nad Bugiem, Kobryń, Berezę Kartuską, Iwacewicz, Lubiszczycze i Siniawkę. Do Klecka dotarli 7 września wieczorem. 27.09.1939 r. znalazł zatrudnienie w białoruskiej niepełnej szkole średniej, organizowanej w Klecku po zajęciu miasta przez Armię Czerwoną. Ze względu na wyższe wykształcenie otrzymał stanowisko zastępcy dyrektora szkoły. W ramach swoich obowiązków współtworzył szkolny program nauczania i prowadził zajęcia z języka rosyjskiego i literatury rosyjskiej oraz z języka niemieckiego. W czerwcu 1940 r. został skierowany do Nowogródka na kurs podnoszący kwalifikacje pedagogiczne, obejmujący też intensywne kształcenia ideologicznego według wymagań władz sowieckich. Kurs był dużym wyróżnieniem, a jego ukończenie mogło w przyszłości umożliwić awans zawodowy. W kolejnym roku szkolnym kontynuował pracę zastępcy dyrektora, a dodatkowo od 20.10.1940 r. był wykładowcą kursów wieczorowych, stanowiących uzupełnienie wykształcenia podstawowego i zwalczających analfabetyzm wśród dorosłych i młodzieży pracującej. Życie religijne nie cieszyło się przychylnością władz, niezezwalających na odprawianie nabożeństw w kleckim meczecie, modlono się więc w domach.

Niestety, wyższe wykształcenie Alego Woronowicza i doniesienie o studiach odbytych w Egipcie wywołały zainteresowanie NKWD, które 20.01.1941 r. przeprowadziło rewizję i aresztowanie. Następnego dnia został wywieziony do więzienia w Baranowiczach. Ewa Woronowicz bezskutecznie starała się o widzenie z mężem, odmawiano jej wszelkich informacji i nie przyjmowano paczek. Trudno było jej uzyskać nawet pozwolenie na wyjazd do Baranowicz. Również po wojnie nie udało się uzyskać żadnych wiadomości.

Ufundowana przez rodzinę we wrześniu 1987 r. symboliczna mogiła Alego Woronowicza znajduje się na warszawskim mizarze. Do-

piero po przemianach ustrojowych w 1989 r. Ewa Woronowicz dodała dodatkową tablicę z napisem, że został aresztowany przez NKWD i był ofiarą represji. Po latach Prokuratura Republiki Białoruś w piśmie z 25.04.1996 r. przyznała, że w 1964 r. Ali Woronowicz został uznany za niewinnego.

17.02.2011 r. został odznaczony pośmiertnie Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Opr. Tahira Szczęśnowicz (córka)

• **WORONOWICZ DŻEMAL** (1929–1974).

Urodził się 7 stycznia 1929 r. w Lachowiczach koło Baranowicz w województwie nowogródzkim, obecnie Białoruś.

W ramach tzw. repatriacji po drugiej wojnie światowej wraz z rodzicami osiedlił się w Krośnie Odrzańskim w województwie zielonogórskim. Maturę uzyskał w Zielonej Górze. Podjął studia w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Szczecinie (późniejsza Politechnika Szczecińska), na Wydziale Elektrycznym, którą ukończył w 1953 r. Kontynuował studia na Politechnice Warszawskiej, zdobywając w 1955 r. dyplom magistra inżyniera. Tego samego roku rozpoczął pracę na Politechnice Szczecińskiej (obecnie Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny). W 1965 r. obronił na Politechnice Wrocławskiej pracę doktorską, uzyskując tytuł doktora nauk technicznych.

Od 1967 r. był starszym wykładowcą jako docent etatowy, pełnił funkcję kierownika Zakładu Napędów Elektrycznych, będąc jednocześnie od 1969 r. prodziekanem ds. dydaktycznych. W 1970 r. objął funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Elektrotechniki, a w 1973 r. został dziekanem Wydziału Elektrycznego Politechniki Szczecińskiej. Obok pracy dydaktycznej opracował dziesięć poważnych publikacji naukowych i około 25 projektów nowoczesnych kopalnianych maszyn wyciągowych i napędów stoczniowych urządzeń dźwigowych.

Jego karierę naukową przerwał wypadek samochodowy podczas podróży służbowej do Elektrowni „Dolna Odra”. Zmarł na skutek odniesionych ran 27 lutego 1974 r. Spoczął w Alei Zasłużonych Cmentarza Centralnego w Szczecinie.

Z żoną Zofią posiadał dwóch synów: Konrada, który poszedł śladami ojca, doktora inżyniera także z dziedziny elektryczności. Pracuje w koncernie „Bombardier” w Kanadzie. Drugi syn Aleksander jest informatykiem.

Opr. Zofia Woronowicz (żona)

Spis Treści

Ludzie zwykli, niezwykli	5
Wstęp	7
Achmatowicz Aleksander (1865–1944)	13
Achmatowicz Aleksander (Iskander) (1896–1941)	15
Achmatowicz Konstanty (Kerym) I (1897–1941?)	17
Achmatowicz Konstanty (Kerym) II (1903–1986)	19
Achmatowicz Leon (1894–1974)	20
Achmatowicz Maciej (Machmet) (1820–1901)	22
Achmatowicz Osman (1899–1988)	23
Aleksandrowicz Abdul Kibir (1941–2009)	25
Aleksandrowicz Abraham (Ibrahim) (?–1947).	27
Aleksandrowicz Fuad (1868–1937)	28
Aleksandrowicz Mustafa (1911–2000?)	29
Aleksandrowicz Rozalia (1933–2008)	32
Alijewicz Ibrahim Bronisław (1912–2008)	34
Aljewicz Aliraszyd (1942–2010)	36
Assanowicz Bekir Borys (1910–1999)	38
Assanowicz Jan (1919–2007)	41
Bajraszewski Adam (1909–1998)	42
Bajraszewski Emir (El-Mueminin) (1913–1996)	45
Bajraszewski Maciej (Mahmed) (1866–1941/1942)	46
Bajraszewski Mustafa (1895–?)	48
Bajraszewski Stefan Mustafa (1924–1994)	49
Baranowski Tuhan-Mirza Eugeniusz (1895–?)	50
Bazarewski Stefan (1871–1949)	51

Bikbawow Konstanty (1920–1989)	53
Buczacki Jerzy Emir (1935–1990)	55
Chalecki Aleksander (1915–2006)	57
Chalecka-Giembicka Mierjema (1944–2016)	59
Dziondziak Tamara (1912–1988)	61
Dżabaży-Skibniewska Dżennet (1915–1992)	62
Gorzałczana Chanifa (1926–2013)	64
Jabłoński Konstanty (Kontej) (1909–1994)	65
Jakubowski-Yakupoğlu Amurat (1914–1998)	67
Jakubowski Bekir (1927–2001)	69
Jakubowski Chasień (1881–1935)	71
Jakubowski Jakub (1923–1945)	73
Jakubowski Józef Jusuf (1927–1996)	74
Janowicz-Czaiński Dawid (Dawud) (1887–?)	75
Jasiński Stefan Mustafa (1911–2015)	77
Jeljaszewicz Aleksander (1902–1978)	79
Józefów Zofia (Sofija) (1952–2015)	81
Konopacki Hassan (1879–1953)	82
Konopacki Józef Jusuf (1949–2012)	85
Korycka Fatma (1935–1993)	87
Korycki Aladyn (1930–1992)	88
Korycki Jerzy (1912–1983).	89
Korycki Michał (1904–1994)	91
Kryczyński Najman-Mirza Anatol (Anatoliusz) (1896–1938?)	92
Kryczyński Najman-Mirza Leon (1887–1939 Lub 1940)	93
Kryczyński Najman-Mirza Olgierd (1884–1942)	97
Kryczyński Stanisław (1911–1941)	99
Kryczyński Stefan (1874–1923)	102
Kryczyński Zenon (1880–1956)	104
Lebiedź Sulejman (1931–1983)	105
Lisowski Aleksander (1902–1979)	107
Milkamanowicz Bekir (1927–2013)	109
Milkamanowicz Mieriema (1938–2016)	111
Miśkiewicz Adam (1933–1998)	112
Miśkiewicz Ibrahim (1912–1977)	114

Mucharski Mahmet (1909–1976)	118
Muchła Lut (1902–1979)	120
Muchła Mustafa (Stefan) (1894–1942)	123
Murawski Bronisław (1914–1981)	124
Murza-Murzicz (Bej) Aleksander (1912–1940?)	126
Murza-Murzicz (Bej) Stefan (1897–1940?)	128
Olejkiewicz Maciej Mahmed (1894–1968)	130
Półtorzycki Aleksander (Ali) (1886–1946)	131
Popławski Józef (1908–1994)	132
Popławski Roman Ramazan (1902–1988)	133
Półtorzycki Jakub (1923–2007)	135
Półtorzycki Mustafa Józef (1887–1973)	136
Półtorzycki Tamerlan (1941–2014)	138
Radecki Ryszard (1944–1986)	140
Radkiewicz Bekir (1889–1987)	141
Radkiewicz Ibrahim (?–1944)	144
Radkiewicz Stefan (1901–1987)	145
Rodkiewicz Helena (1901–1942)	147
Romanowicz Aleksander (1871–1933)	148
Romanowicz Jakub (1878–1964)	150
Safarewicz Sulejman (1914–1993)	152
Selimonowicz Adam	153
Smajkiewicz Ali (1904–1976)	154
Smajkiewicz Ibrahim (1879–1953)	156
Smolski Romuald (1844–1925 Lub 1926)	158
Sulejmanowicz Konstanty (1881–?)	160
Sulkiewicz Aleksander (1900–1972)	161
Sulkiewicz Tamara (1902–2001)	163
Sulkiewicz Hoźmian-Mirza Aleksander (1867–1916)	164
Sulkiewicz Hoźmian-Mirza Leon (1897–1960)	167
Sulkiewicz Maciej Sulejman (1865–1920)	169
Szczęsnowicz Konstanty (1922–2012)	172
Szegidewicz Adam (1924–1995)	173
Szegidewicz Jan Jakub (1906–1983)	175
Szehidewicz Fuad (1920–2004)	177

Szehiridewicz Jakub (1893–1949)	180
Szumski Michał (1912–1940?)	182
Szynkiewicz Arslan (1925–2016)	184
Szynkiewicz Jakub (1884–1966)	186
Tuhan-Taurogiński Bolesław (1904–1974)	188
Walas Miriema (1908–2008)	190
Witkowska Emilia (1912–1992)	192
Woronowicz Ali Ismaïl (1902–1941?)	193
Woronowicz Dżemal (1929–1974).	197

Summary

The Tartars have lived in Poland for over 600 years and with no doubts, they constitute part of its indigenous population. They grown into the local ground and just sometimes appearing different physical characteristics or, above all, professed religion – Islam, distinguish them from the other citizens. Tartars' fates merged with Polish, their names engraved many splendid cards in national history, eg. in war for independence of the common fatherland. In popular consciousness it has established the image of Tartar warrior, though as earlier as today, they represent various professions.

We can find Tartars – scientists, doctors, craftsmen, artists, civil servants, lawyers, gardeners, teachers, printmakers: people that remember about their origins and religion, for hundreds of years well established amongst the Polish majority. The memory of many of them faded, often can be found only faint traces of their activities.

„Biographical Dictionary of the Polish Tartars of XX century” reminds these figures to remain not only in the consciousness of their own community, but also occur more broadly for all Poles. They show Polish-Tartar cordial familiarity, which built up in the flames of common struggle and labour.

„The Way We Were and those are still” – tells us the people whose silhouettes have been captured on the pages of this book. Let us remember them and take for example.

Editors

Изложение

Татары уже более 600 лет проживают в Польше и без сомнений являются частью её коренного населения. Выросли в эту землю, и лишь иногда появляющиеся различные физические характеристики и, прежде всего, исповедуемая религия – ислам, отличают их от других граждан. Татарские судьбы объединились с польскими и в национальной истории татарские фамилии записали многочисленные страницы, например о борьбе за независимость общей родины. Благодаря этому, в народном сознании укрепился образ татарина воина, хотя как ранее, так и сегодня в татарской общине есть представители различных профессий.

Мы имеем татар-ученых, врачей, ремесленников, артистов, государственных служащих, юристов, садоводов, учителей, типографов: людей, помнящих о своем происхождении и религии, осевших среди польского большинства сотни лет тому назад. Память о многих из них утрачена, часто можно найти лишь незначительные следы их деятельности.

„Биографический словарь польских татар ХХ століття” напоминает об этих личностях, чтобы остались они не только в сознании своего собственного сообщества, но также предстали перед более широкой аудиторией всех поляков. Они показывают польско-татарские теплые близкие отношения, которые строились в пылу общей борьбы и общей работы.

„Такими мы были и такими остаёмся” – говорят нам люди, чьи образы отображены на страницах книги. Давайте будем о них помнить и брать с них пример.

Редакция

Zapraszamy do lektury książek i czasopism
wydawanych przez
Najwyższe Kolegium Muzułmańskie MZR w RP

Biblioteka tatarska on-line
www.bibliotekatatarska.pl